

GÂNDIREA

ANUL XXIII Nr. 2

FEBRUARIE 1944

S U M A R U L:

ROMÂNIA ȘI GERMANIA

D. STĂNILOAE: Contemplație și asceză	57
ION PILLAT: Versuri regăsite	65
V. VOICULESCU: Poesii	67
OLGA CABA: Istorie ciudată	69
N. CREVEDIA: Pastorală	82
NICOLAE LAZĂR: Ochitorul	84
CLAUDIA BUCȘAN: Poesii	91
D. C. AMZĂR: România și Germania în primul răz- boiu mondial	93
CONSTANTIN AMĂRĂSCU: Trei poeme	99
IOAN COMAN: Lactanțiu despre înțelepciune și religie	101

IDEI, OAMENI, FAPTE

ȘT. ZISSULESCU: Tudor Vianu: Filosofie și poezie	105
TADEUSZ GOSTYNSKI: Ivirea unei poezii de curte în sec. al XVII-lea	108

CRONICA LITERARĂ

NICOLAE ROȘU: Horia Nițulescu: Toamna în Pa- radis; Emil Vora: Inalte vânturi; A. Bolohan: Vio- rile azurului; Dinu Pillat: Tinerețe ciudată; Sandu Tzigara-Samurcaș: Culesul de apoi	109
--	-----

CRONICA DRAMATICĂ

ION MARIN SADOVEANU: Drama și Teatrul	114
---	-----

CRONICA MĂRUNTĂ

NICHIFOR CRAINIC: Destinul idelilor; Lucien Ro- mier; Th. Capidan; Despre perioada slavonă; Ca- lendar creștin; Apollonius criticul; Revista Tine- retului	115
---	-----

E X E M P L A R U L 100 L E I

După o gravură din
Secolul al XVI-lea
a lui Marcantonio
Raimondi.

Poetii

au cântat

de când e lumea, și vinul și femeile. Dacă neșumărate
femei au fost muzele inspiratoare, vinul, în schimb, că-
rui se închinău poemele, era întotdeauna acelaș: „nec-
tarul“

Dece Nectar? Pentrucă acesta întruchipa, idealizate,
toate calitățile ce le poate avea un vin: aromă, buchet,
naturaletă, creând și acea subtilă stare de euforie, de in-
teligență și artă...

Astăzi numai există „nectaruri“, există în schimb Nec-
tar, dar bineînțeles

NECTAR MOTT

MOTT MONOPOL
MOTT ONE L
DRĂGĂȘANI MOTT

MOTT 1914 DEMI-SEC
MOTT EXTRA-DRY
MOTT NATURE

VINURI SAMPANII

GÂNDIREA

CONTEMPLAȚIE ȘI ASCEZĂ

DE

D. STĂNILOAE

Este o idee comună multor Sfinți Părinți că la cunoașterea de Dumnezeu ne ridicăm numai prin desfacerea minții noastre de toate imaginile și sensurile lucrurilor create. Sf. Maxim Mărturisitorul afirmă acest lucru ca o consecvență nedesmințită și uimitor de stăruitoare. „Mintea trebuie să privească pe Logosul, Dumnezeu cel adevărat, fără ochi, desbrăcată de orice înfiripare a cugetării și de orice cunoștință, știind sigur că referitor la Dumnezeu sunt mai adevărate negațiunile prin depășire, cari vestesc realitatea divină prin suspendarea totală a celor ce sunt” (Quaest. ad Thalassium, P. G. 90,333). Într’o scolie la Sf. Maxim se spune: „Cele sensibile și cele inteligibile sunt la mijloc între Dumnezeu și oameni. Ridicându-se deasupra lor, mintea omenească se apropie de Dumnezeu, nerobită de cele sensibile în activitate și nereținută de cele inteligibile în contemplație” (Quaest. ad. Thalassium, P. G. 90,485).

Iar în altă scolie se proclamă: „Când primește mintea unirea nemijlocită cu Dumnezeu, puterea ei naturală de-a cugeta și de a se cugeta ia vacanță. Iar dacă își reîncepe aceasta lucrarea, cugetând ceva din cele ce sunt mai jos de Dumnezeu, desființează unirea cea mai presus de cugetare, deosebindu-se. Prin urmare, atâta vreme cât omul este împreună cu Dumnezeu, aflându-se mai presus de fire și Dumnezeu prin participare, mută, ca pe un munte nemișcat, legea firii sale” (Op. c. 376).

Trebue să notăm că partea centrală a omului după acești Sf. Părinți este mintea (νοῦς). Ideile (λόγοι) sunt conținutul ei. Prin acest fapt omul este chipul lui Dumnezeu, în care Tatăl este Mintea supremă, iar Fiul Ideea ideilor. Iată un loc în acest sens din Sf. Maxim Mărturisitorul: „Iar cap al lui Hristos, adică al Logosului, aflat mistic prin negație ca cel ce depășește toate, este Mintea ce e înfinit dincolo de toate în tot chipul și în mod absolut. Pe care înțelegând-o Hristos, ca Logosul firesc al Minții, o face cunoscută celor vrednici. Într’adevăr, înțelegerea Logosului este cunoaștere evidentă a Minții ce L-a născut pe El, arătând în El însuși ca subsistență prezentă Mintea, spre care duce mintea ce se dorește după identitatea prin har cu Tatăl, după desfacerea ei de cugetarea celor deosebite calitativ și cantitativ și după concentrarea într’o monadă deiformă, prin identitatea și simplitatea mișcării neîntrerupte în jurul lui Dumnezeu” (Op. c. 332).

*

Un comentariu adecvat al acestei deosebiri patristice între minte și idee, ni s’a părut că aflăm în opera recentă a d-lui prof. Eugeniu Speranția „Système de Métha-

physique“, deși autorul nu avea cunoștință în special de cugetarea Sf. Maxim Mărturisitorul.

Cheia de boltă a sistemului Domniei Sale este distincția între subiect și obiect. Subiectul este ceea ce cugetă și se poate cugeta pe sine, iar obiectul este ceea ce-i cugetat sau cugetabil, fără să se poată cugeta pe sine. Subiectul este astfel ceea ce există „în sine“ și „pentru sine“, iar obiectul ceea ce nu există „în-sine“ și „pentru sine“, ci numai în altul și pentru altul, adică pentru spirit. Subiectului i se poate acorda astfel numele de *substanță*, obiectului numai pe cel de *fenomen*. Cum însă noi constatăm că lucrurile, deși ne sunt obiecte, nu ne sunt întru totul, în sensul că nici nu le cunoaștem pe toate și pe deplin, nici nu le creem prin cunoașterea noastră, iar prin ele nu pot exista, deducem că trebuie să existe un subiect suprem de care depind lucrurile în mod absolut și care cugetându-le ca obiecte le și creează, nefiind sustras prin nimic de sub puterea lui. Acest subiect, care are toate atributele lui Dumnezeu, este singurul care există în mod absolut prin sine și pentru sine este singura substanță în sensul deplin al cuvântului, toate cele create fiind fenomene în raport cu el.

Destinul omului, după d. prof. Eugeniu Speranția este ca, servindu-se de mediul biologic, psihologic și social, ca de un instrument, să-și câștige treptat aptitudinea de-a se curba asupra sa, făcând să răsară și să crească centrul său noetic, devenind un supraom noetic, pentru a continua în lumea viitoare o existență noetică pură.

Gândirea Sf. Părinți, reprezentați prin Sf. Maxim Mărturisitorul, ca de altfel și comentarul d-lui Eugeniu Speranția, se poate rezuma în următoarele propozițiuni :

1. Ființa umană este în mod principal de ordin noetic, este o cugetare ipostatică, o cugetare-subiect, capabilă de-a se cugeta pe sine. Nu e o cugetare care exclude alte posibilități de manifestare spirituală, ci le implică, dar cugetarea are predominanța. Intr'o scolie la Sf. Maxim se spune : „Mintea e numită subiect (ὀποκειμενον), ca una ce e capabilă de virtute și de cunoaștere. Iar făptuirea și contemplația sunt considerate ca fiind în subiect, fiind față de minte în raport de accidente (συμβεβηκότα)“ (P. G. 90,50). Deci mintea stă în sine, fiind subiect sau substanță, spre deosebire de actele ei de cunoaștere sau de făptuire, cari pot fi considerate fenomene.

Mintea are trei puteri : puterea intelectuală, puterea doritoare, și puterea impulsivității (Quaest. ad. Thal. P. G. 90,419). Deci nu mintea este o putere a dorinții, sau a voinții, ci invers acestea sunt puteri ale minții, ceea ce scoate în relief întâietatea caracterului cugetător al ființii umane. Doctrina aceasta psihologică am putea spune că e confirmată de psihologia mai nouă integralistă sau configuraționistă, care nemai atomizând stările și mișcările sufletești, ci văzând în fiecare din ele un complex ireductibil, format din elemente cognitive, volitive și afective, recunoaște totuși rolul principal al elementului cognitiv, prezența sensului în orice configurație conștientă a sufletului. Hans Driesch spune despre sentimente: „An erster Stelle sagen wir noch einmal, dass Gefühle keine Zustände des Ich sind, sondern Etwasse und Gegenstände, welche ich bewusst habe“. (Grundprobleme der Psychologie, 1929, Leipzig, pg. 30).

Am putea spune că sâmburele intim al ființii omenești este conștiința ipostasiată, care se apleacă spre sine însuși și spre lucruri.

În aceasta omul este cu deosebire o făptură după chipul lui Dumnezeu, care este subiectul cugetător prin excelență, este Mintea supremă.

2. Doctrina Sf. Maxim Mărturisitorul afirmă necesitatea desfacerii minții de toate impresiunile, reprezentările, noțiunile și sensurile lucrurilor, pentru a ajunge la cunoașterea lui Dumnezeu. S'ar părea însă că din învățătura aceasta, ca și din teza d-lui Eugeniu Speranția despre rolul trecător al lucrurilor din lume, rezultă pe de o

parte că toată lumea creată nu are nicio importanță, sau numai una de instrument provizoriu pentru auto-regăsirea subiectului nostru spiritual, iar pe de alta că îngemănarea logică dintre subiectul cugetător și obiectul cugetat nu este o necesitate ființială pentru subiectul nostru. Oare de fapt ajungând mintea la contemplarea lui Dumnezeu, dispare orice legătură a subiectului nostru cu ceva din ea ?

În legătură cu aceasta se pune mai ales problema valorii subiectului semenului nostru și a rolului special pe care-l poate avea în ridicarea noastră spre cunoașterea lui Dumnezeu.

*

Teza că mintea noastră trebuie să facă uitate toate impresiunile, reprezentările, noțiunile și sensurile de orice fel, așadar orice obiect material sau spiritual, pentru a se ridica la cunoașterea cea mai adevărat posibilă și la unirea cu Dumnezeu, cuprinde un mare adevăr, ceea ce explică perzistența ei la toți misticii religioși.

Ne vom sili să evidențiem puțin acest adevăr prin câteva considerațiuni cât mai apropiate de experiența și de judecata obișnuită.

Dumnezeu nu este după asemănarea lucrurilor, a obiectelor, a ceea ce poate fi conținut al cugetării, căci acestea sunt prin firea lor inferioară cugetării, subordonate ei, iar Dumnezeu nu poate fi subordonat nici unei puteri sau lucrări din câte există. Întrucât subiectul cugetător este suveranul cel mai înalt pe care îl întâlnim pe lume, El este singura entitate care poate avea oarecare asemănare cu Dumnezeu. Ca să ne ridicăm întrucâtva spre înțelegerea lui Dumnezeu trebuie să ajungem ochi în ochi cu subiectul cugetător din lumea noastră. Dar o mare piedică ne pune spre această țintă conținuturile cugetării, cari fac subiectul să nu se întoarcă asupra sa, ci să privească tot altceva decât ceea ce este el. Numai cu mari eforturi, după lungi exerciții, ajunge subiectul nostru capabil să se desfacă pentru mai multe clipe în șir de robia conținuturilor, meditănd asupra sa însuși. Credem că suntem în spiritul Sf. Părinți când spunem că numai prin subiectul propriu duce calea negațiunii tuturor imaginilor și ideilor spre cunoașterea lui Dumnezeu. Căci altfel nu știm cum s'ar transforma actul spiritual de negațiune a lumii și sentimentul ce-l întovărășește într'un act de afirmare a lui Dumnezeu și într'un sentiment corespunzător. Numai autoexperiența justă a subiectului nostru constituie punctul în care negațiunea tuturor își schimbă direcția spre o adâncă simțire pozitivă că ne aflăm în fața Ființei supreme ca ceva pozitiv, deși infinit misterios și imposibil de captat în condițiuni mintale. Mai mult chiar, Dumnezeu este aflat într'o strânsă legătură cu mintea proprie ce se cugetă pe sine, desfăcută de toate conținuturile. Când mintea ajunge în stare să se privească pe sine, ea devine simultan transparentă, privind prin ea pe Dumnezeu. Aceasta „se arată în mintea curată ca într'o oglindă, rămânând, ca ceea ce e în sine, nevăzut“, spune Sf. Grigore Palama (Tratatul prim din prima triadă, Anuarul Academiei teologice din Sibiu, 1933, p. 33). Iar un loc de Evagrie Ponticul, însușit de mulți părinți, spune: „Când mintea, desbrăcându-se de omul cel vechiu, îmbracă pe cel din har, atunci vede, în timpul rugăciunii, starea ei asemănătoare safirului sau culorii cerești; starea aceasta Scriptura o numește loc al lui Dumnezeu, văzut de bătrânii lui Israel pe muntele Sinai“ (Wilhelm Bousset, Apophtegmata, Tübingen, 1923, p. 316; Anuar cit. p. 30). Dar mai relevant pentru transparența aceasta a minții, care face „vizibil“ pe Dumnezeu, este locul Sf. Diadoch: „Nu încapă îndoială că mintea, când începe să lucreze în ea stăruitor lumina dumnezească, devine cu totul transparentă, încât vede în chip abundent lumina din sine; iar aceasta se întâmplă când puterea sufletului domină patimile“ (Migne P. G. 65, 1180 A).

Desigur în toate aceste locuri cari, se pot înmulți la discreție, e presupusă ca o condiție împlinită pentru această transparență, purificarea de patimi și prezența harului divin. Dar fapt e că mintea desfăcută de conținuturi, mintea curbată asupra sa însăși, este cel mai potrivit mediu prin care omul se ridică dela lume la Dumnezeu, pe calea negațiunii. Mintea în această stare e tronul lui Dumnezeu, efectuându-se nu numai o cunoaștere a lui Dumnezeu, ci și o unire cu El (Vezi Maxim Mărturisitorul în multe locuri ale operei *Quaestiones ad Thalassium*).

Dar de ce natură e această transparență în baza căreia mintea, contemplându-se pe sine, contemplă eo ipso pe Dumnezeu, date fiind se înțelege condițiile de puritate etică și de prezență a harului? Mai bine zis prin ce e mintea capabilă să fie transparentă a lui Dumnezeu, ce „formă“ are această cunoaștere de Dumnezeu prin mijlocirea ei și cum își dă seama că nu se vede numai pe ea, ci și pe Dumnezeu?

Nu se efectuează aci numai o cunoaștere prin deducție a lui Dumnezeu, prin mijlocirea analogiei cu mintea proprie, cum crede d. Eugeniu Speranția, ci are loc o cunoaștere simultană, la un loc, a minții proprii și a lui Dumnezeu prin oglinda ei, sau într-o unire cu ea. Sf. Maxim Mărturisitorul vorbește foarte accentuat despre necesitatea minții de-a nu se detașa din uniunea cu Dumnezeu, comentând în acest sens cuvântul lui Iisus că cel ce crede *fără să deosebească* poate muta și munții (Op. c. col. 376).

Această întâlnire cu Dumnezeu prin mintea noastră pură, credem că are loc în felul următor:

Întorcându-ne asupra noastră ca subiect cugetător, după înlăturarea oricărui conținut care prin firea lui are contururi precizate, experiem o anumită desmărginire, o deschidere de abis în fața căreia ne cuprinde amețeala. Dar tocmai această amețeală, tocmai înmărmurirea în fața abisului și paralizarea posibilității de-a ne mișca într-o direcție progresivă, ne dă sentimentul că ceea ce s'a deschis în fața noastră, rămânând totuși ca un întunec — întunec luminos cum îi spun Sf. Părinți — nu e o regiune a ființii noastre, ci sunt adâncurile infinite ale Divinității.

Tocmai când, desbrăcându-ne de toate hainele lumii create, ne-am aștepta să privim subiectul nostru desvăluit — *γυμνός υοῦς* — și să încercăm sentimentul celei mai depline libertăți și suveranități, ne pomenim înaintea unei alte puteri, a cărei stăpânire asupra noastră se revelează infinit mai impunătoare și mai copleșitoare decât stăpânirea lumii. Și totuși trebuie să facem un mare efort pentru a ajunge sub raza stăpânirii ei conștiente și pentru a rămânea acolo. Câtă vreme sub robia lumii cădem prin inerție și prin neputință, robi ai lui Dumnezeu devenim și rămânem prin libertate și necurmată strădanie.

Dar dacă numai sub „forma“ sau în întunecul acestui abis al spiritului ni s'ar descoperi Dumnezeu prin întoarcerea subiectului nostru cugetător asupra sa, poate că ar rămânea încă posibilitatea unui echivoc panteist. Siguranța că acest adânc, deși în legătură cu noi, nu e una cu noi, ne-o câștigăm și în altfel decât prin nimicnicia proprie pe care o experiem în fața lui.

Cum am văzut dintr'un citat anterior, transparența aceasta o câștigă mintea în timpul rugăciunii. Rugăciunea este însă o extază a subiectului cugetător, un act prin care acesta se transcende, se întinde peste sine, spre Subiectul suprem și infinit. Prin rugăciune subiectul nostru are conștiința că nu e singur, ci că se află în fața lui Dumnezeu. Prin rugăciune adâncurile uluitoare, cari transpar prin minte după înlăturarea tuturor conținuturilor din ea și după întoarcerea asupra sa însăși, se revelează ca adâncimi ale subiectului suprem deosebit de noi, în fața căruia ne smerim. Prin rugă-

ciune adulmecăm în preajma noastră cu o certitudine absolută prezența Subiectului suprem, infinitul pe care-l simțim că ne învăluie nefiind decât umbra proiectată de EL.

Ar ajunge prin urmare să evidențiem că acea transparentă a subiectului nostru cugetător, întors asupra lui însuși, nu e posibilă decât prin rugăciune, ca să fie pus mai presus de orice îndoială faptul că adâncimile privite prin el sunt, conform mărturiei conștiinței, norul în care se ascunde și se face simțit subiectul suprem și nu vre-un „infinite” al ființei noastre proprii.

De fapt perzistarea gândului nostru asupra lui însuși nu e posibilă decât prin rugăciune, înțelegând o rugăciune spirituală. Numai în rugăciune uităm de toate pentru o lungă durată, iar uitând de toate nu se produce un vid în noi, ci avem conștiința de Dumnezeu deodată cu conștiința de noi, ca ființă transemperică.

Propriu zis nu conștiința de noi înșine stă pe primul plan, ci cea de Dumnezeu. De noi suntem conștii oarecum într'un mod indirect, întrucât simțindu-l pe Dumnezeu întâi, în forța cu care ne revendică întru puritate, ne întoarcem asupra noastră, constatându-ne nimicnicia și nevrednicia. Gândul ni se mută astfel dela Dumnezeu la noi și invers, Dumnezeu stând însă pe primul plan. Astfel pentru ajungerea la o cunoaștere prin unirea cu Dumnezeu nu se cere numai renunțarea la figurile și ideile tuturor lucrurilor create, ca la un zid așezat între El și noi, ci și la ideea de noi înșine, care înseamnă lăpădarea de sine. Iar această condiție se realizează numai în rugăciune. Însă renunțarea la noi înșine are numai sensul că ne situăm, pentru vederea noastră, după Dumnezeu, în funcție de El, ordinea cognitivă imitând ordinea ontologică.

Astfel pentru vederea lui Dumnezeu prin rugăciune, pe de o parte se cere înlăturarea tuturor lucrurilor ca obiecte ale conștiinței, chiar și a subiectului propriu, iar pe de alta ca nici Dumnezeu să nu fie transformat în obiect, ci să rămână ca subiect, ca subiect prim, deși nu experiat ca persoana întâia în senz gramatical. Oarecum suntem primiți în sfera Lui sau pătrunde El în cuprinsul subiectului nostru și experiem ca dinăuntru Lui starea Lui de subiect și forța Lui de subiect suprem, dar nu ca pe a noastră, căci în acelaș timp sau în alternare imediată simțim și nimicnicia și răspunderea noastră. În cuvinte șoptite sau neformulate, ne auzim repetând în esență gândul de uimire și de rugăciune: „Doamne cât de măreț ești și cât de mic și de nevrednic sunt; aibi milă de mine!” Acesta trebuie să fie cel puțin unul din senzațiile cuvântului Scripturii, atât de accentuat de Sf. Părinți despre Duhul dumnezeesc care se coboară în inima noastră, acoperindu-se cu subiectul nostru sau substituindu-l și strigând pentru noi, dar, și noi cu El: Aba Părinte!

Dar acum e locul să răspundem și la întrebarea: oare de fapt impune cunoașterea lui Dumnezeu o înlăturare pur și simplă a oricărei legături cu lumea creată și în special cu subiectele semenilor? D. Eugeniu Speranția îi lasă acesteia măcar rostul provizoriu de mediu prin care are să se deprindă eul nostru noetic să cugete în general, ca apoi să poată cugeta și asupra sa, ajungând la deplina desvoltare. Dar oare nu e și în această teză o insuficientă reliefare a valorii lumii create de Dumnezeu și a semenilor? Oare să fie ultima țintă a fiecăruia din noi maturizarea eului propriu noetic, având să privim tot ce e împreună creat cu noi simplu mijloc? Oare să fie justă concepția că fiecare subiect are să tindă la o întâlnire cu Dumnezeu, totul rămânând la o parte, în uitare? Nu cumva s'ar expune prin aceasta creștinul acuzei că, urmărind întâlnirea cu Dumnezeu, se desinteresează de tot ce e în jurul său, sau cel puțin subordonează totul unui interes personal, punând eul său mai presus de toate?

Răspunsul la aceste nedumeriri ni-l dă în special un loc din Sf. Nil, care zice: „Adunându-se mintea în sine nu mai privește nimic nici din cele sensibile, nici din

cele raționale, ci numai minți pure (γυμνοὺς νόους) și raze dumnezeiești izvorând face și bucurie“ (P. G. 79, 1221). Multă vreme am socotit că aceste minți pure, minți desvăluite, vor fi îngerii. Dar mintea este, în concepția Sf. Părinți, partea centrală a ființii omenești, mai bine zis subiectul uman cugetător. Deci chiar de vor fi vizate în acest loc și puterile îngeresti, nu este exclus să fie vorba și de subiectele umane. După acest înțeles foarte probabil, subiectul nostru concentrat asupra sa, adecă desfăcut de orice continut, nu mai privește nici figuri sensibile, nici idei, ci, deodată cu razele divine, minți omenești ipostatice, cu alte cuvinte subiecte umane desbrăcate de tot ce le acopere în ochii noștri, ridicate peste starea de obiecte sau de noțiuni ale minții noastre.

Dacă rugăciunea este starea în care subiectul nostru se face transparent, privind prin el însuși, într'un act de autotranscendere, pe Dumnezeu-Iisus, învățându-ne să folosim pentru noi pluralul când ne adresăm lui Dumnezeu în rugăciune, ne-a revelat faptul că nu putem și nu trebuie să ne simțim izolați când ne aflăm înaintea lui Dumnezeu, ci în legătură cu semenii noștri. Pe măsură ce ne purificăm și progresăm în starea de mântuire, natura noastră umană se înalță peste starea de divizare în care a căzut prin păcat, la starea de unitate, persoanele în care este ipostasiată devenind ca un singur om, spune Sf. Maxim Mărturisitorul. Prin păcat zice acesta „natura cea una, s'a divizat în nenumărate părți; și noi cari suntem ai aceleiaș naturi, ne consumăm unii pe alții ca niște reptile“ (P. G. 90,256). Dar prin apropierea de Dumnezeu natura noastră devine din nou „nesfârticată“ și „nedespărțită“, căci „lucrarea și dovada sigură a iubirii de Dumnezeu este afecțiunea sinceră și binevoitoare față de aproapele“ (P. G. 91, 401).

Dar dacă este destul de greu de evidențiat faptul că simultan suntem conștii de noi înșine și de Dumnezeu, și mai greu este de arătat cum prin acelaș act de autoconștiință „vedem“ și subiectele semenilor, fără a-i coborî la starea de obiecte. În general ne dăm seama că tot rugăciunea este aceea care ridicându-ne la cea mai pură autoexperiență ca subiect, ne desvăluie într'o împletire cu el și subiectul semenului sau ne face să-l contemplăm în puritatea lui de subiect oare cum dinăuntru în afară, nu ca eu propriu, ci ca pe al altuia, dar eul propriu atârând de el și deci constituind împreună o dualitate lăuntrică.

În meditația asupra subiectului nostru și în rugăciune ne descoperim ca eu pus în existență de Dumnezeu pentru o anumită misiune, împreună de un ansamblu de ființe umane față de cari avem o răspundere. Nu simpla micime ontologică în raport cu subiectul infinit ne face să suportăm cu temere prezența Lui, ci nevolnicia pe care știm că am manifestat-o în relațiile cu semenii. Simțim că alătura cu subiectul nostru stau subiectele lor, prin transparența lui îi vedem pe ei. Nu-i mai vedem în îmbrăcăminte lor empirică, acoperiți în straturi sensibile prin cari îi putem coborî la starea de obiecte ale cunoașterii noastre, ci ca subiecte „goale“, transcendente dar reale, cu destin etern, față de cari avem deaceia o răspundere cu atât mai mare. Nimic din pătura sensibilă a ființii lor nu ne mai solicită ochiul în afară pentru a se naște în el vre-o tendință poftitoare sau pătimașă la vederea vre-unui element sensibil devenit „obiect“ al privirii. Avem în noi înșine, în autocontemplarea subiectului nostru pur, conștiința semenului ca subiect pur cu destin etern care ne revendică tocmai pentru a-și asigura prin noi acest destin. Această conștiință se exprimă în frecvența pluralului ca mod de vorbire al rugăciunii. În rugăciune se manifestă conștiința comunității noastre. În ea vorbește pluralitatea în care e împletit eul din noi. Subiectul rugăciunii este „noi“. În limpezimea stării de rugăciune fiecare subiect e conștiu că poartă asupra lui răspunderea pentru alte subiecte. Fiecare subiect ridicat la treapta

de automeditare și de rugăciune pură constată concentrate în el ca într'un focus numeroase subiecte. Fiecare omenească iese în aceste momente din starea de împărțire, anticipând uniunea desăvârșită din lumea viitoare.

Intr'o surprinzătoare identitate cu Sf. Maxim Mărturisitorul, Paul Häberlin, spunând că „substanța“ umană „nu este împărțită în indivizi, ci este una și aceeași în fiecare individ, dar modificată individual“, evidențiază că în relațiile dintre individ și individ se întâlnește natura umană cu ea însăși, desvoltându-se spre noi și noi forme. Fiecare individ contribuie astfel la desvoltarea naturii umane în întregul ei. Astfel orice individ întâlnindu-se cu altul află nu numai despre altul, ci și despre natura umană în genere și deci despre sine însuși. „Am andern geht ihm Sein auf, und indem es in ihm das „alter ego“ findet, findet es sich selbst „als Seiendes“. Der Mensch, eine philosophische Antropologie, Zürich, Spiegel Verlag (1941, p. 35).

Dar atunci și în sine însuși descoperă omul, cu cât se purifică mai mult de ceea ce nu este în mod esențial ființa lui, subiectele altora. Dacă orice parte a Universului stă într'o legătură directă sau indirectă cu toate celelalte, desigur că și omul ca subiect stă într'o legătură cu celelalte subiecte, purtat de ele și purtându-le, iar prin cunoașterea ca funcțiune a sa trebuie să își dea seama în oarecare mod de această legătură.

Dar nu numai când se privește pe sine ca subiect pur vede ca printr'un transparent și subiectele semenilor, ci și când contemplă pe altul ca subiect pur se vede și pe sine și pe Dumnezeu, potrivit cuvântului evanghelic că cel ce face bine unuia din cei lipsiți, lui Iisus Hristos îi face. Ne vedem pe noi înșine în intimitatea de subiect și pe Dumnezeu în acelaș timp, când ne scufundăm în vederea altuia ca subiect, deoarece nu-l putem vedea pe acela în intimitatea eternă a lui fără a ne adânci totodată în vederea subiectului nostru.

S'ar putea obiecta că această prezentă a semenilor în circuitul dintre noi și Dumnezeu nu are o valoare practică, în stare să scoată contemplația creștină de sub acuza de pasivism, întrucât vedem pe semenul nostru, în subiectul său transcendent, înlăuntrul nostru și nu interesându-ne de situația lui concretă din afară de noi.

Și totuși autocontemplarea aceasta, prin care vedem simultan subiectul nostru, pe al semenului și pe Dumnezeu, are o uriașă importanță în valorificarea aproapelui. În clipele intermitente în cari suntem absorbiți de ea, dobândim, pentru tot restul timpului de activare între oameni, obișnuința de a-i privi nu în stratul trecător al existenței lor, nu ca obiecte menite să ne ajute la satisfacerea poftelor ce ni se trezesc când îi luăm ca atare, ci în subiectul lor transcendent și netrecător, care nu ne stă la discreție, ci ne chiamă la răspundere. Sf. Maxim Mărturisitorul fixează pentru creștin datoria de-a se ridica dela privirea după simțuri a lucrurilor, care totdeauna e amestecată cu pornirea pătimașă spre ele, la privirea cea spirituală, la privirea ideilor pure ale lor (P. G. 90,333). El distinge între ideea pătimașe și ideea simplă a ființelor și a lucrurilor. Ideea pătimașe este compusă din idee și patimă, cea simplă este idee fără patimă. O femeie poate fi contemplată în subiectul ei pur, netrecător, ce nu poate fi făcut obiect disponibil pentru satisfacerea unei poftes, în ideea ei simplă, dar poate fi privită și ca idee amestecată cu patimă. Și pentru că vederea imaginii ei sensibile prilejuește mai ușor trezirea pornirii pătimașe în om, exercițiul contemplării spirituale a subiectului ei pur, prin subiectul nostru, e necesar pentru a ne face în stare să o vedem și când ne mutăm privirea la imaginea ei concretă ca subiect de valoare eternă, cu cel mai serios sentiment de răspundere pentru salvarea ei.

Fără anumite clipe de contemplație, semenii noștri își pierd înalta lor valoare,

devenindu-ne obiecte de cari putem uza și abuza, iar relațiile sociale se înăspresc și se sălbătăcesc provocând crize tot mai greu de soluționat. Fiecare ins devine un focar tot mai dezvoltat de pretenții, un mușuroiu de convulsii anarhice, dinamitarde. Iar o societate compusă din astfel de inși e firesc să nu mai poată fi ținută în ordine decât prin teroarea care recurge în orice clipă la execuții.

Între transformarea semenilor în obiecte și peste tot între incapacitatea noastră de-a ne deslipi de lumea obiectelor pe de o parte și între pornirea pătimășe spre ele pe de altă parte este o strânsă legătură. Ceeace ne ferecă de aspectul exterior al realității, ceeace ne face incapabili de-a ne ridica la autocontemplarea noastră ca subiect și deci și la contemplarea lui Dumnezeu și a semenilor ca subiecte, este pofta din noi care se cere după dulceața din lucruri. Este deci necesară o asceză de ordin etic, o mortificare a poftelor și a patimilor, pentru a deveni, după această deslipire a degetelor noastre din miera lucrurilor, capabili și de-o asceză cognitivă, de-o renunțare la înseși imaginile și ideile lucrurilor și ființelor, la calitatea lor de obiecte ale cunoașterii, pentruca, regăsindu-ne pe noi ca subiect și deodată cu aceasta pe Dumnezeu și pe aproapele, să restabilim adevărata valoare a lumii.

Asceza etică și ca urmare a ei cea cognitivă e calea negativă care ne înalță la vederea cu adevărat pozitivă a adâncului realității.

VERSURI REGĂSITE

DE

ION PILLAT

TERȚINE

Oglinda pudruită cu polei
Purta pe alba-i filă descântată,
Drept pană de oțel, patina ei —

Și versul ce-l scria înaripată
Pe pagina de gheață, în scânteii
De raze desvelia tot mai curată,

Sub chiciura din suflet, para ce-i
Sbucnia — foc pur — iubirea tremurată
Ca pe zăpezi argint de clopoței...

PE O ALEGERE PROPRIE DIN GEORGE, HOFMANNSTHAL ȘI RILKE

— Din sufletul a trei poeți rămâne
Acest prinos de versuri pe altar.
Trei flăcări se înalță, tot mai clar
Chiemând în noi porunca lor de mâne.

Ce vor mai mult? Ce pot dori mai mult?
Când morților le vântură cenușa,
Ei singuri cântă. Deslegând cătușa
Destinului: învie — și-i ascult.

C R E Z

Cu versul meu n'am vrut să plac mulțimii,
Nici snobilor puțini să țin isonul :
Am zis doar pentru mine jocul rimii
De mi-a venit, curat în suflet, tonul.

Nu m'am silit să cânt pe marii ziii,
Nici să slăvesc mereu ce-aduce anul.
Las altora să facă pe abiliti —
Doar graiul românesc mi-a fost tiranul.

Cum ar putea, de l-ași uita o clipă,
Ca el mai vrednic alt stăpân să-mi fie,
Cu rădăcini de sânge, o aripă
Când mi-aș legat de suflet, Poezie !

P O E S I I

DE

V. VOICULESCU

DAEDAL

Am construit, cu ce ardoare, subpământeană rătăcire,
Se'mbucă geniul cu moartea în limpezimea unui gând,
Ce clar e planul și ce sombră capcana, crâncena rotire,
Să te 'nvârtești fără scăpare ocol tot ție însuți dând.

Las bestiile de aramă. Azi iar vicleanul duh îmi vând,
Dar unei alte mai înalte cercări de pură 'nfăptuire.
Să iscodesc pe nicovală o aripă, mă sbat, flămând
Să urc în cerul sterp viața cu greul jind de nălucire.

Iși leagănă în poală zeei și-i lului cumplită mare
Trec valuri dulci pe-amare liniști și coapsa insulei se'ndoaie
Aci o navă sparge zarea și-aici de-o dată nu mai e.

Pornesc spre-un sbor senin și iată s'abate marea remușcare
Aud, în inima-mi închisă, mugind ca'n tainica odaie
Sub taurul închipuirii zărateca Pasiphae.

A S I A

Am săgetat Apusul și l-am aflat hain
Năpraznic târg de genii înaripați cu viții
Din vasele de aur beau fierea lor leviții
Și nici un sfânt în piscul sălbatecului chin.

Mândrii de gânduri oarbe în sufletul puțin.
Născuți din spuma vremii, se'ntorc iar istoviții
Titani fără legendă și fără zei, — priviți-i
Afund în hăul celor afară din destin.

Măreții robi ai Forței s'agață în furtună
De-un pai plâpând de glorii. Când trăsnete s'adună
Imi smulg de spaimă ochii din sombrul cerc de fier

Văd anticile Asii deschise ca o lacră,
Infipt pe culmi un schimnic mâncat de lepra sacră.
Prin el se scurg în taină mâinile din cer.

C A R T E A

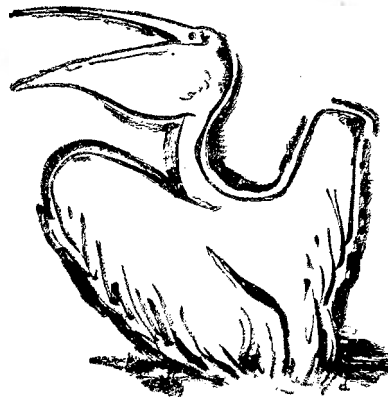
Lui Radu Gyr

Visterie doldora de vise,
Fermecată ladă a Pandorii
Unde toate duhurile 'nchise
Schimbă'n aur plumbul închisorii.

Cât de veche, galbenă și roasă,
Tu ne spinteci bezna'suferinții
Când te-avem în mâini, misterioasă
Teacă pentru săbiile minții.

Stup în care slove'naripate
Cu polenul lumii încărcate
Sucul nemuririi ne-au făcut,

Roi de buchii — semințe ale ideii,
Magic cosmos strâns 'n scoarțe, Zeii
Au pierit că nu te-au cunoscut.

ISTORIE CIUDATĂ

— IN CARE SE SUCCED O SEAMĂ DE ÎNTÂMPLĂRI MIRACULOASE
ȘI SE POVEȘTEȘTE VIAȚA LUI RAMÓN DE LA SIERRA MORENA,
IN STIL DONQUIJOTESC —

DE

OLGA CABA

Din această istorie ciudată nu veți înțelege nimic, dacă nu vă destăinuiesc o întâmplare și mai ciudată: dispariția faunului din grădina părintelui Alvarez. Faunul era de piatră și ca atare, nu avea nicio cauză logică să fugă din grădină. Dacă în toată întâmplarea aceasta ar fi existat vreun element logic nu m'aș fi apucat să v'o povestesc, deoarece spiritul meu e de așa natură, încât nu poate fi în mișcare decât de lucruri lipsite de logică.

Deci, faunul dispăruse, precum a dispărut și tânărul pescar pe care l-am trimes să-i dea de urmă și astfel, ne-am hotărît cu părintele Alvarez și cu Juanita, nepoata acestuia, să mergem să-l căutăm. Carmencita, logodnica pescarului dispărut, a cerut și ea să fie luată la drum cu noi.

Era o zi dumnezească de Mai când m'am dus la părintele Alvarez, pregătită de călătorie. După ce am făcut înconjurul Europei și m'am oprit în această mică insulă spaniolă, nu mai m'am mișcat de aici doi ani de zile, m'am stabilit, m'am liniștit, am lăsat și rădăcini. Parcă nu-mi vine să cred că am fost cândva în stare să o iau la goană pe toate șoselele, urcându-mă din tren în vapor și din autobus în avion, ca un duh rătăcitor. Pe atunci îmi părea normal să mă scol dimineața la Helsinki ca să iau masa la Paris și pe urmă să mă duc cu trenul de seară la Lisabona.

Acum însă, drumul de 30 km. până la San Bartolomeo, parcurs într'un car cu coviltir, îmi părea un eveniment din cale afară de promițător și de aventuros. Deabia mi-am putut închide ochii toată noaptea la gândul că plecăm la San Bartolomeo.

În curtea parohiei, Alvarez, Juanita și Carmencita mă așteptau, tot așa de agitați și de îmbujorați în așteptarea marelui eveniment, ca și mine. Carmencita era îmbrăcată în cea mai frumoasă rochie a ei, cu fusta înflorată, scrobită, bogată în cute, cu un șal de dantelă albă în cap, ca în zi de sărbătoare. Părintele purta reverenda lui de toate zilele, dar avea o pălărie nouă de catifea neagră cu borurile foarte largi și se rezema într'un toiag foarte gros, sculptat din nuc, de toată frumusețea. Juanita eșea și intra în casă într'un continuu vârtej, aducând de fiecare dată câte-un coș plin cu merinde și vinuri, acoperite frumos cu șervetul de pânză albă ca zăpada.

Era vorba de o adevărată călătorie acum, cu tot mecanismul complicat al dru-

murilor de odinioară, parcurse în postilioane, care durau patru săptămâni pe timp frumos între Burgos și Santander, cu nenumăratele accidente pe drum, ca și atacurile neprevăzute ale bandiților mascați și pitiți în tufele de pe marginea șoselei, răpirea contesei frumoase și suferinde de către cavalerii misterioși, deghizați sub glugi de franciscani, moartea unui cal mușcat de țânțar, întâmplat în ciuda tuturor leacurilor povăuite și administrate de către toți cei de față, întâlnirea unui grup de pelerini cu picioarele goale, popasurile din păduri când lumea șade la taifas în jurul focului și fiecare era rugat să spue o poveste, până când jarul se înfunda în scrum și babele începeau să dea din cap, aprobând parcă tot ce s'a întâmplat dela Geneză până în ziua Celei din Urmă Judecăți, din prăpăstiile somnului și ale bătrâneții.

Oamenii de azi nu mai știu să călătorească. Când trei londonezi se sue în mașină cu gândul de a petrece week-endul la Edinburgh, pe fața lor nu se citește mai multă emoție, ca și când ar fi vorba de o plimbare între Piccadilly și Oxford Circus. Unul se așează la volan, celălalt are grijă de termos, al treilea întrebă: „Got the whisky, Johnny?”

Și mașina pornește. Nu se așteaptă decât la un singur accident pe drum: pana. Când coboram cu dâșii din mașină după asemenea drumuri, mă întrebam cu mirare, dacă de fapt am ajuns undeva.

Acum însă nu era vorba de asemenea facilități. Carul, pe care ni la trimis morarul, îl avea moștenire dela bunici. Și era o frumusețe de car în adevăr! Coviltirul de lemn era pictat într'o parte cu legenda lui Theseu și Arianda, povestită într'o succesiune de imagini, cu fiecare moment decisiv încadrat în linii negre, ca să nu se amestece trecutul cu viitorul. Văpseaua de ulei era crăpată în multe părți, Ariadna apăru în unele evoluții ale ei, fără cap sau cu trupul în bucăți, dar tot ea era, o puteai recunoaște după rochia ei albă și lungă, umflată de vânt și de vârtejul mișcărilor, și după panglica albastră cu care era încinsă la brâu. De cealaltă parte, coviltirul povestea legenda lui Pan și a lui Syrinx, în care se amestecau, în mod ciudat, fragmente din metamorfoza Ledei și viața apostolilor. Înăuntru în car, sub coviltir, se găseau două bănci lungi, așezate față în față și jos, scândurile erau acoperite cu câțiva pumni de fân proaspăt și mirositor. Juanita așează cu grijă merindele în fundul carului și tot acolo am depus și eu coșul meu de trestie. Caii înhămați dădeau nerăbdători din copite și birjarul, un flăcău de vreo douăzeci și doi de ani, îmbrăcat cu un bolero larg de catifea neagră și uzată, din care se revărsau mânecile bogate ale cămășii, încins la brâu cu o cingătoare de mătase verde, se urcă pe capră și ne pofti și pe noi să ne suim în car.

Juanita, Carmencita și cu mine, ne-am suit repede și ne-am așezat pe una dintre bănci, părintele însă, din cauză că era voluminos și bătrân, se urcă cu grea îndurare, ajutat de birjar și tras de noi, nu fără câteva oftaturi solicitând ajutoarele cerești și în special, al Sfintei Teresa de Avila. Insfârșit ne-am văzut cu toții instalați cu voia lui Dumnezeu, coșurile cu merinde din fundul carului fură numărate pentru a zecea oară și împinse mai înspre colțuri, ca să stea în siguranță.

„Sunteți gata, părinte? Pot să le dau drumul?” întrebă băiatul de pe capră.

„Dă-le drumul, Antonio și plecați să fim!” strigă Alvarez, umplându-ne prin vorba asta cu neliniștea și bucuria marei aventuri.

Carul eși pe poarta parohiei și o luă la pas în jurul bisericii, cotind în strada lăaturalnică ce ducea înspre șosea. Oamenii eșeau la porțile caselor și se întrebau unii pe alții: „Oare unde pleacă părintele Alvarez?” Bărbierul stătea la ușa dughenei sale sub farfuria de aramă și ne ura bun drum cu gesturi atât de elocvente, încât a trebuit

să ne oprim ca să-i mulțumim, cu care ocazie ne-a întrebat așa într'o doară, unde plecăm. Părintele a răspuns că ne ducem la San Bartolomeo și vorbele fură auzite de câțiva copii care se jucau în praf. Vestea mergea mai repede decât noi și când ne-am oprit iarăș la hanul de pe drum, pentrucă Alvarez își aduse aminte că nu are destul tutun și Antonio a trebuit să coboare ca să-i cumpere, toată lumea din jurul nostru știa deja că părintele pleacă la San Bartolomeo. Când am trecut pe lângă moară a trebuit să ne oprim din nou și să-i mulțumim morarului pentrucă ne-a împrumutat carul și caii și ne-a găsit și un birjar, așa încât soarele umbla foarte sus pe cer când am ajuns afară pe câmp, pe drumul de țară plin de gropi și de hopeni din cauza noroiului uscat și brăzdat de urmele carelor, ca o holdă spintecată de pluguri. Era foarte cald și ni se făcuse sete, am desfăcut deci o sticlă de vin, din fundul unui coș apăruseră paharele groase și l-am rugat pe Antonio să stea puțin, să bea și el cu noi. După ce-am pornit-o din nou, ni se făcuse și mai cald. Antonio și Carmencita începură să cânte, până fură și ei cuprinși de toropeală. Ne-am pomenit dormitând cu toții și ne-am desmeticit la o svâcnitură bruscă — probabil și Antonio ațipise și caii au luat-o razna pe câmpie, oprindu-se dintr'odată la marginea unui șanț. Am sărit repede jos cu toții și Antonio trase caii la o parte, nu fără câteva aluzii obscure la originea lor, pentrucă îi era rușine de noi din cauză că adormise și era foarte furios.

Părea că am rătăcit multă vreme, deoarece oricât ne căscam ochii în toate părțile, nu reușeam să descoperim nici urmă de drum între câmpii. Eram în mijlocul unei livezi de lămâi cu copacii încărcăți de fructe. Nu departe, printre crengi, se zărea o fântână. Deocamdată ne-am hotărît să ne odihnim și să mâncăm aici la umbră, pe Antonio l-am trimis să caute șoseaua. Am desfăcut pe iarbă un șervet mare de in și am scos din coșuri tot ce ne părea că ar fi putut să ne încânte. Friptură rece de iepure cu salată de ciuperci, plăcinte cu frișcă și cu afine, pateuri cu crabi și cu sardele — operele ambițioasei mele bucătărese franceze — se înșirau frumos în farfurii de pământ smălțuit, pe iarbă, părintele desfăcu o sticlă de Malaga, Juanita curăță portocale și rodii, iar Carmencita a plecat la fântână să aducă apă, pentrucă ne-am dat seama că vinul nu potolește setea. Când am terminat cu masa, se întoarse Antonio și ne spuse că a înconjurat tot hotarul, fără să găsească drumul. S'a urcat și pe un deal și s'a uitat împrejur dar nu văzuse decât livezi și câmpii pretutindeni, fără urmă de șosea. Din cauza siestei și a căldurii, lenea și toropeala ne cuprinseră atât de mult, încât am hotărît unanim să ne culcăm în iarbă și să dormim un ceas, ca să ni se limpezească puțin gândurile.

Prin somn, am auzit un cântec de nai și mi-am dibuit drumul după sunetele subțiri ca picuratul apei, până când am ajuns într'o pădure deasă. L-am zărit pe faun după un copac — când mă văzuse, rânji larg ca un țărănoi șiret și nu voia să se apropie. M'am dus eu înspre dânsul, dar o rupse la fugă, jucându-se de-a ascunselea, o clipă, i se vedeau copitele sub un tufiș, altădată capul i se zări într'o scorbură. M'am apropiat tiptil, cu vorbe blânde, ca să nu-l sperii, dar când am ajuns acolo, mi-am dat seama că fața pe care o văzusem nu era decât înșelăciunea zgârciurilor din scorbură și jocul umbrei — cântecul picurat subțire se auzea mai departe, când în fața mea, când undeva în urmă — faunul nu era nicăeri. Când m'am deșteptat, soarele lăsa deja umbre lungi și roze și, în liniștea profundă a după amiezii târzii, nu se auzea decât cântecul greerilor și sforăitul solemn al părintelui Alvarez. Toți ceilalți dormeau duși.

„Hei, săriți repede, că se lasă noaptea!“ am strigat din toate puterile.

Primul care se mișcă, era Antonio. Sări în picioare și se frecă somnoros la ochi, apoi se întinse odată de-i trozniră toate încheeturile.

„Vai, ce mult am dormit!“ se miră tare; „părinte, hei, părinte Alvarez, sculați-vă că se face noapte!“

Alvarez se întoarse pe partea cealaltă și, după o scurtă pauză, începu să sfărâie din nou. Antonio îl scutură cu tot respectul până reuși să desfunde supapa greu înșurubată a somnului său. Părintele se desmetici anevoie și nu înțelegea încă unde este, simțea doar că ceva nu este în ordine și părea foarte nemulțumit. Eu le-am deșteptat pe cele două fete și când ne revăzurăm cu toții în picioare, în mijlocul aceluiaș peisaj absurd de frumos, părea că ne-am regăsit în altă lume și nu înțelegeam de ce trebuie să plecăm de aici.

„Unchiule, ce facem acum?“ întrebă Juanita.

„Cât poate fi ceasul?“ întrebă părintele uitându-se la soare. „Mi-am lăsat ceasul acasă. Drumul acesta pare cu făcătura“.

„După cât socotesc eu — zise Antonio — poate fi pe la ora șapte“.

„Dimineața?“

„Ba, seara“.

„Ba, dimineața“, afirmă Juanita. „Acolo este răsăritul, unde este soarele acum“.

„Hai să ne uităm puțin la soare — propuse părintele — să ne dăm seama dacă urcă sau coboară“.

Am stat așa vre-o zece minute, uitându-ne la soare, dar nu am putut decide, care îi este drumul. Ne-am despărțit în două tabere. Juanita, părintele și Carmencita susțineau morțiș, că soarele răsare, Antonio și cu mine am constatat contrarul.

„Vino cu mine, Antonio — zise părintele — poate vom întâlni un suflet de om în hotar să ne spue unde ne găsim și cum am putea ajunge la San Bartolomeo“.

După ce plecară dânșii și mai trecuse un timp, a trebuit să se convingă toată lumea că soarele apune în adevăr. Am așternut din nou masa în iarbă pentru seară și ne-am apucat să strângem vreascuri și crengi uscate ca să facem foc, să fierbem cafea și să dăm semnalul celor plecați să ne găsească la întoarcere, deoarece întretimp se întunecase deabinelea.

„Vine cineva“ — spuse Carmencita deodată.

„Poate o fi unchiul cu Antonio“ zise Juanita.

„Ba nu, după pași, pare că vine o singură persoană“.

Ascultam încordate foșnetul frunzelor în întunec.

„Doamne, Doamne — oftă Juanita — de ce nu se întorc unchiul și Antonio, de ce ne-au lăsat singure în întunec. Cine știe, ce bandiți vin acum să ne atace...“

Din ce ascultam mai cu încordare, ne părea că vin mai multe persoane, vin zece, ba o sută, o armată întreagă de bandiți mascați, cu cuțitele la brâu și pistoale încărcate în mână. Din întunec, se desprinse o figură ce părea uriașă și din ce se apropia, devenea mai mică, mai umană, în contradicție cu toate legile perspectivei. Când ajunse în fața noastră, în lumina focului, ne-am dat seama că era cu totul altceva, decât la ceace ne așteptasem.

Era un om foarte-foarte bătrân, cum nu mai văzusem niciodată. Ținuta lui era dreaptă, ca a unui rege, purta o barbă lungă ce-i acoperea tot pieptul și-i venea până la brâu. Imbrăcămintea lui era o rassă veche călugărească încinsă cu o frânghie în jurul mijlocului. Se rezema de un toiag gros și noduros. În urma lui pășea o capră mică, sură, cu o panglică albastră la gât.

„Bună seara, domnișoarelor — ne spuse cu vocea răgușită și tremurătoare — ce faceți noaptea aci, unde nici pasărea nu zboară?“

„Facem cafea — răspunse sprinten Juanita. Șezi aici bade, între noi, îți fierbem și matale o ceașcă“.

Toate trei am respirat ușurate, că în loc de haiduci înarmați, am dat ochii cu un om bătrân și o capră. Eram așa de bucuroase, încât am fi făcut orice pentru dânsul în clipa aceea. Bătrânul se așază, oftând din greu și-și rezemă mâinile ciolănoase de toiag, lăsându-și bărbia pe mâini. Căprița se culcă liniștită și cuminte la picioarele sale.

„Cafea — oftă bătrânul. N'am mai băut cafea din vremea războiului cu Burii!“

„Câți ani ai acum?“

„Când cu războiul cu Burii, aveam cincizeci și cinci. De atunci nu-i mai număr.“

„Stai departe de aici?“

„Nu tocmai departe, uite în pădurea cea de peste dea, unde ese luna tocmai acum.“

„Sunt case acolo?“

Bătrânul râse liniștit și mângăie căprița pe cap:

„Auzi, Inez? Ce-ar fi să avem și noi o casă cu odăi văruițe și cu grinzi de lemn, ca toată lumea? Când ți-ar fi foame, te-ai ridica în două labe și ai behăi la fereastră. Nu avem noi casă, domnișoarelor, stăm într'o peșteră mare cât o biserică și nu am da-o nici pentru palatul arhiepiscopului dela Toledo. Ați auzit vreodată despre Ramon de la Sierra Morena?“

„Ramon!“... vocea Juanitei i se înecă în gâtlej. „Dumneata ești Ramon de la Sierra Morena?“

Se ridică îngrozită și instinctiv ne-am ridicat și noi și fără îndoială am fi rupt-o la fugă, deși nu știam despre ce era vorba, dacă nu ar fi sosit părintele cu Antonio tocmai în clipa aceea.

„Văd că voi aveți mai mult noroc, decât mine — zise părintele Alvarez — noi nu ne-am întâlnit cu nimeni.“

„Bătrânul acesta — zise Juanita — este Ramon de la Sierra Morena.“

„Fii binevenit între noi — zise părintele — oricine ai fi, și împarte cu noi masa noastră de seară.“

„Mulțumesc părinte, — răspunse omul bătrân — puțini sunt aceia care mă tolerează în mijlocul lor după ce mi-au auzit numele. Dar nu e bine să arunci cu piatră asupra nimănui, până nu știi ce nenorociri s'au abătut asupra lui. Eu m'am căit amar-nic pentru cele ce făcusem în tinerețe și mi-am ales viața de pustnic drept ispășire. Haina aceasta pe care o port nu este o strae lumească, precum nici gândurile mele nu mai sunt îndreptate asupra celor lumești de când am venit să trăesc în pădurea aceasta.

„Avem tot respectul pentru anii tăi și pentru haina ce o porți“ zise Alvarez „și dacă te așezi la masa noastră, ne faci nu numai o bucurie, ci și o mare cinste“.

Ne-am așezat cu toții în jurul șervetului întins pe iarbă la lumina focului și Juanita începu să taie fiecăruia o bucată din curcanul rece.

„Toată ziua am mâncat azi — le-am reproșat eu — pentru aceia am pierdut drumul“.

„Unde voiți să mergeți?“

„La San Bartolomeo“.

„Tocmai acolo? Și cum v'ați abătut dela drum de ați ajuns pe meleagurile noastre?“

„Am adormit cu toții pe drum din cauza vinului și a căldurii și caii au luat-o razna peste câmp. E departe San Bartolomeo? Unde este șoseaua?“

„San Bartolomeo poate fi la vre-o opt ceasuri de drum pe jos, trei călare, după cum îmi aduc aminte — zise bătrânul — șoseaua este drept înainte la stânga în di-

recția dealului acela — arată peste câmpia luminată de lună — la vre-o leghe de aici. Probabil ați incunjurat dealul și ați trecut lunca cea de acolo unde curge isvorul, de ați ajuns tocmai aici“.

„Dar mult am dormit — zise Juanita — bine că nu ne-am răsturnat cu car cu tot în p.ăpastie. Caii s'au oprit tocmai aici la marginea șanțului“.

„Acum nu mai puteți merge mai departe, trebuie să așteptați aici până dimineața, să puteți scoate carul iarăși la șosea. Dormiți în noaptea asta în peșteră la mine să nu vă apuce vre-o ploaie — paturi moi cum aveți acasă, ce-i drept, nu vă pot oferi — dar vă pot da la fiecare câte o legătură de fân proaspăt — se doarme bine la mine când te obișnuiești cu murmurul isvorului care curge prin peșteră, și când Inez nu visează urît“.

„Iți mulțumim, Ramòn de la Sierra Morena“ zise părintele „cred că nu avem nimic alceva de făcut, dacă trebuie să înoptăm aici. Carmencita sunt gata cafelele?“

„Numaidecât!“ Fata sări sprintenă la foc și ridică capacul ibricului așezat pe jar. Turnă cafelele în cești și ne întinse fiecăruia câte una.

„Mai puneți câteva vreascuri pe foc — zise părintele — e mai prietenos așa“. Focul se înalță iarăși și în lumina lui tremurată, fețele trăiau o altă viață, decât a noastră, după voia flăcărilor, reinviind din umbră și fluturând pe adierea lor.

Se făcu tăcere și toți stăteau cu ochii ațintiți asupra bătrânului, parcă așteptam ceva de la dansul. El simți încordarea noastră și începu așa:

„Acum vă datorez o poveste, ca să vă răsplătesc încrederea cu încredere. Trebuie să vă pară ciudat, cum trăesc eu singur aici în pădure, ascuns în peștră ca o fiară sălbatecă. Auzul numelui meu v'a pătruns cu fiorul groazei, deși multă vreme a trecut și mult m'am schimbat de când acest nume era încă spaima tuturor oamenilor pașnici și cu frica lui Dumnezeu. Dar să nu credeți că numele acesta l-am moștenit dela strămoșii mei care erau oameni nobili și onorați pe tot întinsul Spaniei. Dacă m'ar chema și acum cu numele meu de odinioară, alta ar fi soarta mea, dar ascultați povestea mea cu răbdare, să vă dați seama unde ajunge bărbatul drept și cinstit, dacă își leagă viața de o femeie ușuratică“.

„In tinerețe, mă chema don Rodrigo de Oviedo și castelul meu se ridica lângă orașul cu acelaș nume. Dela strămoșii mei, am moștenit, împreună cu titlul de nobil, și o avere mare în pământuri. Grija moșiei mele, vânătorile și cititul mi-au ocupat tot timpul și nu visam altă fericire, decât un cămin liniștit, unde să mă pot întoarce să mă odihnesc, înconjurat de o soție iubitoare și de fiii mei, dacă îmi va îngădui Domnul să am urmași vreodată“.

„Cea pe care mi-a hărăzit-o soarta, era departe de a-mi întinde această fericire. Am luat-o săracă și orfană, scăpând-o de teroarea unchilor ei care o țineau închisă într'o casă dela țară și voiau să o călugărească cu forța. Se arată atât de umilă și de supusă întru toate, încât nici prin minte nu-mi trecea că ar fi capabilă de cea mai desfrânată purtare și că este cu totul altfel de cum pare“.

„Când plecam la vânătoare, îi dădeam toată libertatea să facă ce pofteste și nu mă îndoiam nicio clipă că distracțiile ei sunt simple și nevinovate, cum s'ar fi cuvenit unei femei de rangul ei, și, în general, oricărei femei măritate în absența soțului. Liniștea mea n'a durat însă mult și o întâmplare neașteptată mi-a smuls vâlul orbirii de pe ochi, făcându-mă să-mi dau seama de tot adevărul“.

„Intr'o seară de vară, când mă întorceam dela vânătoare, am văzut pe vecinul nostru, contele Josè Antonio de Talavera, eșind călare pe poarta castelului meu. Am crezut că mă căutase pe mine și l-am strigat din răspuțeri, de mai multe ori, dar el,

în loc să oprească, dădu pinteni calului și dispăru în noapte. Turburat de gânduri, am intrat în apartamentul soției mele, care mă primi calmă și surâzătoare, ca totdeauna.

„Isabella — i-am spus scrutând-o în luminile ochilor — José Antonio de Talavera a fost aici?”

„Ce-ți trece prin minte — răspunse ea fără să clipească — n'a fost aici nimeni toată ziua. Mă lași atât de mult singură — adăugă cu privirile triste — mă simt atât de părăsită în castelul acesta mare, încât nu fac decât să număr orele și clipele care să mi te readucă“.

„Aceste erau cuvintele ei și privirea-i era așa de supusă și onestă, încât și azi mă trec fiorii când mă gândesc, de ce trădare rușinoasă și neagră desfrânare sunt capabile femeile sub masca nevinovăției și a devotamentului. Dar să ascultați povestea mea mai departe și vă veți da seama că nu ați auzit niciodată ceva asemănător.

„Cum eu nu mă liniștisem pentru că îmi dădeam perfect de bine seama, că am văzut un cavaler eșind pe poarta castelului în acea zi și că acest cavaler era José Antonio de Talavera, m'am hotărât să tac și să stau la pândă până voi reuși să-i prind pe amandoi păcătoșii, ca să pot spăla cu sânge rușinea care s'a legat de numele meu. Mi-am ascuns durerea și neliniștea ce mă rodeau și m'am prefăcut că vreau să plec într'o lungă călătorie, având încă odată ocazie de a mă convinge de înșelăciunea și prefăcătoria donei Isabella care mă petrecu la poartă cu ochii scăldați în lacrimi, jurând că nu are să mai iasă din posturi și rugăciuni până nu mă vede din nou teafăr acasă. M'am dus doar până la Oviedo și acolo m'am retras într'un han părăsit. Ascuns acolo, am meditat timp de câteva zile planul meu de răzbunare în toate amănuntele, și mi-am împăcat conștiința cu gândul, că dona Isabella și-a provocat singură soarta pe care i-o pregăteam eu acum.

„Intr'o seară târziu — era prin Iunie — m'am întors călare la castelul meu și în poartă am întâlnit doica donei Isabella, o bătrână care a crescut-o și pe care am luat-o în casă de dragul soției mele, pentru că ea ținea mult la dânsa.

„Ce cauți aci, Maria, noaptea așa de târziu, de ce nu te duci să te culci?” — am întrebat-o. Nu putu să-mi răspundă nicio vorbă și stătu așa, neîndrăznind să mă privească în față, frângându-și mâinile de trudă și desnădejde. Am înțeles despre ce era vorba și, fără să o mai întreb ceva, am fugit sus pe trepte, ca scos din minți și am dat buzna în camera donei Isabella. Am găsit-o singură și liniștită ca întotdeauna, răsfoind o carte de rugăciune.

„Unde e José Antonio de Talavera?”

Dona Isabella își lăsă cartea pe genunchi și răspunse foarte calm:

„Ai fi putut să bați la ușe, dragul meu, știi? Purtarea ta din ultimele zile începe să mă îngrijoreze. Ce-ți trece prin gând? Mă tot întrebi de contele de Talavera, parcă aș fi păzitoarea lui, când știi prea bine că el nu are ce căuta aici în absența ta!”

„Minți, nerușinato!” i-am strigat orbit de furie, învârtindu-mi privirea prin cameră, până se opri asupra dulapului donei Isabella.

Era un dulap dintre cele care nu se mai văd decât în unele case foarte vechi, mare și încăpător, ca un cabinet, în care își țineau străbunele noastre crinolinelor, odăjdiile și toată zestrea adusă de acasă. Era un dulap extraordinar de artistic și de minuțios lucrat, în lemn de stejar băițuit, sculptat cu figuri de fauni și de zeițe, împodobit cu copci lucioase de aramă.

Vi se pare straniu poate că îmi aduc aminte așa de minuțios de toate amănuntele sale, dar acest dulap a fost așezat pentru mine în centrul și la răscrucea soartei și drumurile rătăcite ale vieții mele s'au deschis înspre viitor, tot din acest dulap.

Când dona Isabella a observat că-mi îndrept ochii înspre această mobilă, își pierdu ținuta și siguranța pe care le simulase, și pe fața ei descompusă se citi o groază de nedescris. Am sărit și am deschis dulapul — și am rămas înăuntru până dimineața. Atunci, acolo am aflat, ce s'a întâmplat în dormitorul donei Isabella în absența mea. Să stați și să judecați, de ce perfidie și destrăbălare fără seamăn era capabilă această femeie.

Știindu-mă absent, contele José Antonio de Talavera se prezentă în seara aceea la castel, chemat printrun bilet al soției mele, predat de doică în după masa acelei zile nefericite. Dona Isabella îl primi în iatacul ei seara pe la zece și pe când stăteau de vorbă, auziră pași de bărbat venind sus pe trepte și încremeniră de spaimă la gândul că am sosit eu. Contele se ascunse în dulap, unde fu martorul unei scene cu totul diferite de cea pe care o așteptase el. Cel care intră în iatac, era un tânăr străin care o luă pe dona Isabella în brațe și-i spuse un șir de cuvinte drăgăstoase. Din vorbele lor se lămurise că el era vărul doamnei, cu care ea întreținuse legături de dragoste încă din vremea de când era nemăritată și care, pentru a scăpa de urmările faptei sale, fugi din Spania și petrecu multă vreme în America. Acum, când se întoarse și află că ea este măritată, se furișă la dânsa sub ascunzișul nopții și o imploră să fugă cu el. Această scenă fu întreruptă de o nouă bătae în ușe.

„Sfântă Teresa Făcătoare de Minuni! — exclamă dona Isabella frângându-și mâinile — vine bărbatul meu. Ascunde-te în dulap!”

Și Paolo intră în dulapul unde îl întâlni pe contele de Talavera.

Așteptările lor fură însă înșelate și de astă dată. Cel care intră în cameră, era un călugăr iezuit care se întoarse de la un pelerinaj călare pe un catâr. Auzise multe despre dona Isabela — toată lumea îi știa de faimă în afară de mine nenorocitul — și, văzând lumină la geamuri, intră să se convingă, dacă soția mea este într'adevăr femeia despre care circulau atâtea svonuri deșuchiate în toată provincia. Dacă mă găsea pe mine acasă, era hotărît să ceară adăpost pentru o noapte în numele milosteniei creștinești, dacă însă aș fi fost absent, socotea că și el ar putea să-și încerce norocul după atâtea luni de viață smerită, petrecută în posturi și rugăciuni. Nu începuse încă bine să se încălzească la vorbă, când auzise pe cineva fugind sus pe trepte și călugărul fu și el împins în dulap, unde îl aștepta deja cei doi îndrăgostiți fără noroc. Astfel eu când am intrat am găsit înăuntru o numeroasă companie.

Ce încăpătoare era mobila aceasta vă puteți da seama dacă vă spun, că ședeam comod cu toții în colțurile sale, stând la taifas la lumina lanternei contelui, povestind fiecare felul cum a ajuns aici, clarificând toate amănuntele situației.

Când toată istoria a devenit limpede pentru fiecare dintre noi, ne-a cuprins așa o silă pentru toate femeile din lume, încât ne-am înfrățit în nenorocire și ne-am hotărît să ne retragem din lume și să nu ne mai despărțim niciodată. Ore întregi am vorbit în șoaptă și am hotărît toate planurile viitorului nostru.

Când am eșit din dulap, dimineața, toți patru la braț, am găsit-o pe femeia păcătoasă ingenuchiată în fața icoanei, cufundată în rugăciune.

„Dona Isabella, acum mori!”

„Știu“ zise liniștită.

„Toată viața ai fost o lepădătură, dar vei avea cinstea de a muri ca o castelană!” i-am spus, și, foarte calm, i-am împlântat pumnalul în piept până la mâner.

„Treaba asta am isprăvit-o“ — m'am întors către tovarășii mei — „și acum, să ne vedem de lucru!”

Am pus foc castelului și am luat-o călare peste câmpii în mare galop. Am fugit fără să ne uităm îndărăt, ne-am lăsat averea, trecutul, familiile, în urmă, ne-am schimbat și numele. După multe vicisitudini, am ajuns la Pyrinei, unde ne-am baricadat într'un castel părăsit și am dus o viață destrăbălată. Am găsit pivnița plină de vinuri și în nopțile de vară, culmile răsunau de ecoul chefurilor noastre. Am trăit din furturi și din jaf, am omorât pe călătorii rătăciți pe drumurile noastre, le-am siluit femeile fără nicio remușcare, am smuls cercei din urechile lor și inele din degetele morților, am dat foc bisericilor, am jefuit odăjdiile sacre și le-am vândut unui evreu din Saragoza care le topi și le prefăcu în podoabe.

Este fără rost să vă povestesc toate crimele și fără de legile noastre, pentru că toți le cunoașteți din auzite. Pedepsa lui Dumnezeu nu întârzie însă multă vreme. Călugărul și Paolo au fost prinși și spânzurați în piața publică din Madrid. Recompensele promise acelora care ar fi putut da de urma contelui sau a mea erau așa de înalte, încât toată provincia după noi gonea. Ne ascundeam în bârloage — nu mai eșeam cu săptămânile din păduri, ne crescuseră plete lungi și ghiare ca de fiară, ne hrăneam cu boabele tufelor sălbatice și hainele putreziră pe noi de mucegai și ploi — așa am ajuns la o mănăstire franciscană între munți. Am cerut adăpost și ni s'a dat, eram goi și ne-au îmbrăcat, eram mai fioroși decât bestiile sălbatice și am fost tratați ca oamenii. Ani de zile am rămas acolo, cărând apă pentru călugări, spintecând lemne pentru foc, ajutând la treburile bucătăriei.

Când izbucni războiul Burilor, Josè Antonio m'a părăsit. Nu mai eram tineri nici eu nici dânsul, dar eu reușisem să mă liniștesc, pe când Josè Antonio dorea să se izbăvească în mod mai sângeros. Nu mai putea suporta remușcărilor, nici viața tihnită din mănăstire și într'o bună zi plecă și nu se mai întoarse. Abatele mănăstirii, văzându-mă cât de greu suport absentă lui, mă luă de multe ori la o parte și încercă să mă consoleze cu gândul vieții viitoare. Intr'o zi, îmi spuse că m'am căit destul pentru păcatele mele ca să mă primească în rândul celorlalți călugări. Vorbele sale mă umplură de atâta lumină și smerenie, încât am plâns din fundul inimii, dar i-am spus că mă simt cu totul nedemn pentru a fi primit între dânsii și l-am rugat doar atât să mă lase să îmbrac straele ordinului franciscan și să plec singur în lume. Cu vorbe bune și înțelepte a încercat să mă înduplece, dar hotărîrea mea era luată. Nu mai puteam suporta bunătatea omenească fără să mă simt adânc îniosit, de oarece îmi dădeam seama că nu sunt mai bun decât o fiară și nu merit un tratament mai uman.

Când văzu abatele că toate împotrivrile lui sunt zadarnice și că nu-mi pot schimba în niciun chip hotărîrea, îmi dădu haine și sandale cu tălpi de lemn, zece galbeni și merinde în traistă și binecuvântându-mă, mă lăsă să plec în voia Domnului. Am făcut drumul până la Barcelona pe jos, în mai multe săptămâni, trăind din mila oamenilor buni. Din cei zece galbeni, cinci am plătit pentru bilet la vaporul care mă adusesese aici. Cu ceilalți cinci, am cumpărat două capre ca să-mi dea lapte și caș, să am cu ce să mă hrănesc și de atunci trăesc aci în peșteră, unde nu mă știe nimeni decât ciobanii.

Cât timp a trecut de când am venit aici — douăzeci de ani? jumătate de secol? -- nu mai pot să-mi dau seama. La început obișnuiam să fac un răboj într'un stejar în fiecare primăvară. Intr'o iarnă însă au venit țaranii și mi-au tăiat stejarul. De atunci m'am încurcat cu socotelile. Trăesc în gândurile mele și în rugăciuni, și mare este milostivenia Domnului față de mine, pentru că mi-am găsit pacea pe pământ, ceea ce rar este dat celor ce o merită mult mai bine decât mine.

Și acum, când v'am spus povestea vieții mele, mă aștept să vă întoarceți spatele cu dispreț, gândindu-vă că v'ați oferit ospitalitatea cu prea multă ușurință“.

*

„Poate că păcatele noastre nu sunt așa de mari, ca ale tale — răspunse părintele, gânditor, — dar le purtăm cu noi și trăim cu ele. Mai de grabă tu ai putea să ne arunci cu piatra“.

Am rămas multă vreme tăcuți în jurul jarului înneecat sub spuză și ne gândeam la mediocrele noastre greșeli cu care ne-am obișnuit pe nesimțite, ne gândeam la linia întortochiată a vieților noastre cu oscilațiile ei mărunte între bine și rău. Ce meschine păreau toate acestea pe lângă avântul puternic al soartei bătrânului Ramon, aceasta unică înălțare de la păcatul absolut la izbăvire! O atare viață, cu asemenea conținut limpede și unitar, se putea povesti, dar vom putea noi oare povesti viețile noastre așa ca altul să ne înțeleagă? Și nu se poate spune că n'am trăit, profund și sbuciumat uneori, am plâns lacrimi negre și otrăvite ca fierea, am plătit pentru fiecare bucurie din plin — dar ce-a rămas din toate acestea? Nici amintirea măcar. Generația noastră este lipsită de memorie. Ne dăm seama doar, că o parte din tinerețe și vlagă s'a dus, s'a măcinat, viața și-a lăsat urmele în noi, ca în cercurile unui copac, dar noi ne-am desobișnuit de a mai privi în aceste cercuri. Dacă ne-ar întreba cineva, din ce păcate ne dorim izbăvirea, am răspunde: din toate, dar nu ne-am aduce aminte de niciunul. Am rămas doar cu conștiința că suntem păcătoși, cu sufletul măcinat și neîmpăcat, dar nu știm nici măcar, pentru ce.

Se făcuse foarte târziu și bătrânul Ramon ne pofti să-l urmăm în pădure. Am hotărât să lăsăm carul și caii acolo în livadă în paza lui Antonio, care va putea să doarmă în fân, sub coviltir. Pentru mai multă siguranță, a dehămat caii înainte și i-a legat de copaci, ca nu cumva să se trezească noaptea plimbat pe cine știe ce meleaguri. Atât ne mai lipsea. Am străbătut câmpia scaldată de lună, dealungul unui izvorăș și am ajuns la o pădure de pini.

Bătrânul mergea înainte — era de mulți ani înfrățit cu pădurea și-i cunoștea cele mai ascunse colțuri și poteci. Se mișca cu aceeași siguranță cu care înaintează lupul noaptea în desiș, când nu se știe observat de nimeni. Era acasă aici printre copaci și ne făcu să simțim că se poate trăi; într'o pădure, singur, în teribila intimitate a pământului și a furtunii, fără căldura voci iubite, fără pâine, fără alt zâmbet, decât cel care răsare pe propria ta față, din forța și curajul tău. Omul este tare, omul este curajos, sfânt și fără limită!

Pășeam cu evlavie înainte, în lumea tăcută a lui Ramon de la Sierra Morena, sub bolțile crengilor înalte, pe mușchiul gros și moale și ne oprirăm împreună cu dansul în fața unei grote, cu gura strâmtă și întunecată.

„Aveți grije la intrare — ne făcu atenți bătrânul — aplecați-vă să nu vă loviți fruntea. Ar fi bine dacă ați aprinde un chibrit, să vedeți unde călcați“.

Se opri câteva clipe la intrare și ascultă încordat, făcându-ne semn să tăcem.

„Este cineva înăuntru?“ întrebă. După o clipă de încremenire, se deslănțui o goană mare în peșteră, pereții răsunau gol și prelung de bătaia pașilor tari pe piatră.

„Nu vă fie teamă — zise bătrânul — veniți după mine“.

Părintele reuși să-și aprindă lanterna și intrarăm cu toții în peșteră, aplecați, unul câte unul, după bătrânul Ramon însoțit de capră. După câțiva pași, gura peșterii se lărgi într'o încăpere boltită, de formă lunguiață, cu un crucifix de lemn înnegrit deasupra unei legături de pai, care părea că servește de pat. Se vedea cât de colo că

aici e adăpostul bătrânului Ramòn. Mai aproape de intrare, se ridică un suport de fier ruginit, sprijinind o căldare de aramă. Vase de pământ umplute cu unt, miere și lapte, se înșirară frumos, în ordine, într'o adâncitură a peretelui și pe o stâncă rotundă în formă de masă erau câteva cărți vechi, legate în piele, un ceas de nisip și o legătură de ierburi mirositoare. Toate aceste le-am văzut ca prin vis cum treceam tiptil în urma bătrânului, oprindu-ne din când în când, să tragem cu urechea. Ecoul pașilor era acum mai surd și mai îndepărtat, dar nu se curmase goana lor nebună, tropotul durduia înfundat sub bolțile înalte, undeva în adâncul peșterii. Am trecut printr'un gang lung și întortochiat, așa de scund, încât a trebuit să umblăm tot timpul aplecați. Șipotul, despre care ne vorbise bătrânul, izvorea de aici, dintre stânci, urmându-și matca săpată în panta ușor înclinată, care scobora la intrare. După ce-am trecut de gura isvorului, bătrânul Ramòn se opri din nou și ascultă atent câteva clipe.

„Nu se mai aude nimic“ spuse însfârșit „oare să se fi rătăcit în sala curcubeelor, sau au găsit eșirea de Miazănoapte?“

Tavanul gangului se ridică puțin și se părea că de undeva se strecoară o lumină indecisă până la noi, flacăra lanternei deveni din ce în ce mai palidă pe măsură ce pereții coridorului se umpleau de luciri suave și moi, albastre. Călcăm pe urmele bătrânului cu mirare și teamă, până când, încunjurând o ultimă cotitură, ne-am oprit în fața celei mai minunate priveliști ce ne-a fost dat să vedem vreodată.

În fața noastră se deschidea o sală imensă, boltită și rotundă ca o cupolă, cu pereții clădiți din nestimate de toate culorile, sclipirea lor feerică și vioaie ne luă lumina ochilor. Razele albastre scurse din mănunchiurile de safir se înădră cu luciul purpuriu al rubinelor, topazurile își turnau mierea gălbue în isvorul verde, deschis din smaralduri, pilaștrii puternici de opal jucau în bătaia razelor de toate culorile și scliceau în chip de curcubeu. Ramòn ne făcu semn să intrăm după el sub cupolă și am trecut pragul magic cuprinși de evlavie și de teamă. Orbiți în bătaia clipirilor din jur, ne-am oprit în tăcere în mijlocul sălii, dar bătrânul Ramòn, obișnuit cu această priveliște, părea preocupat de alte gânduri. Neliniștiți, ochii săi căutau în toate părțile.

„Cine se ascunde aici?“ — strigătul bubui ca tunetul sub arcul imens al bolții. După o tăcere încremenită, Ramòn înconjură stâlpul de opal și se opri deodată.

„Cine sunteți voi și ce căutați aici?“

Faunul apăru. Scăldat în raze, marmora albă și netedă a trupului său ardea încinsă în focuri de curcubeu, fața sa albă, ridicată înspre lumina bolților, sclicea mistuită de flăcări, sub învelișul străveziu al membrilor sale, părea că s'a aprins din măduva ei tainuită și dură, piatra.

În urma lui călca Ramiro — un Ramiro pădureț, cu privirile piezișe, pe care nu-l recunoșteam. Trupul său desgolit până la brâu, era împodobit cu o cunună de flori, în părul lui încălțit se împleteau frunze de stejar și boabe negre, sclipitoare, ca sticla.

*

Carmencita scăpă un oftat înăbușit:

„Ramiro!“

Băiatul o privi odată, dar fața lui nu oglindea bucurie, nici recunoaștere. Iși coborî pleoapele și rămase încruntat și tăcut.

„Ramiro, nu-ți este rușine să te arăți așa gol în fața mea?“

„Ce-ți pasă ție dacă sunt gol“, răspunse băiatul dur și încăpățânat — „dacă nu-ți place, n'ai decât să nu mă privești!“

„Cu mine vorbești așa? Ramiro!“ Carmencita izbucni într'un plâns slab și des-

nădăjduit, dar Ramiro nu se lăsă înduplecat. Ne privi în ochi, pe toți, dârz și sfidător, apoi își aplecă fața încruntată și rămase mut.

„Thyrsos — se întoarse Alvarez spre faun — Thyrsos, tu arzi de toate sclipirile curcubeului, umerii tăi sunt spălați de izvoarele luminii, fața ta este încununată de stele. Adu-ți aminte de secolele fără număr când zăceai îngropat sub pământ, un munte întreg îți apăsa atunci pieptul. Primăverile își prelingeau potopul de flori peste tine, dar tu erai scufundat în beznă, sub rădăcini, bolovani grei îți sdrobeau atunci coastele și naiul tău era astupat cu pământ. Thyrsos, adu-ți aminte“.

Faunul își aplecă capul orb înspre dânsul, și o clipă, lumina feței sale se turbură, se stinse. Faunul își aduse aminte.

„Thyrsos, îți aduci aminte de primele lovituri de sapă care subțiară pământul peste fruntea ta, îți aduci aminte de prima rază de soare care ți se strecură, albă și dureroasă, sub pleoape? Cine stătea atunci lângă tine?“

„Tu stăteai lângă mine“ șopti faunul.

„Eu te-am smuls din măruntaele pământului, eu te-am redat luminii, eu ți-am destupat naiul pentruca cântecele tale să curgă în voe pe aripile tuturor adierilor — Thyrsos, tu ești al meu pe vecie și mă vei urma oriunde mă voi duce“.

„Te voi urma“ zise faunul.

*

Carmencita se întoarse către Ramiro:

„Și tu vii cu noi?“

„Eu merg unde se duce faunul“ răspunse băiatul, evitându-ne privirile. Ne-am îndreptat cu toții înspre eșire, dar faunul se opri și se întoarse către Alvarez:

„Pot să-mi iau și caprele cu mine?“

„Poți să ieși pe cine vrei. Unde sunt caprele tale?“

„S'au împrăștiat în pădure, dar am să le adun eu“ zise faunul.

Ajunși îndărăt în adăpostul bătrânului Ramon, acesta desfăcu o legătură de fân proaspăt și ne făcu paturile în colțurile ferite de adiere. Ne-am culcat îndată, sdrobiți de oboseală, și ne-am cufundat într'un somn adânc, fără vise.

*

Dimineața, bătrânul Ramon ne deșteptă vociferând voios:

„Sculați-vă, adormiților, soarele umblă foarte sus pe cer. Sculați-vă, dejunul vostru este servit!“

Am sărit în picioare și, după ce ne-am spălat la izvor, ne-am așezat în jurul mesei de piatră, unde bătrânul ne pregătise cănila de pământ pline cu lapte proaspăt muls, și un coș cu fragi. Ramiro și faunul se retraseră într'un colț întunecat lângă un coș mare de nuiele și mâncau alune.

„După cum vedeți, ei au avut timp să-mi prade și cămara — spuse bătrânul fără mâhnire — n'am idee cum au putut găsi alunele, erau doar ascunse în fundul gan-gului, de frica veverițelor. Când m'am deșteptat dimineața, i-am găsit mâncând“.

„Thyrsos, ne dai și nouă alune?“ făcu Juanita.

Faunul își scutură încet capul, dela dreapta la stânga, foarte serios și gânditor, continuând să mănânce.

După dejunul răcoritor și frugal, faunul se îndreptă înspre eșirea peșterii și începu să cânte din nai. Unele după altele, apărură caprele din toate colțurile pădurii și se strânsură în jurul lui, ascultându-l cu urechile ciulite. Inez săltă de bucurie și-și frecă urechea de genunchii faunului.

„Ia te uită!“ exclamă bătrânul „nicicând n'am văzut-o pe Inez atât de bucurasă. Faunule, să nu mi-o iei!“

„Nu vreau să ți-o iau — zise faunul, „dar ține-o te rog în brațe până plecăm“.

Cu multă dragoste ne-am luat rămas bun dela bătrânul Ramon, mulțumindu-i pentru ospitalitate și pentru bunele povețe date asupra drumului. El ceru binecuvântarea cerului asupra noastră și se despărți de noi cu multă căldură. Până se pierdu din vedere, stătea în gura peșterii, uitându-se după noi, cu Inez în brațe. Ajunși îndărăt la locul unde am poposit eri, l-am găsit pe Antonio dormind încă în umbra coviltirului.

„Hei, Antonio, scoală-te să ne vedem de drum!“

„Hei, Ramiro băete, dar tu ce-ai pățit peste noapte? E vreme de umblat cu paparuda acum sau te-au luat la vre-un circ ambulat să înghiți foc și să scuipi broaște?“

Atunci se trezi Ramiro. Ii trase lui Antonio un pumn în falcă de-l lăsă lat în iarbă. Nici când cu celebra sa bătaie din cârciumă n'a lucrat mai prompt și mai sigur.

„Ce-ai făcut, Ramiro, băete — se văetă părintele — ne-ai lăsat fără birjar!“

„Să nu aveți nici-o grije, părinte, mai știu și eu să mân o pereche de cai!“ Il apucă pe Antonio ca pe un sac cu făină și îl trânti în fân, sub coviltir. Deslegă caii de copaci și-i înhămă iute, cu mișcări rezezi și pricepute. Era o bucurie să te uiți la el. Apoi se așeză pe capră. Așteptă până ne urcarăm cu toții și întrebă:

„Să le dau drumul părinte?“

„Dar cunoști tu drumul?“

„Sigur că-l cunosc. Doar pe aici am venit“.

„Hai să plecăm atunci!“

Și am pornit-o îndărăt la San Miguel, cu fiul risipitor așezat pe capră, Antonio zăcând leșinat în paie, Carmencita îmbujorată la față, părintele cu luleaua plină de tabac englezesc lăsând cele mai frumoase inele de fum în aer, deși carul ne scutura crunt, iar faunul fugea și sălta când în urma noastră, când înainte, suflând în nai și urmat de turma lui de capre. Ajunși în apropierea satului, părintele fu de părere, că, așa cum suntem, nu ne prezentăm destul de respectabil și că ar trebui să introducem câteva modificări în ținuta caravanei noastre.

Înainte de toate, faunul și cu caprele nu trebuiau cu niciun preț văzuți, mai ales în tovărășia noastră. I-am trimis înainte să meargă pe malul mării pe poteca din dosul grădinilor, unde nu umblă de obicei nimeni, și chiar dacă ar umbla acum, tot n'ar crede ochilor întâlnind o atât de ciudată societate. Apoi Carmencita scoase frunzele și boabele negre din părul lui Ramiro și cununa lui de flori din piept. Cu mare greutate, l-am desbrăcat pe Antonio de cămașe, ca să avem cu ce acoperi nuditatea lui Ramiro. Apoi l-am camuflat pe săracul Antonio sub paietele din fundul carului și astfel, arătam destul de normali, impresionanți chiar.

Când am intrat în sat, oamenii își ziceau din nou:

„S'a întors părintele dela San Bartolomeo. Dar unde-o fi Antonio? Și uite că s'a întors și Ramiro Rubio, ce mândru mână caii!“

De teamă ca nu cumva să ne pue cineva vre-o întrebare indiscretă, am trecut prin mijlocul satului în mare galop și am reușit să intrăm pe poarta parohiei fără a fi lămurit vreuna din multele nedumiriri răscolite în urma noastră.

PASTORALĂ

DE

N. CREVEDIA

Ne-am cunoscut întâia oară
Simplu, de necrezut.
Coborai din munți, căprioară
Eu, din necunoscut.

Dalbă și 'naltă —
Zâna mea de totdeauna.
Ne-am surâs unul altuia
Și ne-am dat, simplu, mâna

După o oră, plutind
Prin seara, bolnavă ca o baltă,
Ne cunoșteam, o, de mult timp,
Poate din altă lume.

Pierduți apoi în tumult,
Ne stăpânea acelaș gând:
Tu să mă iubești mult, mult,
Eu, să te răpun și să te cânt.

Și-ți cunosc de-atunci
Toate-amintirile și planurile,
Duiioase, ca vara — lanurile,
Ca ochii tăi — lunci.

Și sâni tari cari 'mpung
Și obrazul împurpurat.
Fiecare gest, par'că sculptat
Și umărul care cade prelung.

Mâna aromată
Și pletele tale tinere.
Două-zeci-și-unu de ani — ca de Armată,
Scumpă zeiță Vinere.

În câte zglobii dup'amieze,
Ne băteam cu soare și cu zăpadă —
Apoi, în amurguri singure, turcheze,
În brațele mele — pradă.

Dar, cu toate c'am făcut un păcat,
N'am vrut, Nadia,
Să'ntunec Arcadia.
Tu, dreaptă — eu, ne'nduplecat,

Sub luna care blând ilumină,
Rămânem ca'ntotdeauna și azi,
Tineri și puri, ca doi brazi,
În dragoste, ca'ntr'o tulpină.

OCHITORUL

DE
NICOLAE LAZĂR

Codin Melinte și Sandu Vrăbete sunt vecini gard în gard; sunt colegi de bancă în clasa a treia primară a școlii din satul Plopenii de Sus și, pe de-asupra: foarte buni prieteni.

Cei doi „frați de cruce“, — cum își zic ei, — se potrivesc de minune în toate și sunt aproape nedespărțiți decum se face ziuă și până după apusul soarelui, când și unul și altul, „obosiți de munca zilei“, cad frânți; mai de multe ori nemâncați și chiar nedesbrăcați.

Cu învățatura nu se'omoară nici Codin, nici Sandu.

— N'o să se facă popă!... Nici noi n'am învățat carte și, slavă Domnului, trăim, — se mângâie părinții lor, cari se iscălesc prin punere de deget.

Codin și Sandu sunt copii respectuoși nevoe mare și nu țin să-și supere părinții, fiindcă ei știu bine că neam de neamul lor n'a fost măcar dascăl de biserică, dar-mite popă...

Așa că odată cu venirea primăverii, când începe a prinde iarba rădăcină. Codin pleacă cu tată-său la plug ori ia de funie pe Florina; iar Sandu ia dindărăt cele cinci oi fătate și trei mielușele și amândoi se duc pe marginea satului cu vitele la iarbă. Școala trece în lotul al doilea, — dacă nu este cu desăvârșire alungată de pe toate ioturile de... cultură.

E de ajuns ca Dumitru Melinte, — gospodar nevoiaș, cu o droaie de copii și cu o nevastă moale ca o mămăligă nefiartă, — să-i zică doar odată lui Codin:

— Las'o pustiilor de școală, că nu-ți dă ea să mănânci! — că băiatul a și aruncat traista cu cărți tocmai în fundul subpatului, lângă culcușul pisicilor, de unde nu se va gândi să le mai scoată.

— Arz'o focul de școală! N'a fost destul toată iarna?, — zice și Neagu Vrăbete, — pentruca Sandu să-și spânzure și el traista cu cărți în cuiul din perete, lângă fereastră. Cel puțin să le aibă sub ochi și să le arunce disprețul lui cel de toate zilele.

Pe Codin și pe Sandu nu-i interesează atât de mult argumentele părinților în sprijinul părăsirii școlii, pentrucă chiar după părerea lor personală, școala ar putea să ardă până în temelie, că ei n'ar sări să o stingă, Doamne ferește! Pentru motivul

ăsta foarte puternic, amândoi preferă viața în aer liber, — în aerul neinfectat de Aritmetică și de Compunere. Și nici de Istorie și de Geografie!

Vârful șanțului, care desparte satul de islazul comunal e, pentru cei mici, ca un fel de tranșee contra inamicului „școală“. Cine trece dincolo, în câmpie, e liber să țipe cât îl ține gura, să urle, să facă ce vrea, — căci nimeni nu-i mai cere socoteală.

In adevăr, islazul Plopenarilor îmbie copiilor un loc de mare atracție aproape șase luni pe an. E ca un fel de Raiu al lor din primăvară până în toamnă, timp în care de dragul isoarelor și al câmpului fug și dela școală și dela orice treabă, ca în micile sinuozități ale terenului să combine fel de fel de jocuri, — până la cele de război.

Izlazul se întinde în partea de Răsărit a satului, înclinându-se spre Miază-Noapte, pentru a se întâlni la marginea unei câlniști, — umbrită de sălcii și trestii și plină de lintiță, de pește și rațe sălbatece, — cu dâmbul care își arată cocoșa dincolo de luciul apei, spre Nord-Est.

Alte mici coline și două-trei viroage căptușite cu buduroae limpezi și răco-roase, — unde se adapă și om și vită al căror prisos alimentează câlniștea, — străbat câmpia spre Miază-Zi.

Cândva, pe aici a fost pădure, dar azi n'au mai rămas pe toată întinderea decât vre-o treizeci-patruzeci de arbori de felurite neamuri: îmbătrâniți, gârbovi, unii din ei ciumpăviți de trăsnete, de furtuni ori de mână omenească. Sunt păstrați doar ca amintire în topografia satului și în hărțile militare.

Umbra lor e foarte prețuită vara: și de copii și de vite, în măsură egală, fără să se supere unii sau alții.

Și au mai rămas multe rădăcini de flori și plante specifice pădurilor de șes, prețuite mult în lecurile satului: răceli, oblojeli, băi și a căror înrăurire vindecătoare a împrumutat o faimă medicală tuturor dudaelor. (Poate de aceea unele vaci nasc câte doi viței, fiindcă, — după credința oamenilor, — au mâncat cutare sau cutare buruiană pe care numai ele o găsesc, căci omul foarte greu dă peste ea.

Ierbăria cea mai bogată se dezvoltă pe marginea câlniștei și a viroagelor. Aci, în deosebi, le priește plantelor de stepă și cresc de predilecție: aglicea, barba caprei, coada calului, drăgaica, laptele cucului și alte soiuri de lăptuci și de ierburi. Ici, colc se văd mușuroae proaspete de cârțiță, care dau de lucru copiilor. Neastâmpărații aceștia stau cu bățul la pândă până când șomâlcii își împing afară pământul din gura galeriei și cum reușesc să răznească vreunul din marginea găurii, fugăresc biata lighioană și o lovesc până ce o ucid, dacă nu cumva vreun câine, întovărășit și el la vânătoare, nu a luat-o pe socoteala lui pentru desfătarea burții.

Când vitele se retrag de pe câmp și când primul spic de zăpadă începe să albească pământul, viroagele, scorburile și balta intră în stăpânirea sălbăteciunilor, care se aciuiază la adăpost de viscole. Numai, câteodată, le alungă ura oamenilor și a câinilor.

Cei doi prieteni, Sandu Vrăbete și Codin Melinte, trecură și ei vârful șanțului și după ce lăsară vitele în libertate, începură să strige și să facă semne de apropiere altor copii de pe câmp. Erau, adică, la largul lor și simțeau că-i mănâncă'n călcăe.

In scurt timp se strânsură mai mulți inși în jurul unui ulm bătrân cu coroana mare, cu umbră deasă vara, ale cărui crengi strâmbe stau deocamdată goale și rășchirate ca niște degete de cerșetor.

Codin ieși înaintea lor și le propuse:

— Mă fraților... Ai să ne jucăm d'a semnu...

— Cum e mă aia „d'a semnu“?, — ceru lămuriri Ghiță a lui Mitran.

— Uite-așa, d'a semnu!... Care din voi n'ați fost la bâlci astăvară?, — mai întrebă Codin, ca să lămurească apoi, lucrurile.

— Ei, care?! Toți au fost, că doar aci peste deal a fost și bâlciul, — răspuse Ghiță al lui Mitran pentru toți.

— Păi dacă e așa, voi n'ați văzut colo unde se trage cu pușca la semn să iese o mirească care se 'nvârtește, cum scrie?

— Da de unde știi tu ce scrie?, — întrebă unul mititel de tot, o stârpitură de vre-o trei palme, dar inimos foc, — Niță al lui Cazacu.

— Fiindcă am citit cum scrie: „Esersați ochiul și mâna pentru Patria rumână“...

— Păi ce, noi avem pușcă?, — ripostă iar Niță al lui Cazacu.

— Ce-are a face? Noi dăm cu „bombe“ de bulgări în ulm... Cine nu-l lovește din cinci bulgări, întoarce de cinci ori vitele de pe islaz...

— Dar cine-l lovește?, — se repezi Ghiță al lui Mitran.

— Nu le 'ntoarce niciodată!, — hotărî Codin.

— Atunci încep eu!, — zise Ghiță, care era cel mai mare și mai cârcotaș dintre toți.

— Da de ce numai tu întâi la toate? Să tragem la sorti!, — sări Niță Cazacu, — că e pă dreptate....

— Ce sorti, mă Nichipercio?, că-ți trag una de nu te mai prind până la haltă

— Atunci, dacă e așa, nu mă mai joc!, — răspuse Niță.

— Lasă-l Niță să dea el, ca să râdem! Că tot nu nimerește!, — interveni Codin, împăciuitor.

— Bine! Ca să nu zică el că fac cu pricea!, — aprobă Niță.

Ceilalți primiră invoiala, fiindcă cu Ghiță Mitran nu era de împotrivit. De altfel, acesta fiind sigur de întâietate, își și pregătise cinci cocoloașe mari de pământ. Luă distanța de cincisprezece pași de-ai lui dela ulm, trase cu toiagul o sgârietură pe pământul plin încă de mustul zăpezii și cu vârful opincii la hotar, vru să ochiască în tulpina copacului „dela două ciomege 'n sus până sub coroană“.

— E prea departe semnul!, — zise Codin.

— E departe!, — încuviințară și ceilalți.

— Departe pentru nevoiași, dar aproape pentru ochitori..., le răspuse Ghiță tăfnos și încrezut.

— Bine!... Atunci, trage! Ce mai stai?

— Păi ce nu trag?... Uite!

Și Ghiță dete odată, dete de două ori, dete de trei ori: nimic.

Ceilalți, cari stăteau roată și numai cu ochii țintă la piciorul lui, ca nu cumva să-i tragă pe sfoară scurtând distanța, începură să râdă. De ciudă, Ghiță se 'nfurie gata să-și piardă sărita și când fu să tragă a patra oară i se sparse bulgărele în aer, înainte de-a ajunge la țintă.

— Nu se prinde! Nu se prinde!, — țipă el, — finc'a făcut isplomie...

— Biine!... Nu se prinde!, — aprobară ceilalți, cărora li s'ar putea întâmpla la fel când le-o fi rândul.

Il mai trase odată pe-al patrulea; îl trase și pe-al cincilea cocoloș, dar nu fu chip să nimerească.

— Dar grozav ochitor fuseși, măi Ghiță! Așa 'ți trebuie! Să mai dai ș'al'dată'ntâi, — îl mai necăjiră prietenii.

— O să vedem noi la urmă cine e ăl grozav!... Parcă voi sânteți mai breji ca mine!...

— Păi cine e ca tine?... Nici când o fi să mori nu-ți ia altu 'nainte, — mai găsi de cuviință să-l zădărasca, iar, Niță al lui Cazacu.

Ghiță Mitran se și îndreptă spre el cu pumnii strânși, când Codin îi sări înainte:

— Lasă-l Ghiță, că și el te-a lăsat pe tine să dai întâi! Ce dacă n'ai lovit?! Parcă el o să lovească?...

— Bine! Da să-l pue dracu să nimerească el; să vezi ce-i fac atunci!...

— Ia să tragă Codin. Melinte!, — interveni Sandu Vrăbete, ca să curme gâlceava.

— Să tragă Melinte... Melinte... Melinte, — începu să strige toată hărmălaia, îngânându-se, ca din larmătu ei să nu se deslușească decât: linte..., linte..., linte...

— Ia trage Lintiță, că pe tine te crede lumea ăl mai grozav, — caută să-l ironizeze Ghiță pe Codin.

— Las' că trag eu, dar să mai tragă alții! Să tragă încă trei inși și pe urmă trag și eu... Trage tu Dobrine, că ai „bumbele“ gata!...

Dobrin păru să fie mai bun ochitor decât Ghiță Mitran, căci lovi copacul de două ori: odată la rădăcină și odată în coroană, dar... „nu s'a prins“, fiindcă nu l-a lovit unde era învoiala.

Trase și Niță al lui Cazacu cinci lovituri în vânt, însă nu de frica lui Ghiță, ci din lipsă de dibăcie. Trase chiar și Sandu Vrăbete, cel mai bun prieten al lui Codin, și n.neri: patru în vânt și ultima cu trei palme mai jos de țintă.

— Ei, acuma tragi mă, Lintiță, ori nu tragi?, — se răsti Ghiță Cazacu.

— Mă, să știi tu că io nu sânt prost ca tine și ca ăștia! Io, mă, când oi u da odată l-am și lovit!... Unde vrei tu, l-am și lovit!... Auzi?...

— Olio! Ochitoru lu Papuc! Trage mă, trage! Să te văd!...

— Da nu vreau să trag!

— Nu știi să tragi, d'aia nu vrei!...

— Ba știu! Dar dacă trag și lovesc dintr'odată, ce-mi dai?

— Iți văd eu de vacă până diseară!

— Și de oile lui Sandu? („fratele de cruce“ al lui Codin)

— Și de oile lui Sandu!

— Bine! Unde e semnu? Fă-l-ăi bine, să se cunoască...

Codin era tot atât de prost ochitor cași Ghiță și ca toți ceilalți copii, dar avea o ciudă înverșunată pe acest colțos, fiindcă-i zice Lintiță, — lintiță de care mănâncă rațele, — și fiindcă era mai iute la trântă decât toți. De aceea îl oclea în orice ocazii, dar i-o cocea cu răbdare până i-o veni odată bine.

Sorocul acesta părea foarte apropiat și pentru împlinirea lui răbdase el destule și acum.

— Este gata, Ghiță?

— Gata, Lintiță!... Să te văd ce poți, — răspunse vrăjmașul de Ghiță, care întârise bine semnele și pe pământ și pe copac.

Codin luă cocoloșul de pământ, îl bătu bine cu pumnul și-l răsuci de câteva ori în palme. Se făcu că ochește lung, dar cumpăni să-l repeadă cu toată puterea drept în Ghiță, care stătea la vre-o doi metri de copac, cu ochi pe semnul ce-l trăsese. Dacă-l nimerea, era să spună că... „nu se prinde“. Că ce-a căutat să stea lângă țintă...

Intâmplarea, însă, îi duse cocoloșul chiar acolo unde nu se gândise Codin c'ar

putea să ajungă și unde nu bănuia nici ceilalți: drept în semnul tras de Ghiță pe copac.

Ghiță Mitran rămase cu gura căscată:

— Mă, da al dracului mai fuseși, mă Lintiță! Drept la ichi l-ai lovit!

Codin, parcă nici nu mai simți batjocura, atât fu de mândru de întorsătura lucrurilor. Hiii..., păi cât năduf îi făcuse grozăvitul ăsta de Ghiță?! Dar uite că Dumnezeu începu să 'ntoarcă foaia și pe partea cealaltă. Una dacă i-ar mai putea face, știe că l-ar pune cu botul pe labe...

Ceilalți copii isbucniră în strigăte de Bravo Codine! Bravo Codine!, cașicând victoria ar fi fost a fiecăruia dintre ei. Manifestarea asta atât de caldă pentru adevăratul ochitor îl înrăi și mai tare pe Ghiță.

— Da dacă mai tragi odată, nu mai nimeresti!, — vru să-l descumpănească el.

— Cin' ți-a spus?, — făcu Codin sigur de sine. Ia aruncă-ți tu căciula'n pom! Cât vrei de sus!... Și dacă nu ți-o dau eu jos dintr'un ciomag...

Codin folosise această vorbă cu căciula numai așa, ca să râdă de Ghiță; numai ca să-l înfrunte, — și ca să nu mai fie silit să tragă din nou la semn, — iar nici decum cu gândul că i-ar da-o jos dintr'o svârhtură de ciomag

— Tu, mă, lintiță de baltă?...

--- Eu. mă!

--- O dai tu jos dintr'odată?

--- O dau eu jos dintr'odată.

--- Ai să vedem!

--- Aidi!...

Și Ghiță, încrezător în steaua lui, își svârli căciula cât putu de sus. Mai sus chiar decât vârful copacului dar spre marele lui nenoroc, în căderea ei nu găsi punct de sprijin decât pe cel mai de jos ram de pe poale.

La această înălțime, Codin n'avea de ce să arunce cu ciomagul, fiindcă o avea pusă la îndemână: o ajungea, — doar să tragă.

„Tii..., praf i-o fac“, — își zise în gând, Codin. „Și'l învăț eu minte să-mi mai zică Lintiță“...

Ghiță presimți nenorocirea și vru să se repeadă ca să-și salveze căciula din bătaia ciomagului lui Codin, dar nu mai avu timp, fiindcă acesta o și isbi cu atâta se'e, că-i sări fundul.

Ceilalți copii alergară s'o prindă și până ce s'ajungă Ghiță, i-au și aruncat-o din nou în ulm. De data aceasta rămase spânzurată, călare pe-o cracă: fundul de-oparte și restul de cealalta, ca o desagă. Nici nu mai era chip s'o deee cineva jos altfel decât svârlind cu bățul.

Incercă Ghiță să se urce în copac, dar nu putu cuprinde în brațe trunchiul prea gros. Și chiar dacă Dobrin se puse piuă la rădăcina ulmului, tot nu isbuti, fiindcă trunchiul era și nalt. Văzând că n'are cum pune mâna pe căciulă, Ghiță trebui să renunțe; s'o părăsească deabinelea. Altă ieșire nu mai era.

Atunci începu o adevărată întrecere de bulgări și de ciomege, dela care nu lipsi nici stăpânul căciulii. Numai astfel, după o ploae de lovituri și multă osteneală, biata căciulă căzu în bucăți, la olaltă cu nevinovate ramuri, din copac.

Păgubașul simțindu-se prea umilit în ifosul lui de „căpitan“ al bățăușilor și al droaei de pe islaz, se repezi furios la Codin, cu gând să-i smulgă căciula. Codin se feri înlături și ridică ciomagul gata să-l lovească pe arțăgos, dar acesta alunecă pe pământul umed și căzu. Intr'o clipă: Dobrin, Niță Cazacu și Sandu Vrăbete, fiecare

cu o datorie de plătit, — toți „fini“ ai lui Ghiță, — săriră pe el și-l tăvăliră, lovindu-l cu pumnii.

La acest spectacol de luptă inegală, tot Codin fu prins de milă și îl scăpă din ghiarele răsvrățiților:

— Lăsați-l mă, că el mie mi-a cătat price! Cu mine are el ce are! Nu eu i-am hâcuit căciula? C'ășa ne-a fost vorba... Ne-a fost, mă, fraților vorba așa? Spuneți voi!...

— Așa Codine! Așa ne-a fost!...

Și Codin îndreptându-se către Ghiță:

— Ce vrei mă Ghiță? Ce vrei? Să-ți dau căciula mea?... Mă, io când te-oiu ochi odată cu ciomagul, te fac în două, auzi? Uită-te 'ncoa'... În două te fac, cum ți-am făcut căciula și te 'nvăț eu minte să te mai legi de mine și de ăștialalți... Păi ce?... Până când?...

Ghiță se ridică de jos și mai umilit ca la 'nceput. Vru el să mai facă ceva, dar văzu că nu-i chip; prea erau toți cu ochii pe el și gata să-i sară 'n cap.

Și apoi, Codin se dovedise atât de isteț până acum, că deh...

Atunci schimbă politica:

— Cum să-ți iau căciula măi Codine? Eu?!... Ce dracu!... Eu vreau să fim prieteni ca frații: și cu tine, și cu Sandu, și cu toți...

Ii spusese „Codin“! El, Ghiță, care nu-i zicea decât... Va să zică l-a „botezat“. L-a făcut „fin“!..

— Prieteni? Ce fel de prieteni? Da ce, mă, sântem la răzbel ca să fim dușmani? Că eu am fost mereu bun, numai tu ai fost mereu al dracului...

— Am glumit, mă Codine! Zău am glumit! Ce qacă ți-am zis așa? Ce, tu nu știi de glumă? Uite, dacă e vorba, de-aci 'ncolo nu mai glumesc cu tine!...

— Nu?

— Zău, nu!... Ai să ne jucăm mai departe!

— Mai bine du-te de 'ntoarce vitele, că uite unde s'au dus! Și p'ormă știi cum ne-a fost vorba când ne-am prins la joc! Cine nu lovește pomul...

— Iacă, mă duc! Hai și tu Dobrine, că nici tu n'ai ochit...

— Du-te mă și tu, — întări Codin sentențios ca un căpitan.

Codin, rămas singur în mijlocul celorlalți, se înfipse cu hotărîre pe picioare cași când ar fi crescut de-acolo, din pământ. Iși ridică pantalonii căzuți în vine și-și strânse, cu smucituri de bărbat, cingătoarea, privind încruntat la cei din jur. Avea aerul să spună: „De-acum eu sunt căpitanul vostru! De mine veți asculta! Numai de mine, că altfel vă ia mama dracului!“...

Se propti apoi în băț, — ca un ciobănaș din picturile lui Grigorescu, — și ro-tindu-și privirile vulturești peste câmpie, le opri tocmai acolo unde coviltirul cerului se razimă pe creștetul dealului de peste călniște.

Codin se uită mult într'acolo, apoi îndreptându-se de șale, se înălță în vârful opincilor și ca prin farmec simți că a crescut cu o palmă. Se văzu deodată mare și voinic, bărbat în toată puterea... La această transformare sufletească, prin vine îi trecu furnicături de vitejie și atât de caldă îi fu pornirea că, dacă ar fi știut unde este tabăra lui Iancu Jianu, într'acolo s'ar fi îndreptat...

Se mai uită odată, cu aer ocrotitor, la cei din jur; băgă două degete dela mâna dreaptă în gură și dete drumul unui șuerat haiducesc în direcția celor doi băeți plecați să 'ntoarcă vitele. Făcu, apoi, semn lui Sandu și o luă așteamătu într'acolo, urmat de acesta.

În urma lor, prietenii de joacă șopteau:

— Mă, da bine mai ochăște Codin!... Și-apoi pe Ghiță Mitran l-a învățat minte să se mai lege de noi...

— He, he! dac'aș avea eu o pușcă d'alea d'adevăratelea!, — oftă Niță Cazacu, pismuind succesele lui Codin.

— Ce-ai face mă, dac'ai avea-o?, — întrebă un prichindel cași Niță.

— Io, mă, când aș trage cu ea..., zece bolșevici omor dintr'odată... Uite-așa, uite-așa!, — arătă Niță, răsucind cu călcâiul drept al opincii în pământul umed.

— Fugi, mă, d'acilea cu minciunile tale!... Ce, tu crezi că ești Codin?! He, he, băete! Numai ăla poate!, — îi mai răspunse prichindelul.

Ceilalți copii, fără să mai zică o vorbă, întoarseră spatele invidiosului de Niță și o luară pe urmele aldor Codin Melinte și Sandu Vrăbete.

P O E S I I

DE

CLAUDIA BUCȘAN

1 9 4 3

Pământul e tot mai greu la chip,
Se clatină și se dărâmă
Ca munții de nisip.
Diavolul s'a deslegat din lanț,
In jurul lumii joacă sălbatec danț.
Ingerii s'au închis în cămărilor lor,
 In gândurile bune
Ca florile se veștejesc și mor.

Apele mării s'au tulburat,
In alvia ei largă și adâncă,
In valurile ei fierbinți și roșii,
Imbrățișând o stâncă.
 Ei cei mai buni,
 Frumoșii,
Copii inimilor noastre zac.

Nespuse vorbe pe buzele lor tac.

INGERUL

Tu niciodată nu l-ai văzut ?
Aripa lui nu te-a atins ca un sărut ?

Când toate florile din lume sânt ofilite,
Iar gândurile bune nepăsarea le'nghite,
Când rătăcesc pe drum
Și nu mai văd nimica de fum,

Când mă cufund în marea de nisip, —
Atuncea vine el, frumos la chip,
Purtând în păr podoabă de vise împlinite,
Ca'n vechile icoane aurite.
Tăcerea-i ocrotește pașii,
Se pleacă'n fața lui vrăjmașii,
Lucște'n el ca o făclie,
Și din lumina lui imi dă și mie.

Sânt iar mai tare și mai bună,
M'arunc în viață,
Mă lupt cu valul de furtună.
Aripa lui nu te-a atins ca un sărut?
Tu nici odată nu l-ai văzut?

A D E V Ă R

Te caut în cer și pe pământ,
In cântecul pe care-l cânt,
In picături de apă,
In stânca unde mâinile mele sapă.
Te caut

In firele din iarbă când cresc,
In inimile oamenilor răvășesc,
Descui tănuite cămări,
Smulg vâlul albastrelor zări,
Aprind în întunec lumănări
Ca să te văd la chip...
Alerg după tine 'n deșert
Și scormonesc în dune de nisip.

Te urci în cel mai repede car,
Alerg după tine 'n zadar,
Când să te-ajung ești gata de ducă,
Ești poate numai o nălucă...

ROMÂNIA ȘI GERMANIA ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

DE

D. C. AMZĂR

Se cunoaște fraza prin care Nicolae Filipescu definea atitudinea României față de adversarii ei principali din primul război mondial: „Contra Ungariei luptăm cu entuziasm, contra Austriei cu indiferență, contra Germaniei cu regret!“ Se pare că nici Germania nu a nutrit în războiul trecut alte sentimente față de România. La Berlin a apărut de curând o carte care aruncă o lumină nouă asupra raporturilor politice și militare ale Germaniei cu diferitele țări balcanice în timpul războiului mondial din 1914—1918. Lucrarea de strictă obiectivitate științifică, apărând sub auspiciile „Institutului de istorie militară al Armatei“, se întitulează *Oberste Heeresleitung und Balkan im Weltkrieg 1914—1918* și înfățișează străduințele și lupta dusă de Germania spre a câștiga de partea ei sau de a cuceri cu armele diferitele țări balcanice. Autorul cărții, Carl Mühlmann, este cunoscut ca unul din cei mai buni istorici ai războiului trecut. Materialul folosit sunt documente contemporane de prim ordin: rapoarte ale Șefilor de Stat Major sau ale unor Generali deținând înalte posturi de comandă, rapoarte ale Ministrilor de Externe sau ale primilor lor colaboratori, înfățișat rapoarte ale Ministrilor plenipotențieri, Șefi de misiune în țările Sud-Estului.

Pentru cercurile politice și militare germane România trecea în 1914 drept „cea mai mare putere din Balcani“ și „era de mare importanță pentru soarta războiului în Răsărit, dacă puterile centrale aveau să vadă în armata română un tovarăș de arme sau un eventual adversar“. Cât preț puneau puterile centrale pe prietenia României se vede din cuvintele adresate de Șeful Statului Major German, Generalul von Moitke, Generalului von Conrad, Șeful Statului Major Austro-Ungar: „Ceea ce mă îngrijorează cel mai mult, ca și pe Excelența Voastră, este turburarea bunelor raporturi dintre Monarhie (Austro-Ungaria) și România. Regret infinit că Austria a înlocuit acest aliat valoros și vrednic de toată încrederea cu o Bulgarie îndoielnică și slăbită. În ce mă privește, pot asigura pe Excelența Voastră că din parte-ne depunem toate eforturile pentru menținerea României în Tripla Alianță. Nu pierd nici un prilej

de a atrage atenția Ministerului de Externe asupra acestei chestiuni, de a cărei importanță și el este pe deplin convins“.

Germania a făcut în adevăr o serie de demersuri menite să-i asigure și mai departe prietenia activă a României. La 28 Iulie, și apoi din nou la 31 ale aceleiași luni 1914, Secretarul de Stat dela Externe, von Jagow, a comunicat la București că Bulgaria renunță definitiv la Dobrogea, cu condiția ca România să-i lase mână liberă în Macedonia împotriva Serbiei. În al doilea rând, în chestiunea Basarabiei, Germania a luat categoric atitudine în favoarea României. La 31 Iulie Ministrul Germaniei la București primea următoarea telegramă din Berlin: „Rog declarați imediat Regelui Carol și lui Brătianu că în cazul când războiul cu Rusia ar deveni inevitabil, România va primi Basarabia ca răsplată pentru participarea activă la război de partea noastră“.

După ce a luat cunoștință de rezultatul, nesatisfăcător din punct de vedere german, al Consiliului de Coroană dela 4 August, Ministrul de Externe dela Berlin a telegrafiat Ministrului german din București, von Waldhausen: „Rog declarați d-lui Brătianu, mulțumindu-i pentru comunicare, că noi considerăm atitudinea de acolo ca răspunzând relațiilor noastre de prietenie și sperăm în viitor ajutor activ din partea României“. Insuși Impăratul a socotit necesar să se adreseze în mai multe rânduri — la 31 Iulie, la 3 Septembrie și 8 Septembrie 1914 — Regelui Carol, cerându-i categoric ajutorul militar al României. Cu ocazia victoriei germane dela Tannenberg, Secretarul de Stat von Jagow a transmis la București următoarea comunicare confidențială pentru Regele Carol: „După victoria din Prusia Orientală asupra a două armate ruse, Germania se găsește în situația de a veni direct în ajutorul Austro-Ungariei. Dacă România intervine acuma, campania contra Rusiei este câștigată sigur“.

Toate aceste stăruințe și promisiuni n'au avut în București ecoul așteptat. Guvernul Român și întreaga noastră opinie publică nu aveau, precum se știe, decât o singură preocupare: Ardealul! Atmosfera din România era foarte bine cunoscută la Berlin. La 23 Septembrie ministrul german la București comunica Guvernului său că Regele Carol se așteaptă ca în 3—4 zile să fie pus în alternativa de a intra în Ardeal sau de a renunța la tron. Revendicările românești cu privire la Ardeal erau categorice și ele constituiau spaima Guvernelor din Viena și Budapesta. Cu toate sacrificiile pe care satisfacerea — cel puțin în parte — a dorințelor românești le implica pentru primul ei aliat, Germania nu a ezitat, cântărind avantajile și desavantajile, să ceară Austro-Ungariei concesiuni pentru Români din Ardeal. Astfel la 17 Iunie 1914, ambasadorul german von Tschirschky comunica la Berlin că „în ce mă privește, mă voi folosi de orice prilej, spre a atrage atenția și Ministrului-Președinte ungar asupra necesității de a câștiga pe Români, cum a făcut-o și față de Conte Berchtold (Ministrul de Externe al Austro-Ungariei), potrivit instrucțiunilor primite“. La 7 Septembrie Secretarul de Stat von Jagow trimite o telegramă la Viena, în care arată că acordarea de concesiuni Românilor din Ungaria de către Guvernul maghiar este o „dorință urgentă“ a Germaniei. Cancelarul Reichului, von Bethmann a cerut la rândul său, în instrucțiunile amănunțite către ambasadorul von Tschirschky, ca Austro-Ungaria să ajungă imediat la o înțelegere cu România. El doria ca „Austria să-și asigure chiar pe un preț mare ajutorul României“ și socotia „situația atât de serioasă, încât nu trebuie dat înapoi nici în fața celor mai grele condiții“. Insuși Impăratul a intervenit în această chestiune și într-o telegramă adresată la 16 Septembrie lui Franz Ioseph accentua necesitatea ajutorului militar român. La rândul său Statul Major german se adresa la 19 Septembrie prin Generalul von Falkenhayn Generalului von Conrad, arătând cât

de important este ajutorul armat al României și că Austro-Ungaria trebuie să satisfacă dorințele românești „în cea mai largă măsură cu putință“.

În urma repetatelor stăruințe din partea Germaniei și sub presiunea evenimentelor, Austro-Ungaria s'a decis în adevăr la sacrificii, declarând că în cazul când România ar intra în război contra Rusiei, Monarhia ar renunța la o parte din Bucovina și ar căuta să satisfacă cererile Românilor din Ungaria.

Nici aceste oferte nu au putut determina Guvernul român la o colaborare cu puterile centrale. În fața rezistenței bine justificate a României, Austro-Ungaria a trebuit, la îndemnul Germaniei, să sporească drepturile Românilor din Ardeal și să se mulțumească numai cu neutralitatea României, când la sfârșitul lui Septembrie și începutul lui Octombrie 1914, Guvernele din Viena și Budapesta, înspăimântate de propria lor generozitate, au crezut că-și pot retrage promisiunile privitoare la România din Ardeal, punctul de vedere german a rămas același, după cum rezultă dintr'o telegramă trimisă la 20 Octombrie din Marele Cartier General de Secretarul de Stat von Jagow către Auswärtiges Amt: „Viena și Budapesta par să tergiverseze meschin chestiunea concesiunilor până când situația războiului se schimbă în favoarea lor, când în realitate tocmai această eventualitate trebuie să grăbească efectul concesiunilor“.

Între timp importanța politică și militară a României pentru Puterile Centrale în loc să scadă, creștea. „Odată cu necesitatea din ce în ce mai accentuată de a alimenta Turcia aliată cu material de război german“, scrie Carl Mühlmann, „România câștiga în importanță, având astfel ca țară de tranzit spre Constantinopol un cuvânt hotărâtor de spus în ce privește situația din Orientul apropiat. Căci războiul Turciei depindea în grad înalt de livrările germane. Deschiderea sau întinderea drumului de transport spre Constantinopol era la completa discreție a României. Dominând calea de transport Berlin-Constantinopol, România deținea, atâta vreme cât drumul prin Serbia rămânea închis, o poziție politică ce depășia cu mult importanța ei propriu zisă. O problemă politică și militară de primul ordin depindea astfel de hotărârea României“. Și această nouă importanță era în acest moment: toamna lui 1914, cu atât mai mult simțită de Puterile Centrale, cu cât România la 2 Octombrie a interzis categoric trecerea materialului de război german destinat Turciei.

În primăvara anului următor, situația era aceeași: România nu înțelegea să cedeze în chestiunea transporturilor, iar Germania vedea în ea elementul cel mai important pentru stadiul de atunci al războiului. Generalul von Falkenhayn a întocmit la 15 Martie un memoriu amplu asupra situației, în care cu privire la România afirma că „deține în adevăr toate mijloacele menite să aducă la încheierea războiului“. „În cazul când România s'ar ralia Puterilor Centrale“, continuă Karl Mühlmann, rezumând părerile generalului von Falkenhayn, „atunci ei i-ar urma Bulgaria și atunci Rusia și Serbia ar fi constrânse astfel la pace. Continuarea războiului numai de către Franța și Anglia nu este probabilă“. „După aceea“, spune Falkenhayn însuși, „România poate schimba și organiza situații în Sud-Estul Europei potrivit vederilor sale, în perfectă libertate“.

Un nou moment în evoluția raporturilor germano-române în timpul primului război mondial îl constituie intrarea Italiei în război alături de aliați. Sub impresia evenimentului care se apropia, Germania a socotit momentul potrivit, să reia acțiunea de apropiere între România și Austro-Ungaria, reactualizând chestiunea Ardealului. La 17 Mai 1915 — 6 zile înainte de intrarea Italiei în război — Ambasadorul german von Tschirschky primește însărcinarea să pună din nou problema Ministrului de Externe Austro-Ungar — locul Contelui Beschtold îl luase între timp Baronul Bu-

rian — dacă, în cazul când calea concesiunilor nici acum nu-i pare indicată, nu cumva s'ar găsi alt mijloc de a menține România neutră. Că aceasta este absolut necesar nu va contesta nici Baronul Burian. Chiar dacă România ar înțelege să rămână și mai departe după ce s'a produs declarația de război a Italiei, există totuși pericolul ca ea să contracteze între timp, ca și Italia, față de Tripla Înțelegere angajamente, de care nu va mai putea scăpa mai târziu. Deaceia Viena trebuie să ia cât se poate de urgent contact cu Bucureștiul“.

Ceeace urmăria politica germană era unul și acelaș lucru: intrarea României în război de partea Puterilor Centrale și imediata acțiune militară contra Rusiei. Ceeace se oferia în schimb erau: mai întâiu, vechile promisiuni: Basarabia, partea de Sud a Bucovinei, drepturi politice și culturale Românilor din Ardeal, la care se adăugau acum, la 16 Iulie 1915, ca sprijin militar: 2 divizii, artilerie grea și importante cantități de munițiuni. Se înțelege că față de năzuințele noastre naționale de atunci, ofertele de mai sus n'au putut face nici o impresie. În sensul acesta a și scris la Berlin, Ministrul Germaniei la București, Baronul Bussche într'o telegramă din 30 Iunie: „O transformare subită (în opinia publică) ar fi posibilă numai în cazul când s'ar oferi ceva, care ar face într'adevăr impresie. Concesiunile pomenite de mine, privitoare la Bucovina și la România din Ungaria i s'au părut (lui Brătianu) insuficiente pentru provocarea unei asemenea schimbări. Cum Brătianu face aluzie la concesiuni teritoriale în Ardeal, m'am oprit aici“.

În ce privește Basarabia punctul de vedere al României rămăsese acelaș: el e semnalat încăodată la Berlin de către ministrul german la București la 20 Martie 1916: „Pentru Domnul Brătianu este valabil și astăzi principiul pe care l-a formulat la începutul războiului, anume că Basarabia poate avea pentru România o valoare numai în cazul că puterile centrale ar realiza o atât de importantă sporire teritorială în Rusia, încât să aibă graniță comună cu această provincie. Președintele Consiliului crede însă în momentul de față mai puțin decât oricând într'o asemenea eventualitate“.

Între timp România nu pierduse pentru Germania câtuși de puțin din importanță. Situația dela sfârșitul anului 1915 era, după Carl Mühlmann, de așa natură, încât intervenția României alături de Germania „ar fi influențat în mod decisiv războiul din Răsărit“. Planurile Înaltului Comandament german dela sfârșitul anului (1915) de a da Rusiei o lovitură mortală prin pătrunderea în Ucraina, duceau necontenit la constatarea că fără ajutorul militar sau cel puțin folosirea României ca bază de operații, perspectivele de victorie erau foarte reduse. Importanța strategică a României, dată fiind situația ei geografică, a făcut ca lupta ce se ducea pentru atitudinea ei să devină și mai încordată“. Faptul că imediat după declarația de război a României, care a venit nu fără surprindere pentru puterile centrale, în conducerea noului Stat Major German s'a făcut cea mai importantă schimbare din tot cursul războiului: înlocuirea Generalului von Falkenhayn cu Generalii von Hindenburg și Ludendorff, este încă o dovadă de importanța ce se acorda în Germania noului factor politic și militar ca un nou moment în evoluția războiului.

Aruncând, la sfârșitul expunerii sale, o privire retrospectivă asupra raporturilor româno-germane în decursul întregului război, Carl Mühlmann conchide încă odată că „ajutorul militar al României ar fi grăbit simțitor victoria asupra Rusiei și ar fi promovat în Balcani o evoluție favorabilă puterilor centrale. În felul acesta s'ar fi creat fără îndoială perspective mai favorabile pentru campania decisivă din Vest“.

Se cunosc la noi motivele de înalt ordin național, pentru care România n'a putut intra în 1916 în război alături de Germania. Rezultatele politice ale acestei atitudini

au constituit la sfârșitul primului război mondial momentul culminat al istoriei noastre: unirea tuturor Românilor într'un Stat național. După cum am văzut, cercurile politice și militare germane dela 1914-1916 cunoșteau foarte bine aceste motive și ele au făcut toate eforturile cu putință — atât cât le permitea alianța cu Monarhia austro-ungară — spre a nivela contrastele și a reduce diferența de interese dintre România și aliatul principal al Germaniei. Nu li se poate contesta acelor cercuri nici o anumită înțelegere pentru situația noastră de atunci, cu toate că interesele Germaniei le impunea o atitudine contrară — în cea mai mare parte — intereselor noastre naționale. La 22 Aprilie 1914 Secretarul de Stat dela Externe von Jagow prezenta absolut just cancelarului Reichului opoziția de interese dintre România și Aus'ro-Ungaria: „Iredentismul României, latent până acum, ar fi luat proporții și fără greșelile Austriei, datorită avântului politic al României. Deaceia opoziția crescândă dintre Monarhia dunăreană și Statul național român vecin, stă din păcate, până la un anumit punct, în evoluția firească a lucrurilor...” Astăzi cercurile germane cari înțeleg și sprijină misiunea istorică a României și cărora viitorul ei nu le este indiferent, sunt și mai importante.

Carl Mühlmann, a cărui lucrare este prefată de Foerster, Președintele „Institutului de istorie militară al Armatei, (Kriegsgeschichtliche Forschungsanstalt des Heeres) analizează cu desăvârșită obiectivitate angajamentele politice și militare dintre România și Germania în momentul izbucnirii primului război mondial și nu se sfiește să conchidă că, întrucât problemele românești se puneau la 1914 cu totul altfel decât în Octombrie 1883, când se încheiase alianța germano-română, atitudinea României nu putea fi alta decât cea care a fost în realitate. Mühlmann face în susținerea acestui punct de vedere următoarele considerații:

1.) „Și de data aceasta“, constată istoricul german, „ca de atâtea ori în istorie, s'a dovedit că pe respectarea unor obligațiuni contractuale nu se poate conta decât în cazul când acestea concordă cu marile linii politice ale Statului respectiv. Fără îndoială că în privința României, la încheierea alianței în anii de după 1880 acesta a fost cazul, dar odată cu pornirea acțiunii de apărare împotriva Austro-Ungariei dela începutul veacului, care, din cauza maghiarizării Românilor din Monarhia Dunăreană, a luat aspectul unei dușmăni pe față, condițiile în care fusese încheiată alianța dispăruseră“.

2.) „La aceasta se adaugă faptul că în cazul României, invers decât în acela al Bulgariei, nu Germania ci partea adversă avea mai mult de oferit. Căci satisfacerea revendcărilor românești se făcea pe seama aliatai Austro-Ungaria. În acest punct Germania nu a isbit, în încercările sale de a-și determina aliatul la sacrificii, de cea mai puternică rezistență; obiecția acestuia că astfel s'ar primejdi existența întregului Imperiu de naționalități, era greu de combătut. Oferind Austro-Ungariei, drept compensație, teritoriu propriu, spre a ușura astfel aliatai sale pierderile dureroase în favoarea României, politica germană a mers până la limitele posibilului. Cu toate acestea Germania a rămas cu concesiunile ei față de România cu mult în urma grupului dușman“. (Această atitudine, plină de înțelegere pentru interesele superioare ale României, a avut Germania, alături de Turcia, în chestiunea Dobrogei, față de cererile repetate ale Bulgariei de a prelua pe seama ei întreaga administrație a provinciei românești, în locul administrației mixte alcătuite din trupe germane, austro-ungare, turcești și bulgare).

3.) Alianța dela 1883 obliga România să vină în ajutorul puterilor centrale în cazul când acestea ar fi fost atacate de Rusia. „Față de această obligație a României“, continuă Mühlmann, „se putea ivi îndoeli în cazul, foarte probabil, când Austro-Un-

garia ar fi provocat Rusia printr'o acțiune separată împotriva Serbiei. Faptul că Rusia se simțise indirect atacată prin acțiunea Austro-Ungariei împotriva națiunii surori, oferea politicii românești posibilitatea de a sta în rezervă“.

4). „Un alt punct slab al acestei alianțe era caracterul ei secret. În România tratatul nu era cunoscut de Rege. Nici măcar conducătorul responsabil al politicii externe românești, necum Parlamentul, nu știau de existența pactului. Numai câtorva persoane din jurul Regelui li se făcuseră confidențe în această chestiune. Odată cu moartea bătrânului Suveran, soarta alianței devenia complet nesigură“.

5). „Cu atât mai necesar era deci ca alianța să fi fost în concordanță cu sentimentul public. N'a fost însă cazul. În opinia publică se petrecuse o schimbare sensibilă. Vechea prietenie se transformase în ostilitate fățișă. Aceasta nu se îndrepta contra Germaniei, ci contra Austro-Ungariei ca consecință a politicii de maghiarizare a acesteia. După cum în Serbia se ivise o mișcare de înfăptuire a Serbiei Mari, tot așa lua proporții în România mișcarea de unire a tuturor românilor într'un Stat național, iar țelul acesta nu putea fi atins decât pe seama Austro-Ungariei. Milioane de Români locuiau în partea de Sud a Bucovinei austriace, în Ardealul unguresc și în Banat, în așezări, uneori compacte“.

6). „Sentimentul că Austro-Ungaria, voind să menajeze Bulgaria, nu a susținut îndeajuns dorințele românești la încheierea celui de al doilea război balcanic, a accentuat și mai mult rezerva față de Monarhia Dunăreană“.

Obiectivitatea și înțelegerea cu care Carl Mühlmann înfățișează situația politică a României și raporturile ei cu Germania în primul război mondial, fac ca lucrarea să fie o contribuție reală atât la actuala colaborare politică și militară dintre cele două țări cât și la crearea unei baze de acțiuni comune în viitor, menite să redea fiecareia plenitudinea de forțe la care au dreptul să aspire în cadrul Europei de mâine.

În ce mă privește, sunt convins că, luând cunoștință de această contribuție, opinia publică românească va fi fericită să constate că idealurile noastre naționale de odinioară — și în bună parte de astăzi — găsesc în poporul german aceeași simpatie și înțelegere, cu care România a întâmpinat întotdeauna năzuințele de întregire națională ale Reichului.

Buckow, Septembrie 1943.

T R E I P O E M E

DE

CONSTANTIN AMĂRĂSCU

I

Doamne, dorul meu Te caută ca un
Vânător vânatul toamna'n păpuriș;
Vrea ca să Te-ajungă și ca și'n ajun
Sângerează'n glodul greului suiș.

Poate nu se poate pumnul meu hapsân
Să prindă pulpana naltului mister.
Pumnul meu de humă, ca p'un zeu păgâr,
Te-ar ciopli în piatră, Te-ar scobi în fier.

Nu-i deajuns țărâna și nici nu-i deajuns
Truda ridicării spre albele stihii.
Poate că deacea Tu ești nepătruns
Pentru-aprinsul dor de-a Te pipăi.

Fluxul și refluxul inimii 'ntr'o zi
Ți-ar aduna zvonul pașilor în ghioc,
Cum adună marea 'n melcii sedefii
Freamătul de valuri, al apelor joc.

Azi când îndrăsneala lutului o pierd
Gândul meu Te-așteaptă cald ca un cuiar.
Vino mai aproape umbra să-ți desmierd
Și de drag să dântui ca un călușar.

II

Cicbăn'nd la vise pe al vieții grind,
Duc pe umeri cântul ca o albă za.
Intr'o seară albă, seară de colind,
Ne'ntâlnirăm Doamne 'n vreme, undeva.

Tu erai în mine, sau Ți-eram în sân
N'ași putea-o spune cum a fost și când.
Însă Te născuseși pe-al inimii fân,
Prin odăi de suflet Te-auzeam trecând.

Fâlfâind din aripi în albul lor zbor
Heruvim' de pară rătăceau prin veac.
Te-am ascuns hoștește de sub ochii lor
În prea plin de doruri inimii ceardac.

Crunt se svârcoliră anii prin furtuni.
Stau ca o balantă între-al poștei miez
Și'ntre pălălaia albelor minuni.
Ajută-mă Doamne ca să te păstrez.

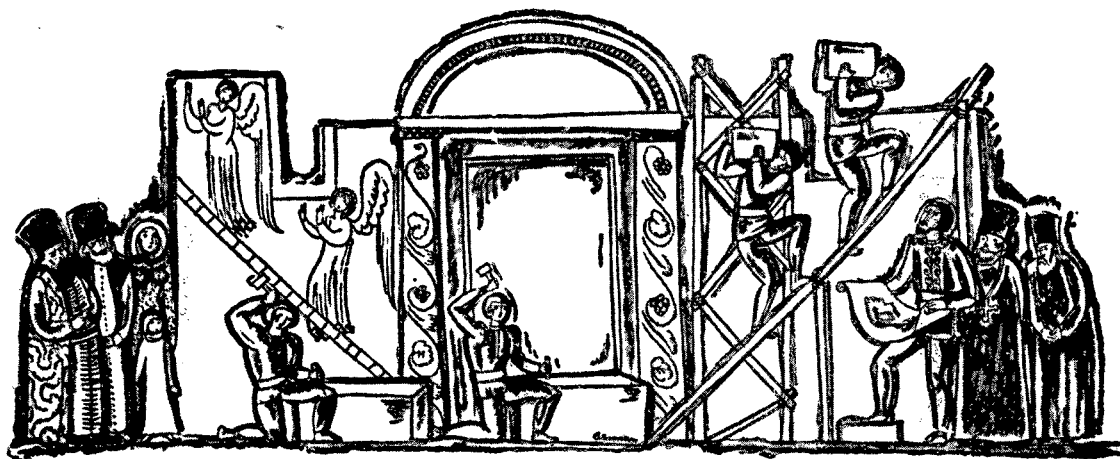
III

A venit heruvul într'un alb stihar
Pentru liturghia zilei de apoi
Să-mi snele prihana buzelor cu iar,
Simt cum omenescul inimii sesfoi.

Cale desculț prin para rugului de foc
Și în pumni de cântec sprijin tot ce-mi dai
Bine cuvântarea este un mitoc
Pentru călătorul spre Noul Sinai.

Doctăta vâlvoare ochii îi închid
Cât te simt de aproape !... (Esti în mine chiar)
Mă împrejmuște focul ca un zid;
Inima imi este alb aghiasmatar.

Aici peste 'ntinderi de albastru vis
Mâine nu e mâine, eri nu este eri.
Pe umeri de îngeri zbori peste abis
Spre dogoarea sfintei Tale 'mbrățișeri.

LACTANȚIU DESPRE ÎNȚELEPCIUNE ȘI RELIGIE

DE

IOAN COMAN

Filosofia antică a fost numai o vagabondare penibilă și sterilă în umbra înțelepciunii, pentru că puterile ei nu-i îngăduiau mai mult. A făcut cât și cum a putut. Dar înțelepciunea rămânea singura mare lumină și marele adevăr care hrănesc sufletul omenesc de totdeauna și-i asigură existența veșnică. Sophia este puterea ideală alcătuită din unirea cunoașterii desăvârșite cu trăirea ireproșabilă a vieții dată de cer. Această cunoaștere trebuie să dețină adevărul, iar trăirea trebuie să fie o continuă practicare a virtuții. Pentru însușirea înțelepciunii este nevoie de puterea complementară a actului desăvârșirii, de religie. Religia, ca și înțelepciunea, are caracterul unicității, al indivizibilității. Ea aparține exclusiv omului. Dintre toate ființele, omul singur are religia, el singur deține știința despre Dumnezeu. Filosofii cari au încercat să libereze sufletul omenesc de teama religioasă au suprimat religia, lipsind pe om de unicul său bun propriu, trăirea dreaptă și omenia. Practicarea religiei este impusă de consensul întregului neam omenesc. Dumnezeu a făcut pe om în așa fel, încât el să dorească și să simtă nevoia a două lucruri: a religiei și a înțelepciunii. Cămenii fac greșala de a practica sau religia fără înțelepciune, sau înțelepciunea fără religie; dar una fără cealaltă nu pot fi adevărate. Mulțimea religiilor arată că acestea sunt false, pentru că au pierdut înțelepciunea care le învăța că nu pot fi mai mulți zei. Filosofii au practicat o falsă înțelepciune, pentru că au părăsit religia Dumnezeului suprem care i-ar fi putut iniția în știința adevărului. Care este istoria raportului dintre înțelepciune și religie?

„Cultul zeilor“, zice Lactanțiu, „nu posedă înțelepciunea, nu numai pentru că el supune ființa divină, care e omul, lucrurilor pământești și trecătoare, dar și pentru că în acest cult nu e vorba de nimic care să promoveze cultura și să zidească viața. Acest cult al zeilor nu se ocupă cu cercetarea adevărului, ci numai cu îngrijirea ritualului, care constă nu din funcțiunea minții, ci din slujirea corpului. Această religie nu tre-

bue considerată ca adevărată și pentru motivul că ea nu înstruește și nu face pe oameni mai buni prin învățături despre dreptate și despre virtute. Tot așa filosofia nu este o adevărată înțelepciune, pentru că ea nu cuprinde religia, adică evlavvia supremă. Dacă divinitatea care conduce această lume, care susține neamul omenesc prin binefacerile sale de necrezut și-l ocrotește cu dragoste părintească, ține să i se mulțumească și să fie onorată, omul nu e evlavios în cazul când stă ingrât în fața favorurilor cerești; așa ceva nu stă în firea înțeleptului. Prin urmare, deoarece filosofia și religia zeilor sunt despărțite și cu totul separate, întrucât *unii* sunt profesorii de înțelepciune prin care nu se ajunge la zei, și *alții* sunt șefii de religii prin care nu se învață înțelepciunea, e limpede că nici filosofia nu e adevărata înțelepciune și nici religia zeilor nu e adevărata religie. Nici filosofia nu a putut înțelege adevărul, nici politeismul nu a putut să-și dea justificarea de care ducea lipsă“.

Observația lui Lactanțiu pare nedreaptă la prima vedere. Filosofia veche nu a neglijat niciodată religia, ci i-a consacrat totdeauna considerațiuni și dezvoltări mai mult sau mai puțin întinse. Ar fi, deci, impropriu să se vorbească de o separație, de o neaderență organică între filosofie și religie în spiritualitatea antică. Cu toate acestea, „religia“ pe care o tratează filosofia nu e decât rareori religie propriu zisă. Filosofii, chiar cei mari, fac speculații metafizico-teologice sau interpretări mitologice; ei nu fac loc în operele lor decât întâmplător problemelor de pietate și de cult, singurele elemente adevărate ale ori cărei religii. De altfel religia aparținând mulțimilor care o practicau realmente, iar filosofia unui număr restrâns, separația lor se impunea prin forța separației dintre cele două clase de oameni care le exercitau independent și uneori într'un sens de vădită agresivitate reciprocă. Anaxagoras, Diagoras, Socrate și Democrit n'au fost, oare, condamnați pentru ateism? Unul dintre defectele fatale ale culturii antice a fost tocmai această lipsă de coeziune organică a diferitelor ei elemente constitutive, fapt asupra căruia Lactanțiu insistă cu atâta dreptate.

„Acolo însă unde înțelepciunea e organic și puternic legată cu religia, e necesar ca ambele părți să fie adevărate, în sensul că în actul adorării noi trebuie să fim înțelepți, adică să știm ce și cum trebuie să adorăm, iar în actul înțelepciunii noi trebuie să adorăm, adică să înfăptuim realmente ceea ce știm. În ce caz înțelepciunea se unește cu religia? Atunci când e adorat un singur Dumnezeu, când viața și ori ce faptă sunt raportate la o singură căpetenie și la o singură culme și, în fine, când învățătorii înțelepciunii și preoții lui Dumnezeu sunt identici, adică sunt aceleași persoane“. Cumulul filosofiei și al sacerdoțiului într'o singură persoană se vedea, câteodată, și în lumea păgână; dar lucrul se petrecea mai ales în epoca elenistică și romană când sincretismele cele mai îndrăznețe adunau și combinau elementele cele mai eterogene și adesea contradictorii. Filosofia și sacerdoțiul elenistic erau adulterate de influențe și curente aduse de toate vânturile fanteziei, ale superstiției și ale înfrigurării religioase. Citească cineva inscripțiile, produsele literare și mai ales mulțimea comentariilor filosofice și religioase din acea vreme, pentru a-și da seama. Literatura apocaliptică și rituală ia un avânt îngrijorător. Nu e deci de mirare că un filosof putea fi și preot și încă preot al mai multor culte de odată, așa cum ne arată cartea XI-a a *Metamorfozelor* lui Apuleius și numeroase inscripții. Lactanțiu reflectează în această privință: „Să nu mire pe nimeni faptul care s'a întâmplat adesea și care se poate întâmpla și acum, anume ca un filosof să-și da asupra-și sacerdoțiul zeilor. Când se întâmplă așa ceva, filosofia nu se unește, totuși, cu religia, ci și filosofia va înceta între cele sacre și religia va dispărea când va fi vorba de filosofie. În adevăr, o asemenea religie este mută, nu atât pentru că aparține elementelor mute, cât pentru că ritualul ei stă în

măini și în degete, nu în inimă și pe limbă, ca în religia noastră care este cea adevărată. În concluzie, și în înțelepciune se află religie, și în religie se află înțelepciune. De aceea ele nu pot fi separate, pentru că a fi înțelept nu e altceva decât a cinsti pe Dumnezeu adevărat cu adorare dreaptă și evlavioasă“. În această unitate perfectă dintre înțelepciune și religie cele două puteri au domenii proprii care se întregesc ca două jumătăți ale unui întreg: „Înțelepciunea privește oamenii ca pe copii și cere iubire, religia îi privește ca pe servi și cere teamă. După cum copiii trebuie să iubească pe tată și să-l cinstească, tot așa servii trebuie să adore pe stăpân și să-l teamă. Pe Dumnezeu, care e unul singur, pentru că El cuprinde în unul și pe tată și pe stăpân, se cuvine și să-l iubim, pentru că-i suntem copii, dar să-l și temem pentru că-i suntem servi. Prin urmare religia nu poate fi despărțită de înțelepciune și nici înțelepciunea de religie, pentru că același este Dumnezeu care trebuie și înțeles — lucru ce aparține înțelepciunii — și cinstit, lucru ce aparține religiei“. Ce raport este între înțelepciune și religie? „Înțelepciunea e întâi, iar religia urmează, pentru că cunoașterea lui Dumnezeu precede, iar adorarea e consecința. Astfel în două nume există o singură putere, deși aceste nume par a fi deosebite: unul exprimă înțelegerea, iar celălalt actul. Ele se aseamănă cu două pârae care curg din același izvor. Izvorul înțelepciunii și al religiei este Dumnezeu; dacă aceste două pârae se rătăcesc de El, ele se usucă în chip necesar“.

Creștinismul este singura formă de cultură și de avânt spre desăvârșire în care religia și înțelepciunea fac un tot organic și indisolubil. Dacă e adevărat că toată înțelepciunea omenească stă în cunoașterea și adorarea lui Dumnezeu, iar binele suprem se află numai în religie, nicăiri această coordonare ideală a luminii minții și a pietății inimii nu-și află o expresie mai perfectă ca în creștinism. Binele suprem, această himeră visată și căutată cu pasiune de filosofi, dar neafată de niciunul dintre ei, sălășluiește numai în creștinism. El este propriu virtuții și lui nici nu i se poate adăuga nici nu i se poate lua ceva. După Euclid din Megara, binele suprem este ceea ce este totdeauna asemenea și identic cu sine însuși; el nu constă, deci, din plăceri, din bogății, din onoruri sau din alte elemente trecătoare; acest perpetuu asemenea și identic cu sine însuși nu poate fi decât nemurirea. Nemurirea singură nu poate fi nici micșorată, nici mărită, nici schimbată. Această nemurire este de natură fericită, pentru că ea nu poate fi alterată sau distrusă. Binele suprem se află numai în nemurire pentru că nici o altă ființă, afară de om, nici corpul n'o pot avea și pentru că ea nu poate fi obținută fără știință și fără virtute, adică fără cunoașterea lui Dumnezeu și fără dreptate. Aceia dintre filosofi cari au socotit ca bine suprem știința sau virtutea, au ținut drumul adevărului, dar nu au mers până la capăt. Știința are misiunea de a ne învăța cum și unde trebuie să ajungem, iar virtutea pe acea de a ajunge. Una fără alta nu pot nimic. Binele suprem e cerul și Dumnezeu de unde vine sufletul. Acest bine suprem care face pe oameni fericiți nu poate fi decât în acea religie și învățătură care au speranța nemuririi, adică în creștinism.

Învățătura creștină e singura înțelepciune. Ea face ceea ce nu a putut face filosofia. Filosofia nu poate face pe om mai bun. Doctrina creștină, unica și adevărată, transformă pe om. „Dă-mi“ zice Lactanțiu, „pe un om mânios, care înjură, care e desfrânat: prin câteva cuvinte ale lui Dumnezeu, ți-l voi face blând ca un miel. Dă-mi pe un lacom și sgârcit: ți-l voi face generos și împărțindu-și banii cu amândouă mâinile. Dă-mi pe unul căruia îi e frică de durere și de moarte: va disprețui uneltele de tortură, focul și taurul lui Perillus. Dă-mi pe un libidos, adulter și desfrânat: îl vei vedea sobru, cast, înfrânat. Dă-mi pe un om crud și sângheros: furia lui se va schimba

într'o dulce blândețe. Dă-mi pe un nedrept, un nerod, un păcătos: va ajunge să fie veșnic un om drept, un înțelept, un curat. Toată răutatea se va curăți printr'o singură bae". E vorba de baea botezului. „Puterea înțelepciunii lui Dumnezeu e așa de mare, încât ea înlătură dintr'o singură atingere răutatea din inimă, mama păcatelor; lucrul acesta se face nu cu plată, cu cărți sau cu înșelăciuni, ci gratis : numai urechile să audă și inima să soarbă înțelepciunea. Aceia cari și-au petrecut viața studiind filosofia nu au putut nici pe alții și nici pe ei să se facă mai buni, dacă natura s'a opus cât de cât. Înțelepciunea filosofilor nu stârpește viciile, ci numai le ascunde. In schimb, doar puține învățături ale lui Dumnezeu îl transformă pe om așa de mult și-l înnoesc, încât nu mai știi dacă e același.“

Lactanțiu e cel dintâi scriitor patristic latin care elaborează o magistrală filosofie a religiunii. Religia nu e, după el, o simplă succesiune de acte rituale, ca în păgânism, ci o formidabilă putere de lumină, iubire și curățenie care transformă omul și lumea până la desăvârșire. Această putere constă din contopirea ideală a înțelepciunii, adică a întregii științe și experiențe revărsată de Dumnezeu în lume, cu adorarea divinității. Adorarea este o expresie și o consecință firească a înțelepciunii. Unitatea și conlucrarea lor organică fac posibilă îmbunătățirea omului și nașterea culturii. Înțelepciunea și religia unite, pe care de aci înainte le vom numi cu un singur termen : fi o ofia creștină, se adresează nu numai unei singure clase, sau numai unui singur popor, ci tuturor claselor sociale și întregului neam omenesc. In felul acesta „filosofia noastră“, cum îi spun Părinții și scriitorii bisericești, devine o forță care desăvârșește și mântuește lumea.

(Fragment din studiul „Despre filosofie, religie și înțelepciune la scriitorul patristic Lactanțiu“).

C R O N I C I

I D E I, O A M E N I, F A P T E

T. VIANU: FILOSOFIE ȘI POESIE

Noua ediție a lucrării d-lui T. Vianu: „*Filosofie și poezie*“, apărută la Casa Școalelor și concepută pe trei planuri, aduce în partea finală un plus de două studii, care împreună cu un altul mai vechi, intitulat: „*Idealul clasic al omului*“ (1933) îi dă puțința să se situeze într'un unghi estetic pe care d-sa îl consideră a fi prima închegare a unei filosofii generale. Intrucât lucrarea de față este cunoscută ceticitorilor din 1937, dată când a apărut, în rândurile de mai jos socotim oportun a discuta numai cele trei studii rubricate sub titlul general: „*Către o concepție estetică a lumii*“ și din care se desprinde o treptată închegare a ceea ce d-sa numește o „*filosofie generală*“ proprie.

Primul studiu intitulat: „*Idealul clasic al omului*“ îi dă ocazia de a trasa, în linii cât se poate de generale, caracterele fundamentale ale idealului clasic, așa cum s'a desfășurat el în ordinea istorică și în cele din urmă a se situa pe poziția etică a acestui ideal.

Idealul clasic, afirmă d-sa, în afară de faptul că înfățișează o structură eternă, deasupra oricărei determinări temporale, în ordinea înălțurii istorice el reprezintă fructul dintre sec. V a. Hr. și sec. III d. Hr., adică din momentul apariției tragediei grecești și până la înflorirea maximă a stoicismului greco-latin, când este înlocuit cu idealul creștin. Coincidența formării idealului clasic cu apariția tragediei grecești se explică prin faptul că numai acum omul este în măsură a se gândi pe sine ca individualitate autonomă, iar conștiința individualității îi dă acestuia posibilitatea de a se concepe ca ființă spirituală, participant la spiritul universal, ca origine și destinație, după cum o arată sistemul idealist al lui Platon.

Universul omului clasic este dominat de spirit. Lumea se înțelege și explică nu prin coborârea în straturile inferioare ale creației, ci prin latura ei superioară, spiritul. Spiritul are însă calitatea de a duce către unitate, către armo-

nizarea elementelor dispersate. Clasicul este o ființă centrală în toate manifestările ei, căreia îi repugnă orice exces, având ca normă de conduită măsura și renunțarea.

Idealul clasic al omului este amenințat însă cu disolvarea, intrucât știința modernă, prin marile ei descoperiri, a răsturnat unghiul de reprezentare al ființei umane. Astfel, pe când anticul înțelegea pe om din participarea lui la spiritul divin, modernul îl explică din jocul elementelor și forțelor subumane, iar idealul perfecțiunii sferice limitate a fost înlocuit de concepția progresivistă a vieții cu idealul personalității deschise, mai adecvată universului infinit și capabil de transformare al omului modern. La aceasta se mai adaugă și efectele reformelor sociale moderne, aplicate cadrelor sociale de viață.

Militând pentru libertate, prin păstrarea conștiinței de unitate și consistență internă a persoanei, d-l prof. T. Vianu se situează pe latura clasicilor în convingerile morale. Putem adăoga chiar că este atâta de incorigibil clasic, încât vede în idealul clasic al omului „un model uman permanent, capabil să fie restaurat și să dirijeze cultura omenească în orice moment“.

Cine nu ar dori, împreună cu d-sa, această restaurare? Numai că ea este mai mult decât problematică din cauza determinantelor culturii contemporane și a celei viitoare cu totul deosebite de ale lumii vechi. Structura unei culturi este în funcție de anumiți factori cari, dacă se schimbă, au la rândul lor efecte diferite. Concepția statică a cosmosului antic nu mai poate reveni decât dacă s'ar repeta identic condițiile de existență și spirituale ale acelei epoci. Ori, dinamismul epocii contemporane este cu totul refractar unei asemenea concepții. O viziune statică a cosmosului nu mai poate reveni când epoca noastră stă sub teribilul clocot al aburului și bázăit al benzinei, ce urnesc din loc cele mai formidabile mașinării. Dinamismul, trăsă-

tura dominantă a modernului exclude atitudinea statică a anticului. Ar trebui anulată cultura și civilizația acumulată de 20 secole pentru a putea reveni la vechea concepție despre lume și viață.

Pe plan moral idealul clasic rămâne un nimb aureolat către care va ținti totdeauna cu nostalgie viitorul, însă pe plan cultural realizarea lui nu mai e posibilă decât cu condiția anulării coordonatelor culturii epocii noastre.

Dacă în studiul de mai sus se întrevăde poziția etică a d-lui prof. T. Vianu, în „Permanența frumosului“, asistăm la un început de închegare a celei estetice. Pentru a ajunge aci d-sa socotește necesar a supune discuției cele trei mari idealuri ale conștiinței umane, adevărul, binele și frumosul spre a limpezi raportul lor față de acesta din urmă și a putea astfel trage concluziile impuse de logica faptelor.

Adevărul, binele și frumosul, afirmă d-sa, constituie „țintele permanente care călăuzesc ostenele spiritului, în nenumăratele lui încercări și în nesfârșitele lui aventuri“. Ele cresc dintr-o necesitate comună a spiritului, după unitate, fiind reflexul acestei nevoi. Adevărul este unitatea ideilor noastre, iar un fapt este adevărat atunci când nu este contrazis de datele experienței, putând fi armonizat sau unificat în planul inteligenței noastre. Frumosul rezultă deasemenea dintr-o armonie de manifestări pe care o putem prinde ca pe un tot unitar, cu ușurință și încântare, iar binele este un fapt rezultat din armonia lui cu altele din cuprinsul unei societăți. Așadar, câte trele sunt expresia armoniei, adevărul este armonia ideilor, frumosul a aspectelor sensibile, iar binele a faptelor și tendințelor.

Ideea de „unitate“, sub care epoca modernă cuprinde adevărul, binele și frumosul este de proveniență estetică. Astfel cuvântul „cosmos“ însemna pentru Greci nu numai universul ca întreg, ci indica și realitatea frumoasă, el fiind atât totalitatea lucrurilor cât și desăvârșita lor armonie. Așadar, unitatea idealurilor și acțiunilor umane reprezintă reflexul unității sau armoniei cosmice. Deși unghiul resortului estetic a fost deplasat astăzi dela exterior în interior, la organizarea psihică a fiecărui individ, chiar și la învățatul care ar părea cel mai îndepărtat de vreo preocupare estetică și care se străduiește să descopere adevărul. Tot astfel este și cu omul de bine care în toate acțiunile lui este condus de o preocupare estetică. Sentimentul estetic al acțiunii ne desvăluie limita permisului și interzisului căci „o faptă rea este și o faptă urită, după cum o acțiune bună este și frumoasă“. El este regulatorul acțiunii, ducând la eliberare și înălțare sufletească.

Cele înfățișate mai sus ne arată lămurit că, în concepția d-sale, esteticul constituie ținta finală către care tinde eticul și adevărul. Avem de a face cu o subordonare a adevărului și binelui la estetic, deoarece ținta lor supremă este atingerea esteticului, realizarea frumosului. Se poate spune fără greș (iar studiul de mai jos o confirmă și mai mult) că d-sa reprezintă o concepție estetizantă a lumii și vieții, căci toate drumurile duc către estetic, după cum odinioară toate drumurile duceau la Roma. „Arta se situează în mijlocul lumii“.

Concepția d-sale estetică se manifestă însă mai viguros în studiul: „Semnificația filosofică a artei“ decât în cele amintite mai sus.

Pornind dela concepția kantiană după care armonia universală nu este o stare originară a lucrurilor, un datum, ci rezultatul unui proces, adevărat un produs, d-sa contestă că, după înțelepciunea modernă, armonia nu se găsește la începutul lucrurilor, ci la sfârșitul lor, fiind o țintă îndepărtată către care aspiră spiritul omenesc. Numai un singur produs omenesc realizează armonia de pe acum și în fiecare moment al manifestării lui și anume arta, abundenta variație a operelor de artă putând co-exista fără să configureze vreun conflict „ca tot atâtea cosmosuri închise în ele însele, fără comunicare, fără puțința de a se stânjeni reciproc și, prinurmă, neimpunând spiritului omenesc nevoia de a le integra într-o formă suverană și mai amplă“. Aspirația către forme mai largi de integrare, cum este cazul în știință, în morală și în viața socială, nu este nici legitimă, nici posibilă în artă.

Armonia artei, care este o idee a cărei paternitate o găsim la Aristotel, reiese însă nu numai din configurarea lipsită de coliziune a produselor artistice, organizate în forme închise, ci și din orânduirea și distribuția internă a elementelor ce participă la constituirea operelor de artă deoarece „părțile și ansamblul întrețin între ele acea multiplă relație de corespondență, pe care o desemnează termenul de simetrie sau concinitate“. Într-o operă de artă demnă de acest nume dispoziția părților față de întreg se găsește într-o relație ce interzice suprimerea anumitor elemente, fără a nu primejdui armonia întregului, legătura dintre ele purtând caracterul necesității. Din această cauză se și poate vorbi despre caracterul de cosmicitate al operii de artă.

Arta se situează în mijlocul lumii. Cel dintâi produs armonios este universul dela care spiritul nostru ar putea împrumuta ideea de armonie, iar al doilea este arta. Deoarece, în momentul când oamenii au dat naștere celor dintâi opere de artă, sistemul cosmic era oarecum

stabilizat, s'a văzut în armonia artistică un reflex al celei cosmice. Raportul trebuie însă inversat, afirmă d-l prof. T. Vianu, căci o stabilizare absolută a procesului cosmic nu este probabilă, pe când la opera de artă acest fapt se constată, ca reprezentând un sistem inevitabil și închis. De aci d-sa conchide că este mai nimerit a se vorbi despre armonia artistică a cosmosului decât despre armonia cosmică a operei de artă.

Calitatea de artistic, afirmă mai departe, surtem înclinați a o atribui sistemelor închise și stabile, care se referă la toate produsele muncii omenești. Peste tot unde găsim lipsa de conflicte avem de a face cu un caracter artistic. Astfel, în morală, punerea de acord a principiilor raționale cu a celor instinctive duce la ideea frumuseții caracterelor, pe când domnia celor raționale asupra celor instinctive la tăria caracterelor. Tot așa și în știință recunoaștem caracterul de frumusețe acelor sisteme care, prin introducerea ideilor și cunoștințelor timpului, au reușit să se stabilizeze. Intr'un cuvânt, atribuim caracter estetic „tuturor produselor muncii omenești care prin sistemul închis al factorilor și elementelor lor nereclamând nici adaosuri, nici retușări, amintesc perfecțiunea artei“.

Stabilitatea acestor sisteme nu este însă durabilă, deoarece progresele științei pot ocaziona împrejurări al căror efect este distrugerea echilibrului. Numai arta singură dispune de un echilibru inebriabil. „Intregul proces al lumii se silește către perfecțiunea artei“, aceasta reprezentând „prefigurația țintei generale către care se silește întregul univers, cu reușite deocamdată parțiale și instabile“. Artă are semnificația unui program al vieții spirituale umane, ea conducând întreaga operă a culturii.

Din această cauză artistul are în cultura contemporană o responsabilitate imensă. Lui nu i se va cere să reprezinte numai frumusețea, însă i se va pretinde stăpânirea materialului pentru a-l putea organiza și a obține astfel un lucru desăvârșit. Lucrarea artistului, fiind un sistem închis, mărginit în sine, nu poate fi reluată de altcineva, cum este cazul în știință deoarece „în ea se organizează și se istoveșc puterile unui singur om și poate ale unei singure ciupe“. Din cauza aceasta pretențiile noastre față de artă sunt mai severe decât față de celelalte produse ale spiritului omenesc.

Interesantele idei semănate aci de d-l prof. T. Vianu ne sugerează câteva observațiuni. Astfel vorbind despre armonia operei de artă d-sa conchide că este mai nimerit a se vorbi despre armonia artistică a cosmosului decât despre armonia cosmică a operei de artă. Pen-

tru a ne da seama de valoarea acestei afirmații credem nimerit a ne întreba care dintre aceste elemente se bucură de prioritate și, eo ipso, de influențare asupra celuilalt. Evident cosmosul. De aceea nu cosmosul a avut de model perfecțiunea și armonia artei, ci viceversa arta pe a cosmosului, căci omul, în creațiile sale, a ținut cel dintâi realizarea perfecțiunii cosmice, revelată lui fie de Divinitate, fie de propria constatare pe calea experienței proprii și a reflexiunii. În cosmos mintea noastră găsește, e drept, o armonie artistică, dar mult mai târziu, atunci când s'au stabilit caracterele conceputului de artă, pe când în artă ea a urmărit și ținut atingerea armoniei observată în cosmos cu mult mai înainte. Din această cauză socotim cel puțin tot așa de îndreptățit a se vorbi de armonia cosmică a artei, cum se vorbește de armonia artistică a cosmosului.

Atribuind calitatea de artistic sistemelor închise și stabile — în special acelor care rezultă din structura, activitățile și rezultatele activității umane — d-sa nu refuză, cum am văzut, acest atribut nici sistemului cosmic, dar întrucât acesta nu este probabil a fi ajuns la o stabilizare absolută, cum e cazul la artă — nu știu dacă în sistemul d-sale se mai poate vorbi de calitatea de artistic la cosmos — întrucât nu este probabil a fi ajuns la o stabilizare definitivă — cu alte cuvinte dacă se mai poate vorbi despre frumosul natural. În orice caz dacă totuși admite această calitate atunci ea trebuie să fie inferioară calității estetice a artei deoarece nu a ajuns, ca aceasta din urmă, la stadiul stabilizării definitive. Așadar, cum sistemul cosmic este mai puțin stabilizat decât cel artistic, este natural ca gradul lui de armonie să fie inferior celui al artei. Avem noi însă vreun drept a stabili această ierarhie, a subordona adecă frumosul natural celui artistic? Care sunt faptele care justifică o asemenea poziție? Să fie opera mâinilor Divinității inferioare celei umane? E o întrebare la care greu se poate răspunde.

Admițând esteticul ca fiind rezultatul unei armonii stabilizate, armonie pe care înțelepciunea modernă ne învață a fi un produs și nu un datum, d-sa refuză poziția statică a armoniei prestabilite și se alătură concepției dinamice a frumosului ca proces. Se pune însă întrebarea dacă stadiul ultim al acestui proces este realizarea unui ideal de natură umană sau „în cea mai neînsemnată lucrare frumos încheiată strălucește ceva din plenitudinea divină?“. Cu alte cuvinte se mai poate vorbi de proces atunci când e vorba de o oglindire a armoniei divine?

Această primă încheiere a unei filosofii generale proprii, de care vorbește în prefață și

care în realitate, până în prezent, reprezintă numai câteva trăsături ale unei concepțiuni estetice, nu poate fi momentan judecată cu toată obiectivitatea, dar e probabil că, după felul cum sunt răscolite problemele, ea va avea de luptat cu multe dificultăți. Dl. profesor Vi-

anu rămâne însă același maestru bine orientat în problemele aruncate, sugerând la orice pas idei și soluții care pun mintea în mișcare și o forțează neîncetat la participarea pe calea spi-noasă, dar splendidă a adevărului.

ȘT. ZISSULESCU

IVIREA UNEI POEZII DE CURTE ÎN SEC. AL XVII-LEA

Printre vechile versuri românești exista o grupă de lucrări, căreia, chiar în cele mai serioase istorii de literatură nu i s'au consacrat decât puține cuvinte, iar în cunoscuta și întinsa *Antologie a poeziei românești* de Gh. Cardaș, care precum el însuși recunoaște, s'a silit să adune acolo tot ceace este „mai bun și mai trainic“ din timpurile cele mai vechi, această grupă de lucrări nu e reprezentată prin nici un vers.

Vreau să vorbesc despre versurile închinatelor stemelor domnești, pe care mai bine de o sută de ani diferiți scriitori le-au așezat pe prima pagină a operelor lor.

Prima dintre aceste dedicații în versuri o găsim în fruntea operei Mitropolitului Varlaam, „Cartea de învățătură“ cunoscută de obicei sub numele mai scurt de „Casania“ tipărită la Iași în 1643. Un șir de versuri asemănătoare găsim mai târziu la Mitropolitul Dosoftei în a sa „Psaltire în versuri“ tipărită în Polonia la Unieș (1673), apoi în „Mărgăritarele“ tipărite în București (1691) și în „Pravoslavnică mărturisire“, care a apărut la Buzău în același an; mai găsim o astfel de dedicație în „Divanul“ lui Dimitrie Cantemir (Iași 1698), cât și în multe alte cărți care au apărut în anii următori.

O bogată colecție de versuri asemănătoare se poate vedea în monumentală bibliografie românească a lui Bianu și Hodoș¹⁾.

Scriitorii din Moldova luau ca punct de plecare al versurilor lor, emblema țării: capul de zimbru, iar scriitorii din Muntenia luau ca subiect emblema munteană — corbul ținând Crucea în cioc.

Despre herbul moldovenesc găsim versurile scrise în Psaltirea lui Dosofteiu:

„Capul cel de bour, de fiară vestită
Semnează putere țării nesmintită.
Pre câtu-i de mare fiara și buiacă.
Coarnele 'n pășune la pământu-și pleacă
De pre chip se vede bourului ce-i place,
C'ar vrea 'n toată vremea să stea țara 'n pace“.

O dedicație analogă despre herbul Munteniei putem citi în „Mărgăritarele“:

„Semnul Domnei Corbul iaste cu Cruce...“ etc.

Afară de aceste descrieri și laude a emblemei, în acele versuri găsim încă ceva, care este pentru noi îndeosebi de interesant.

În „Mărgăritare“ se exprima dorința că Voevodul Constantin Brâncoveanu căruia corbul i-a adus puterea „de sus“, adică din cer, să domnească „pe tronul strămoșilor“:

„In scaunul strămoșilor în care acum domnești,
„Al celor ce-s' în laudă vechilor Basarabești“,

îndelung, în chip slăvit „cu pace și cu liniște cu viața norocită“

În versurile din cartea Mitropolitului Varlaam „Cartea de învățătură“ se găsește laudat Voevodul Vasile Lupu, pentru meritele sale puse în slujba culturii:

„De unde mari domni spre laudă și-au făcut cale,
„De acolo și Vasile Voevod au ceput lucrurile sale
„Cu învățături ce în țara sa temeliasse
„Nemuritor nume pre lume își zidiașse.

Complect deosebită de versurile pomenite, e dedicația lui Dimitrie Cantemir în cartea sa „Divanul“, versuri scrise în cinstea fratelui său Voevodului Antioh, de formă și conținut după moda neliniștită și sclipitoare a barocului, pline de exagerări:

„Herbul țării vechi și-au fost ales bour
Numele vestindu-și, ca tunul prin nour,
Noii mai pre urmă, avându-lu moșie,
Tot acel vechiu nume mai vestindu-l ște,
Intr'această vreme, cine-l stăpânește,
O Dumnezeu sfinte, tu îl ocrotește,
Cu mâna ta sfântă l'ai încoronat,
Și brațul tău tare l'au întemeiat,
Părintească scară și scaunul dându-l,
Cereasca ta armă, crucea întinzându-i,
Spata-i povăștește, biruindu pre toată
Văzut — nevăzuta vrăjmășească gloată.
Căruntețe vază, bătrânețe-ajung,
Slăvit fericește-l cu viața 'ndelungă“.

1) Ioan Bianu și Nerva Hodoș — Bibliografia Românească veche (1508—1830). București 1903 vol. I pag. 139, 210, 316 și 358, precum și următoarele.

În aceste versuri și alte de acest fel, consacrate stemelor, găsim două motive fundamentale: 1. proslăvirea operei Voevodului, declarată mai fățiș, sau în așa fel că se subînțelege; și 2. laudarea Voevodului, precum și urări în legătură cu ea. În elogiu, sau e pomenită glorioasa obârșie a Voevodului, ca în „Mărgăritarele“, sau sunt subliniate meritele sale pentru cultură și învățătură, ca în „Cazania“ Mitropolitului Varlaam, adică sunt scoase în relief valorile reale, ori autorul se mărginește la complimente exagerate și comune ca în „Divanul“.

Urarea e legată esențial de elogiu și exprimă dorința unei lungi și fericite domnii sau a unei depline izbânzi a străduințelor folositoare pentru țară și cultură.

Dacă se citesc aceste versuri cu atenție, se poate observa încă un lucru interesant: anumite sugestii politice, sau chiar îndemnuri prudent exprimate.

Dosofteu, care și-a tipărit a sa „Psaltirea în versuri“ în timpul când Moldova a fost zguduită de lupte lăuntrice și neconținute schimbări de domni, își rostește cuvioasa părere că bourului adică Moldovei i-ar fi mai prielnic dacă „toată adică Moldovei i-ar fi mai prielnic dacă „toată

În „Cartea de învățătură“ a Mitropolitului Varlaam, e laudat Vasile Lupu pentru silințele sale hărăzite culturii, dar poate în același timp înaltul Prelat adresează și o delicată dojană în sensul că Voevodul ar câștiga mai multă slavă străduindu-se în acest domeniu, decât luptând cu vecinul pentru lărgirea hotarelor țării. În acest caz trebuie să ne mărginim la o simplă presupunere, dacă într'adevăr Mitropolitul a avut această intenție, căci despre pace nu vorbește și nu poate vorbi deoarece nu putea să critice pe față politica Voevodului.

În „Mărgăritarele“, Radu Greceanu laudă pe Iluștrii „străbuni“ ai lui Constantin Brâncoveanu. E greu de hotărit, dacă el ținea să întărească credința în învoelnica legătură dintre familia Voevodului și casa Basarabilor, sau e aci o idee dinastică, o prudentă încercare de a răspândi ideea moștenirii Tronului de către o singură familie.

Însă în „Divanul“, în acele cuvinte destul de misterioase unde Cantemir vorbește despre Crucea pe care Dumnezeu o întinde Voevodului și despre „vrăjmășeasca gloată“, se poate ghici că e aici o aluzie la puterea otomană și un îndemn la luptă alături de alte state creștine. O asemenea interpretare a cuvintelor tânărului prinț este întemeiată, dacă se ia în considerație faptul că el fusese elevul Grecului Ieremia Cacavela, a cărui patrie rămăsese sub jugul turcesc și fiindcă însuși Dimitrie ajuns la rândul său

Voevod a înfăptuit tocmai această idee în politica lui, stând alături de Rusia contra Turcilor.

Toate aceste aluzii politice atât în versurile „Divanului“ cât și în alte dedicații destul de neclare pentru cititorul de azi, erau negreșit foarte clare pentru oamenii acelor timpuri, cari firește cunoșteau bine situația politică a epocii lor și purtau în inimi diferite dușmăni, regrete și dorințe.

Dedicațiile pomenite mai sus au eșit de sub pana oamenilor iluștri ce-și au un loc de seamă în istoria literaturii: Mitropolitul Varlaam, Mitropolitul Dosoftei, Radu Greceanu și Dimitrie Cantemir; dintre acești patru autori, poet mai însemnat e numai Dosoftei, iar despre ceilalți se știe cât de greu lucrau pentru a creea forma versului, neglijat până atunci în literatura românească.

Dela versurile scrise în acele timpuri, când abia se punea temelia poeziei românești, nu ne putem aștepta la perfecțiune; deoarece și aceste opere, lucrute cu mare trudă, lasă mult de dorit: ideea în ele e exprimată în mod neclar, iar versul este greoi și incorect.

Forma cea mai ușoară și interesantă o posedă dedicația lui Cantemir; în timp ce celelalte versuri au o formă puțin remarcabilă și concepție exprimată în chip destul de banal, dedicația „Divanului“ scrisă în versuri de douăsprezece silabe cu cenzura la mijloc e destul de ușoară și în general corectă, iar rima (afară de versurile 5—9) e nouă și bogată. Intreaga dedicație pur barocă are vioiciune, plastică și un original mod de exprimare datorit faptului că autorul întrebuițează efecte, se poate spune, picturale și fără să păstreze îndărătnic un fir călăuzitor, trece slobod dela o cugetare la alta.

De unde a venit moda acestor versuri, „dedicatorii“? Se poate spune fără mare risc, că din Polonia împreună cu cărțile polone, care erau cunoscute nu numai unor scriitori ca Ureche, Costin (prietenui lui Dosoftei) și Cantemir, dar și boerilor mai învățați¹⁾ chiar tipografilor, cari culegeau după ele forma grafică a cărților ce le culegeau ei înșiși.²⁾

În Polonia, poezia de curte a început să se desvolte paralel cu dezvoltarea vieții de curte. În secolul al XV-lea, poezii Adam Swinka și Grzegorz z Sanoka, iar în secolul al XVI-lea Jan

1) S. Pușcartiu, Istoria literaturii române, Epoca Veche Sibiu 1936, p. 104. N. Carțoian, Istoria Literaturii Române Vechi, București 1942 vol. II pag. 139—140; P. T. Panaitescu Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin, București 1925 pag. 7—19.

2) N. Carțoian l. c. pag. 98—99.

z Wislicy, Andrzej Krzycycki, Jan Dantyszczek, Klemens Janicki și Jakob Przymusiński începură să scrie versuri consacrate cununii, nașterilor și înmormântărilor, victoriilor războinice și altor solemnități la Curtea Regească și a magnaților, diferite elegii, felicitări și lamentări. Unele dintre mijloacele exprimării felicitărilor și elogiilor, fură aceste dedicații din cărți, de obicei tocmai privitoare la stema persoanei căreia aveau să-i fie închinată. Mai cu seamă, s'au dezvoltat aceste versuri în secolul XVII, preschimbandu-se în panegiricuri și fără îndoială nu o singură dată le-au citit boerii moldoveni, cari tindeau spre granița de nord unde căutau ori un adăpost după felurite intrigi politice, ori învățătura în școlile renumite de acolo.

În principatele române, o viață de curte în deplinul înțeles al cuvântului, așa cum a existat la curtea lui Neagoe Basarab, nu se putea desvolta nici sub Ștefan cel Mare, nici sub Mihai Viteazul. Ea a început din nou să renască și să înflorească la curțile Movileștilor, ale lui Matei Basarab și ale lui Vasile Lupu, iar mai târziu sub Constantin Brâncoveanu.

Atunci când au fost condiții prielnice, când Vasile Lupu, — după cum spune Costin — „om cu hirea înaltă și mai mult împărătească decât domnească“, visa la o splendoare egală cu ambițiile sale și când Constantin Brâncoveanu își clădea frumoase reședințe la Potlogi, Mogoșoaia, Sâmbăta de Sus, Făgărași și Doicești,

unde se străduia să adune în jurul său oameni de o înaltă cultură, trebuia să se ivească și o „poezie de curte“. Aceste dedicații, aceste versuri pentru stemele domnești, au fost tocmai primele flori ale acelei poezii, care mai târziu în nouile condiții neprielnice culturii naționale românești, în epoca fanariotă, nu s'au mai dezvoltat, ci doar a vegetat sub forma acelor dedicații care începură să se repete fără sfârșit, producând lucruri lipsite și de viață și de sens. În schimb, în secolul XVII când se iviseră pentru prima oară, în cadrul înfloritoareii vieți de curte, fură o creație atât de naturală, pe cât de naturală fusese „Învățăturile lui Neagoe către fiul său Teodosie“ în cadrul curții Basarabilor.

În general, aceste versuri dedicatorii sunt învinuite pentru forma lor greoaie și stereotipă. Într'adevăr, sunt greoaie, însă această formă e justificată de epoca în care au fost scrise. Dar stereotipele au devenit abia mai târziu, când panegiristi începură să le fabrice după șablon. Totuși, în veacul lor, în epoca în care s'au ivit când avură impulsul vieții și fură consacrate unor oameni ca Vasile Lupu sau Constantin Brâncoveanu, își au un rost adevărat și pentru aceasta trebuie să le evităm lipsurile și să le recunoaștem locul convenit în istoria literaturii și culturii românești.

TADEUSZ GOSTYNSKI

C R O N I C A L I T E R A R Ă

HORIA NIȚULESCU: TOAMNA ÎN PARADIS, — *poeme*. (Buc. 1943).

D. Horia Nițulescu nu este un poet care să aibă nevoie de prezentare sau de girul cuiva pentru a exista. Neîncădrat într'un cenaciu, ostil formulelor programatice, este permeabil celor mai variate influențe, dela desinvolvura poeziei *Caligraful* până la manierismul liric sale erotice. Pe lângă faptul că d. Horia Nițulescu este înzestrat cu o mare mobilitate, se vede însă foarte clar că arta d-sale poetică se îndreaptă către o specie de neo-clasicism mediteranian, în care spiritul horatian este nota dominantă. Cu acest crez literar, va putea pătrunde în conștiința publicului, devenind și un poet de circulație. Firește, nu toate poeziile din acest volum sunt reușite, și oarecare sgarcenie în selecție s'ar fi impus ca un semn al conștiinței sale critice. Dar despre asta, vom vorbi mai târziu.

Poezia *Caligraful* este sortită să caracterizeze

una din fețele talentului d. Horia Nițulescu. Scrisă cu multă desinvolvura, ușurință și bogăție de imagini, poezia recunoaște în esența ei o atmosferă argheziană. Cu o smerenie prefăcută poetul comunică direct cu Dumnezeu, pogorându-l în lumea gândurilor profane, fără însă să depășească o anumită limită peste care ar intra deadreptul în profanare. Spre deosebire de ceilalți poeți, d. Horia Nițulescu vede în Dumnezeu pe caligraful cel mai inspirat, și poate că are dreptate, căci lăsând gluma la o parte, nu cumva vorbirea și scrierea au o origină transcendentă, dumnezeiască? Transcriem finalul acestei poezii care rămâne o pagină de antologie:

*Pe vremuri, ci-că, nu scria tocmai El;
punea pe alții să scrie, și nu știu cum se făcea
dar ei scriau la fel;
chiar cei patru sfinți evangheliști
erau un fel de stenografi, niște copisti.*

*Scriau mereu, fără simbrie
 și El îi învăța, de sus, caligrafie,
 Dcla o vreme d'nceput să scrie iar.
 Scrie și acum,
 cu litere de aur și de fum,
 uneori cu plavazul mare, de jar;
 atunci scrie greu, scrie amar.
 Câteodată, când cade ostenit pe manuscris,
 plânge și sărută fruntea poezilor în vis
 Și scriu ei atunci în locul Lui:
 cu lacrima, cu visul Domnului.*

Bonomia, plină de seninătate și de robustețe, cu o nuanță de umor, dar și cu gesturile largi ale amfiteatrului, apare în poezia *Ospitalitate*. Prin atmosferă, prin tonalitate și nota intimistă ea se apropie și se desăvârșește în *Seara cea mare*, penultima din volum. Prin aerul de clasicitate care încălzește atmosfera, prin versul rotund și cuprinzător, prin toată filozofia ei sceptică și totodată epicureică, *Seara cea mare* ne reamintește *Oda Taliarului*. Spiritul horatian a fecundat imaginația d-lui Horia Nițulescu fără însă a-i altera resursele personale. De altfel, poetul este un îndrăgostit al peisagiului clasic, dovadă poeziile din ciclul *Drumul argonautului*. Aici perfecțiunea expresiei câștigă în esență, și ritmul versului ne reamintește poeziile arhipeleagului scris de d. Ion Pillat. Școala clasică și-a părguit rodul cu deosebire în poezia *Callatis* (pag. 49).

Ciclul *Tara de brumă* este o revenire la autohtonie. Dar de ce tocmai aici apar o samă de neologisme anti-poetice, ni se pare foarte ciudat. Acestea ar fi: kermese, euritmie, htonic, soliloqui, fatidic, totemic, tabu, etc.

Erotica este o altă față a poeziei d-lui Horia Nițulescu. De nuanță sentimentală și sensuală, erotica din ciclul *Intâia chemare* nu este lipsită de acea voluptate, care, tremurând în toate fibrele, ar vrea să ție timpul în loc. Intimitatea simțirii, desigur sinceră și chiar naivă, face să vibreze o coardă patetică: Poema *Herbar* (pag. 25), evocând candoarea adolescenței, are o cruditate senzuală comparabilă cu a lui Abelard și Heloise. Fără suspens și mărturisiri înfocate, poezia d-lui Horia Nițulescu mai are și darul virilității, susceptibil să înfrângă langoarea romantică.

EMIL VORA: INALTE VÂNTURI — poezii.
Ed. Eucovina, 1943.

Intr-o plachetă puțin cuprinzătoare, d. Emil Vora întrunește stihuri inspirate de campania pe care autorul a făcut-o în Rusia sovietică. Cititorul s'ar aștepta poate la un mesaj al răz-

boiului, cu o încrâncenată viziune pe margina apocalipsului. Dar dela primele stanțe, d. Emil Vora se arată a fi angajat pe drumul interiorizării, dispus să mediteze melancolic pe margina abisului. Expresia d-sale capătă o valoare sugestivă, suavă, elegantă, uneori chiar afeminată.

Stepa cu deosebire, se reflectă în chip variat în sufletul poetului. În această imensitate, omul se regăsește totuși în sine, și nu se pierde în stihia necuprinsului. Este în această regăsire a poetului în el însuși spiritul refractar al europeanului care nu se lasă doborât de elementele spațiale, descoperindu-și certitudinea existenței în credințele, superstițiile, și amintirile care îl protejează.

Pastelul d-lui Emil Vora nu este descriptiv, sau cel puțin nu aceasta este modalitatea dominantă, ci sugestiv, expresia având darul de a amplifica imagina dincolo de valoarea ei concretă. Un tablou reușit, mai mult o eboșă, este *După atac, I* (pag. 14):

*Cu un soare prea des scaldat în sânge
 Inserarea pe Don ne-apasă nefirească;
 Putrezite de ploii umbrele noastre
 Incep peste gropi ca să crească.*

*Pe umerii cândva însoriți, ori sub coaste
 Aprinșii maci de-altădată lăcrimează;
 Și lângă trupuri, lângă trupuri ce'nchid icoana
 patriei*

Stepele rusești ingenunchează.

Și în această stepă înroșită de maci și de sânge, în noaptea fără stea polară, în vârtejului hăuitor al vântului, apare icoana iubitei. Ea este steaua tutelară. Și acest *Vis* (pag. 22) e redat cu atâta simplitate:

*Cădeau de sus, cădeau din cer flori albe
 Și se făcea că eu eram în sat —
 O primăvară caldă peste casa noastră
 Trecea în svon de mugur revărsat..*

*Cădea de sus, cădeau din cer flori albe
 Pe suflet peste oameni, pe pământ...*

*În zori, ninsorile acoperiseră câmpia
 Și iarna ne mâna departe, peste Nipru, în
 Rusia".*

Factura d-lui Emil Vora este șovăelnică; uneori poema este în proză, imperfect rimată, alteori facilitatea unui clasicism rău înțeles îl duc la alcătuirea unor stihuri puerile. D. Emil Vora desigur, este un poet, dar volumul *Inalte vânturi* nu este un pas mai departe față de celelalte

care, la vremea lor, au însemnat o etapă vrednică de semnalat :

* * *

A. BOLOHAN : VIORILE AZURULUI — *Sonete*. (Ed. Bucovina Literară, Cernăuți, 1943).

Sonetul este un gen de poezie cu o formă fixă, pretențioasă, care închide în sine o idee sau o stare sufletească transfigurată în plămuire lirică. Nu vom da o definiție didactică pe care d. A. Bolohan o poate căuta în orice carte, dar îi vom atrage atenția dela început că genul acesta este puțin prielnic unui poet debutant. Sonetul presupune o certă maturitate poetică, și aceasta nu apare dela primele manifestări ; în al doilea rând, zăbovind în sonet, poetul își claustrează sensibilitatea siluind-o în forme rigide, dăunătoare pentru evoluția lui ulterioară. Aceste observațiuni liminare nu vor să fie luate drept o descurajare, pentru că d. A. Bolohan, deși are o sensibilitate monocordă, în care identificăm rezonanțe eminesciene, izbutește totuși să ne fixeze atenția.

*Luminile au murit, de mult, în geamuri,
treptat, treptat, ca florile bătrâne,
ce trupul și-l mistuie în fântâne
atunci când se despart, încet, din ramuri.
Iar umbrele, cu pasul de cadâne,
pe umeri de pridvoare pus-au flamuri.
Pe grinzi de lemn de brad, pe albe marmuri
amurgul și cu noaptea să se'nchine.
Solemn, un ornic clipele adună
iar lămpile, de aur se'nfioară,
că umbrele tănuiesc să nu apună.
Pe geamuri când perdelele coboară.
clipiri din ochii depărtați, de lună,
vestesc, că-i sus luceafărul de seară.*

Strofele d-lui A. Bolohan au o structură epigramatică, cu rime facile care dau poetului iluzia perfecțiunii formale. Atmosfera este crepusculară sau frecvent nocturnă, cu nostalgii romantice și meditații pe marginea unei filosofii sceptice. Noptile venețiene și napolitane sunt motivele preferate, și din ele nu lipsește turburătorul ornic, care-și repetă cadențarea. Chiar în același sonet: „Un ornic chiamă noaptea în cetate“ și „Și'n turnul vechi doar ornicul mai spune“ (Melancolie, pag. 10). Sunt câteva sonete care certifică încrederea în evoluția poetică a d-lui A. Bolohan : *printre acestea, Peisaj autumn* (pag. 32) și *Inscripție venețiană* (pag. 34).

* * *

DINU PILLAT : TINEREȚE CIUDATA. (Ed. Modernă, 1943). — D. Dinu Pillat, după câteva colaborări răzlețite prin revistele tineretului,

debutează cu un roman. Frângerea etapelor de evoluție normală, cu o îndrăzneță afirmare, tocmai în cadrele unui gen care presupune maturitate, trădează o precocitate ciudată. Mai firesc ar fi fost ca d. Dinu Pillat să se oprească la poezie, sau la schiță și nuvelă, — să privească viața în instantaneele lirismului personal, — sau să o prezinte epizodic, concentrat și semnificativ. Schița și nuvela, pentru un viitor romancier, este cheia de boltă a stilului ; viziunea ansamblului, cuprinderea epică vine cu timpul. Aceasta este o regulă generală pe care a respectat-o și d. Ionel Teodoreanu, autorul preferat al d-lui Dinu Pillat, ca și Cezar Petrescu și M. Sadoveanu, pentru a nu pomeni decât pe cei mai reprezentativi maeștri ai genului.

Totuși, dacă romanul d-lui Dinu Pillat este izbutit, regula poate fi desconsiderată.

Titlul acestui roman, cu o prefață de d. Ionel Teodoreanu, denunță dela început preocupările autorului. Ne aflăm în lumea burgheză a Capitalei, cu fete și băieți de 19 și 20 ani, cu preocupări sportive, lecturi moderniste, aventuri impuse de turburătoarele chemări ale vârstei, cu o risipă de energie fără o țintă precisă, pentru că destinul acestor vieți este încă șovăelnic și pentru că de nicăiri nu se arată mirajul unei voințe de înfăptuire. Viața individuală este luată la întâmplare, ca un simplu incident în marea alcătuire socială. Tineretul din romanul d-lui Dinu Pillat nu-și pune probleme, nu este însufletit de idei generoase, n'are convingeri, nu se lasă antrenat de marele curente ale timpului. În confreria acestor destine, fiecare își urmează drumul, indiferent unde va ajunge.

Manina Râșcanu este un exemplar tipic al tineretului burghez. Are 19 ani, este inteligentă, sportivă, degajată, — și își petrece verele la Carmen Sylva, citește pe Wilde, Morgan, Huxley și Proust, flirtează în loc să iubească, pentru că este ironică și sceptică. Prezentată astfel, Manina este tipul fetei moderne din lumea burgheză. N'are nimic excepțional, dar fiind un tip reprezentativ, tocmai prin banalitatea ei, poate fi eroina unui roman. Părinții ei, Solange și Ivan Râșcanu, sunt niște rentieri ridicoli care preferă traiul comod, adulmecând toate viciile lumii din care fac parte. Așa fiind, adulterul este obligator.

După lectura primei părți a romanului, în care nu s'a întâmplat nimic excepțional, și nici nu se arată semne că se va întâmpla, — se poate vedea totuși că d. Dinu Pillat este un zugrav al caracterelor și prin aceasta cartea câștigă în interes și fixează atenția. Diversificând acțiunea prin intrarea în scenă a altor personaje, ne

obligă să recunoaştem că și mijloacele de care dispune în prezentarea lor sunt variabile. Pe Olimpia Vasilescu, fata urită și ciupită de vârsat, care pretindea că cunoaște toate secretele sexualității, izbuteste să o caracterizeze în câteva cuvinte: un instantaneu expresionist. Pe Alexe îl pune în contact cu viața în una din acele împrejurări factice care deslănțue totuși dramatismul interior. Portretul sugestiv, evidențind nuanțe lăuntrice, de asemeni este izbutit. Dar tatăl lui Alexe, maiorul Virgil Trofim, și soția acestuia Alexandrina, ce exemplare decăzute, înfățișate cu răceala unui naturalist. Cu acest prilej trecem dela portret la romanul de moravuri, căci ceia ce vede d. Dinu Pillat în viață sunt deocamdată numai instantanee pe care desigur că timpul le va amplifica, legându-le unele de altele, ca într-o peliculă cinematografică.

Dacă portretul lui Alexe, în care d. Dinu Pillat se folosește de o auto-prezentare, este încă o dovadă a mobilității în tehnica romanului, — pensiunea Cugler dela Predeal, condensată și expresivă, este ea însăși o schiță inclavată în această carte.

După o dragoste ratată a Maninei cu Laurențiu, intrarea în scenă a lui Vladimir Dumșa complică neașteptat acțiunea, făcându-ne să înțelegem că în această lume, unde nu era nimic de prevăzut, destinele se pot atinge și merge uneori împreună către un desnodământ firesc. Când ultimele pagini cad greoi pe trupul de sinucigaș al lui Alexe, retrospectiv se deapănă în mințea cititorului toată criza sexuală a adolescenței. Semnalând această dramă am atins problema centrală a romanului. Fiecare personaj este turburat de această criză, fiecare o trăește febril într'un chip variat, și din această criză se desprinde un anumit fel de a fi. Dacă ar trebui să dăm un substrat teoretic romanului d-lui Dinu Pillat ne-am opri la sguuitoarea dramă a wertherianismului, care la adolescență, după cum a fost cazul în Germania, a provocat o adevărată epidemie.

D. Dinu Pillat a scris un roman sincer și uneori brutal, și dacă n'a fost nici ipocrit și nici prețios, a dovedit că a lăsat timpului să cearnă și să decanteze. Trebuie totuși să observăm că tinerețea este generoasă și idealistă, preocupată de probleme care o depășesc, realizând o condiție specioasă a vieții. Obiecțiunea pe care o facem d-lui Dinu Pillat este de a nu fi încercat să cunoască și acest aspect. Măine, poate va fi prea târziu, căci o experiență trebuie depășită și nici decum amplificată. Uneori stilul d-lui Dinu Pillat este alterat de repetiții împovărătoare, alteori face concesii lipsite de originalitate me-

taforismului, dar și aceste defecte sunt remediabile. În definitiv, este foarte ușor să dai sfaturi unui tânăr romancier. Dar întrebarea care se pune este: va fi d. Dinu Pillat un romancier? Datele pe care le avem ne îngăduie oare previziunea destinului? Romanul trebuia publicat, de vreme ce a fost scris. Publicându-l, el înscrie un prag de plecare și astfel autorul se purghează de o experiență literară. Trăind în mediul literar și cărturăresc al tatălui său, d. Ion Pillat, tânărul romancier va avea multe de învățat; în aceste condiții, adăogând pasiunea și entuziasmul unei munci fără zăbavă, d. Dinu Pillat va năzui ca un vrednic argonaut să fure lâna de aur.

* * *

SANDU TZIGARA-SAMURCAȘ: CULESUL DE APOI. *Versuri*. Ed. Casa Școalelor, 1943.

D. Sandu Tzigara-Samurcaș a debutat în literatură folosindu-se de o experiență literară cu totul inedită. Fiind pianist și cunoscător a numeroase compoziții, d-sa a încercat să transpue în poezie anumite motive muzicale. Folosindu-se de arta cuvântului, poeziile sale întruneau ritmicitatea și armonia temelor respective și concomitent introduceau aliterații și onomatopei pentru a se apropia astfel cât mai mult de muzică. Interesant este că aceste poezii erau însoțite și de portativele esențiale ale temelor muzicale.

Din motive pe cari nu le cunoaştem d. Sandu Tzigara Samurcaș n'a dus mai departe aceste exerciții ca să vedem care sunt mijloacele perfecționate ale poetului.

Noul volum de versuri, *Culesul de apoi*, — întrunește o serie de poezii în care se desbat diferitele transfigurări ale morții. Poetul își închipue moartea personificată într'o arătare trimisă de puterile de dincolo ca să împlinească anumite voințe implacabile. Hădă și brutală, sau liniștitoare, pentrucă potolește toate durerile și usucă lacrimile, ea este sortită să înăbușe orice gând de răzvrătire. În cele mai multe poezii, d. Sandu Tzigara Samurcaș își anină inspirația de crengile ursitei: așa a fost să fie, așa au vrăjit constelațiile, oricine izbuteste cu sufletul descărnat să treacă peste vămile văzduhului, va găsi dincolo, în edenul miraculos, suprema mângâiere.

Alteori poezia se inspiră dintr'un simplu incident, și este chiar versificarea unei întâmplări banale peste care a fâlfâit aripa morții. Fazele prin care trece victima unui accident de automobil sunt redade simplu, descriptiv, ca într'un reportaj versificat:

„De ce nu s'ar goli vinile din cap:
Singur sunt, viața singur să mi-o scap

— „*Repede, sergent, oprește o mașină!*
 — „*Ridicați-l încet, zice cineva, că leșină*“.
*Doi lăutari țigani cu cobză și vioară,
 Spre ce chef macabru din taxi coboară?
 Fălciile-mi sunt înghețate:
 Vorbesc printre dinți cu glasul jumătate.*
 — „*Grăbește, la Spital, la Camera de gardă!*“
*Ochii încep să-mi ardă.
 Mână'nțepenită pe frunte e de lemn.
 Moarte, acesta-i al tău semn?“*
 (Accident de automobil, pag. 33—34)

Dar când mâna doctorului restabilește liniștea și repară soluția de continuitate a organismului, victima se trezește la o nouă viață, și atunci ideea morții se spulberă, poetul gășind astfel prilejul să afirme că numai moartea în-tărește dragostea de viață. Și aceasta este o concluzie generală a cărții cucerită parcă prin-tr'o viziune personală.

NICOLAE ROȘU

C R O N I C A D R A M A T I C Ă

DRAMA ȘI TEATRUL

Teatrul Național a încununat înclinarea tot mai marcată la noi de a se cunoaște opera întregă a scriitorului de origină irlandez și material american O'Neill, prin reprezentarea integrală a trilogiei: „Din jale se intrupează Electra“. S'a scris mult despre această lucrare care a mirat atât ca dimensiuni cât și ca material. Dela Wagner și Hebbel, doar Paul Claudel a mai avut curajul să scrie pentru un public nervos și nerăbdător ca cel obicinuit astăzi pretutindeni cu o dramă redusă la tiparul celor trei acte scurte, vaste săvârșiri articulate pe mai multe capi'ole dramatice, ce sunt tot atâtea piese. Iar întrucât privește materialul, redus în cele din urmă la o plasare și atitudine simetrică după modelul tragediei eline, el a fost vestit ca aducând renașterea însăși a acestei tragedii în lumea modernă, ca prima încercare de a se măsura cu ceea ce a făcut antichitatea, dându-se cu grije la o parte toate adaptările încercate până acum, pe stilurile diferitelor epoci, pe aceleaș teme. Evident, lucrarea lui O'Neill este o mare încercare izbutită. Este îndrăzneala unui om de a realiza din câteva forțe pe care și le simțea în stăpânire, o putere creatoare — experiență și fantezie — îndelung încercată și mlădiată în alte lucrări; o deplină cunoaștere a tehnicii dramatice dintr'o îndeaproape frecventare și mai ales, și aci a fost gândul cutezător, chemarea unei lumi elementare ca cea americană, la răbdarea și ascultarea unei povești de prestigiu dar și de primejdie culturală desactualizată pentru marele public, dând astfel, în zăc de izbândă, un legitim orgoliu ascultătorilor de a fi luat contact, în felul lor și pe o formulă pentru uzul lor, cu greoaiele construcții ale spiritului european.

Cred că este deosebit de însemnat a se fixa încă dela început deosebirea de zonă pe care ne așează acelaș tipar, între elini și O'Neill. E

o diferențiere în suprafață, lăsând toate celelalte metode de lucru ale autorului modern: eclectism tehnic, sensibilitate schimbată, orientare a întregii lucrări să definească deosebirea în adâncime de vechea tragedie.

Dintre Argos și Hikena, lumea experienței eline cuprindea o arie restrânsă de evoluție. Spre răsărit peste marea cu praful de insule, hotarul cel mai îndepărtat, hotar eroic și legendar era coasta Asiei Mici cu Ilionul ca punct magnetic. Dunărea spre nord, era abia descifrată și înce'șată de necunoaștere. În afară de descoperirile omului și ale săvârșirilor lui, natura însăși nu putea să se adaoge printr'o cunoaștere directă a unei diferențieri categorice ce nu exista. Flora și fauna erau aproape aceleași, clima identică. Și acelaș Eshil care este totuși un mare poet sensibil la plasarea în natură și atmosfera priveliștilor a acțiunilor sale, când scrie introducerea lui „Prometeu înlăntuit“, trebuie de bună seamă să construiască din închipuire, pe temeiul cine știe cărei priveliști de stânci pustii din Elada, acel Caucaz deznădăjduit sub pic'oarele căruia clocotește Oceanul. Față de această relativă restrângere a locului de cunoaștere și de evoluție la cei vechi, așezați întregul continent al Americii de Nord care stă la dispoziția lui O'Neill și pe care scriitorul îl folosește. Din mărimea și varietatea aceasta, din cunoașterea și râvna modernă a americanilor cu privire la priveliștile lor îndepărtate și variate, și exotice pentru europeni, el realizează trăsături fundamentale pentru unele personaje. Electra lui, pe numele ei Pavinia, când se realizează în dragoste, fără înălțimi și fără ecouri sufletești, din simțuri o face cu un flăcău de culoare, într'o călătorie prin insulele paradisiace rispite în oceanul înconjurător. Mișcarea această largă geografică, cu care publicul este obișnuit și pe care o cere, se leagă și se integrează cu modernismul psihologic al personajilor, ceea ce nu ar fi fost niciodată cu pu-

tință în cadrul extatic și religios al tragediei eline și în concepția veche de barbarie, în afară de granițele luminate abeene.

Romantica americană, creatoare prin film mai ales de lumi paradiziace, se adăogă din primul moment pentru a deosebi tragedia lui O'Neill atât ca încadrare cât și ca resorturi sufletești pe care le dă, de cea veche ce i-a stat ca model. Aci găsim una din acele forțe despre care vorbeam, resimțite de autor în uriașul său amestec și în îndrăzneala sa de a impune lumii moderne vechea temă, îndeobște adoptată de alți scriitori mult mai legați de tipare înguste, în care vastele dimensiuni moderne nu-și aveau locul. Acestea ar fi consecințele, deosebit de importante din deosebirea de deplasare în suprafață a acțiunii. Să cercetăm acum pe cele ce duc în adâncime.

Simetria cu tragedia elină, ce a stat în gândul autorului, e evidentă. Acelaș blestem ca și la Afrizi apasă pe casa Mannonilor, pe sânge și spiță ce merge dinspre bătrânul Agamemnon-Ezra, înspre Electra-Lavinia. Aceiași deosebire de sânge și rasă a mamei adăosă dintr'o lume străină lor, Clitemnestra-Christina; acelaș adufter, aceiași urgie. Iar ceea ce dovedește că O'Neill a cunoscut bine și a știut să folosească în toate valorile de expresie și de sugestie procedeul elin, este tema palatului Mannonilor, așezată încă dela început, după model eshilian în rostul și funcțiunea lui în piesă. Simetria temelor, simetria săvârșirilor. Ceea ce însă trebuia trecut pe un alt plan era mecanismul însuși al gândului central care dă dinamismul întregii lucrări și anume ursita. Ea trebuia coborâtă din zborul înalt al destinului elin, cerul fiind gol în credința modernilor. Trebuia trecută în carne și sânge și de acolo răstălmăcită. Și ideile de biologie, de ereditate, de rasă își fac loc. Aceasta pentru cei legați de un neam. De altfel faptul că Lavinia păstrează puritatea bles'emată până ce casa începe să se prăbușească, nu trebuie trecută cu vederea. Ea, care a suspectat și a disprețuit moliciunea și feminitatea mamei sale, nu-și consumă chemarea

simțurilor, trecând chiar dincolo de un simplu păcat individual într'un păcat de rasă albă, cu un om de culoare, până ce nu începe totul să se dărîme. Dragostea ei într'un cadru paradiziac de insulă, este cea din urmă și cea mai mare ticăloșie, e sfârșitul biologic al Mannonilor care pregătește sfârșitul individual, sufleteș al Laviniei. Iată cum O'Neill împletește din toate datele pe care le are la îndemână substanța acestei tragedii foarte mari, de model și așezare antică, dar de conținut cu totul modern.

Intrucât privește tratarea și evoluția personajilor, în funcțiile lor individuale, toate stilurile creatoare de oameni, dela individualismul Renașterii până la scormoneala strindbergiană a subconștientului sunt întrebuintate, adăogindu-se, firește, și vagabondările pe legături freudiene. Amestecul acesta în metodele de a descifra omul, stă alături de cellalt amestec tot atât de larg de îndrăzneț, al formulelor dramatice. O'Neill înțelege să fie beneficiarul tuturor formulelor căștigate în toate literaturile și cunoscute de el. Cândva el singur s'a caracterizat a fi „tigaia topitorului“, în care toate metalele se amestecă într'un nou amalgam. Umbrele pânzelor de baroc, cad de multe ori pe actele lui, în care se simte o tendință lirică, după cum lumină de lentilă naturalistă descoperă de multe ori amănunte în cutare sau cutare situație. Replica scurtă, expresivă numai prin ea și pentru ea, mergând rapid într'un paralelism nelegat al expresionismului, se adăogă izbucnirii bruște, trădând o erupere din afund, dezechilibrând o preparare de scenă, ce n'a ajuns încă la maturitate, ca în cele mai chinute drame ale lui Strindberg.

O'Neill a încercat să dea, credem, nu o tragedie elină reînviată, ci o vastă piesă modernă, cu săvârșiri tragice, pe simetrie clasică. Socotim „Din jale s'a intrupat Electra“, a fi cea mai îndrăzneată și cea mai izbutită în acelaș timp, sinteză din tot ceea ce literaturile dramatice și abilitatea unui mare om de teatru a izbutit să închege.

ION MARIN SADOVEANU

C R O N I C A M Ă R U N T Ă

DESTINUL IDEILOR. D. Nicolae Roșu și-a creat un nume în scrisul contimporan prin cele trei volume publicate până ieri: *Dialectica naționalismului*, *Orientări în veac* și *Critică și sinteză*. Inceputurile sale în ziaristică, pe care n'a făcut-o ca un simplu profesionist, ci ca un om de convingeri, împins în arenă pentru a contura o atitudine și apăra o credință. Profe-

sionistul scrie în serviciu comandat. Cellalt îndeplinește o misiune. Dacă în ultimele două decenii, presa noastră s'a bucurat de un suflu nou, care-i schimbase fața, fenomenul s'a datorat unei pleiade de scriitori intrați în vâlmășag cu o misiune învățată dela M. Eminescu, dela N. Iorga și Octavian Goga. Din nenorocire, această epocă revoluționară în sensul unei stră-

lucite înălțări literare și morale s'a încheiat și scrisul cotidian a revenit la un nivel obișnuit în vremea democrației fără frâu. Nu e timpul și nici posibilitatea să facem procesul acestei degradări. Dar va veni un moment când responsabilitățile se vor lămuri și când pângătorii presei vor intra din nou în anonimat. Văd acest moment cum văd rândurile pe care le scriu.

D. Nicolae Roșu a făcut parte din pleiada inoitoare, a scrisului ca mișune în slujba ideilor cardinale ale neamului nostru. Un ziarist cu puterea de a depăși cotidianul, lămurind din tumultul lui liniile de orientare spre o Românie mai adevărată și mai autentică. În această însușire era dată atât posibilitatea de a se ridica la problemele, pe care le desbate în cărțile sale cât și aceea de a intra în domeniul criticii literare cu un punct de vedere limpede și sigur. Cartea sa cea mai nouă, *Destinul ideilor*, îl oglindește sub cele două înfățișări. Critică literară în înțelesul curent nu se cuprinde în ea. Autorul vorbește de scriitori în chip sintetic, desfăcând din opera lor spiritul dominant în legătură cu semnificația vremii noastre.

Destinul ideilor ni-l arată pe d. Nicolae Roșu ca pe un spirit curios de cele mai variate aspecte ale culturii, dela știința medicală la literatură și dela filosofie și sociologie la astrologie. Ziaristul își face loc de multe ori în articole scurte, unde ideile de care se atinge sunt numai schițate și comunicate din izvor secundar. Dar afară de aceste pagini succinte, omul de gândire caută să ne mulțumească cu largi popasuri studioase asupra unor personalități și probleme, alese dintr'o asiduă și foarte felurită lectură.

În primul capitol al cărții, intitulat *Probleme de idei*, autorul pune din plin la contribuție cunoștințele sale de medic pentru a discuta cu pasiune lucidă marile erezii rostite în numele științei, cum a fost generația spontanee sau transformismul. Convingerile sale spiritualiste sunt sprijinite puternic de concluziile savanților mai noi, de renume mondial, cari au dat lovitură de grație ereziilor discutate. Un studiu solid, cel mai valoros din câte s'au scris până acum, despre doctorul N. C. Paulescu, unul dintre promotorii direcției spiritualismului științific, încununază această serie de eseuri. Ele sunt cum nu se poate mai bine venite spre a orienta pe cititorul tânăr, arătându-i direcția unei înțelegeri drepte a marilor întrebări ce se pun în știință, în legătură cu originea vieții și a formelor ei. Însăși astrologia, marea superstiție a evului de mijloc și mai

ales a renașterii, e înfățișată în sens modern, ca posibilitate de a deveni o știință a obscurilor influențe cosmice asupra omului.

N'am înțeles însă ce caută în acest capitol și în această carte paginile despre Giordano Bruno, al cărui galimatias panteist stă în contradicție cu atitudinea obișnuită a autorului. D. Nicolae Roșu are o deosebită simpatie pentru filosofia tomistă, simpatie expusă pe larg în *Dialectica naționalismului* și afirmată categoric și în această carte, recentă. Așa zisa filosofie a lui Giordano Bruno stă însă la antipodul tomismului și nu se potrivește întru nimic nici cu doctrina lui N. C. Paulescu, creaționist în sensul cel mai creștin al cuvântului.

Capitolul al doilea cuprinde considerații asupra unor scriitori ca D. Merejkowsky, Dostoievsky, Cervantes, Unamuno, Cehov, Papini, Bergson, Marcel Proust și alții, luați ca pretext pentru a discuta variatele fațete ale vieții contemporane. Henri Bergson și Marcel Proust sunt văzuți în latura lor specifică iudaică. Ceeace îi face cinste autorului, cunoscut prea bine pentru sentimentele sale naționaliste, este că nu folosește invectivele obișnuite și nici caricaturizarea facilă, ci numai demonstrația documentată ca să reliefeze triumful spiritului rasei în opera filosofului și a romancierului, deopotrivă de „francezi“. D. Nicolae Roșu insistă cu deosebire asupra lui D. Merejkowsky, pe care îl crede cel mai integrat spiritului european dintre scriitorii ruși. Poate fiindcă a scris frumosul roman al lui Leonardo da Vinci, *Reînvierea zeilor*? Căci altfel Merejkowsky e un vizionar creștin mai nelimitat decât Dostoievsky însuși. După forma gândirii sale dialectice, e un hegelian care, pe cât se pare, nu e străin de vizionarismul italianului medieval Ioachim de Flor; dar fondul caracteristic al cugetării sale, — acea „sinteză a cărnii cu spiritul“, — e specific rusesc și se poate identifica în secta *Duhoborților*.

Ultimul capitol al cărții e dedicat unor probleme de cultură românească. D. Nicolae Roșu e preocupat aici cu deosebire de două chestiuni: a rasei și a eredității în cultură, amândouă organice legate una de alta. Punctul său de vedere este acela al naționalismului integral, care ne indică într'adevăr izvorul cel mai sigur de regenerare a unei culturi și de creație artistică autentică.

După conținutul cărții și după poziția autorului, d. Nicolae Roșu se distinge clar dintre oamenii cu pretenție de a scrie critică la noi. Are un orizont intelectual, pe care ceilalți nu-l au, formați cum sunt de facilul foiletonism parisian. Și are un sistem de idei, răzimat pe

o pregătire științifică, lucru față de care confrății săi sunt inocenți. Fenomenul artistic și fenomenul literar în special sunt complexe, ce nu se pot lămuri numai cu ajutorul unei formule estetice oarecare, ce se oprește la formă. Forma e fără îndoială condiția tehnică a operei de artă, dar ea nu poate explica fondul, care e însuș spiritul operei. De aceea estetismul evadează mai totdeauna în cosmopolitism și provoacă desorientare. Singură critica preocupată de fond și de spirit, de ideile ce se desfac dintr'o operă, e capabilă să orienteze, adică să-și îndeplinească într'adevăr misiunea de a fi critică. Din generația mai nouă, d. Nicolae Roșu se află pe această poziție, precum din cea anterioară se află d. profesor D. Caracostea.

* * *

LUCIEN ROMIER, fost ministru de stat în actualul regim al Franței, a murit de curând, țara ca dispariția lui neașteptată să trezească ecouri mai adânci în publicistica noastră. O telegramă informativă trecută în ziare, — și atata tot! Și totuși, moartea lui Romier merită un cuvânt de regret adânc din partea noastră. Nu numai pentru calitățile lui de istoric francez, premiat de mai multe ori, nu numai pentru îndemânarea-i ziaristică pusă în desbaterea unor probleme de cultură, de sociologie și de politică ale spiritului contemporan, dar mai ales pentru sentimentul de dragoste și de înțelegere, pe care ni l-a arătat ca puțin străin.

Lucien Romier e autorul uneia dintre cele mai bune cărți apărute în străinătate despre România. Invitat în anul 1930 de d. I. Lugosișanu, mi se pare, pe-atunci subsecretar de stat, el a vizitat țara în lung și în lat, timp de trei luni și jumătate, a văzut orașele, câmpiile, munții și apele, s'a coborât în sate cu o curiozitate neobișnuită la un francez, la un parizian mai ales, și a scris apoi acea carte interesantă între toate cele închinată nouă: *Le carrefour des empires morts*, din care România se ridică, după părerea lui, ca un semn de întrebare dacă va fi sau nu un mare stat nou în viitor.

Ceeace caracterizează pe Lucien Romier în legătură cu noi, spre deosebire de alți scriitori și publiciști străini, cari ne-au descris în reportajii grăbite și superficiale, este că a căutat cu tot dinadinsul să ne înțeleagă înainte de a da drumul condeiului. E onestitate și seriozitate în cartea lui, cea mai valoroasă alcătuită în chestiune de un francez. Firește, ea conține destule elemente și considerații, dispărute odată cu timpul vizitei. Lucien Romier a văzut

țara în epoca regimului național-țărănist și credea că oamenii lui sunt chemați să ridice la această răspântie a occidentului cu orientul o țară nouă. Dar dincolo de aceste considerații perimate, el a căutat să adâncească sensul peisagiului și să pătrundă specificul ființei românești. E partea prețioasă a cărții lui. Lucien Romier a văzut vechimea și noblețea țaranului nostru, aristocrația lui înăscută și rafinatul simț artistic și a prețuit ca nimeni altul inteligența scăpărătoare și mlădicioasă a poporului nostru. A văzut just și multe din defectele noastre și le-a scris răspicat, cu sinceritatea unui prieten, care ne vrea mai sus decum suntem. Dacă, încercând să definească religiozitatea noastră, a făcut considerații cu totul aproximative, — fiindcă era vorba de un domeniu unde un străin, ca dânsul, mai greu putea pătrunde, — în schimb, sunt atâtea pagini strălucite în care sufletul românesc se oglindește cu recunoștință.

E interesant să amintim că unele din considerațiile sale se întâlnesc cu acelea ale lui Herman von Keyserling, dispărut și el nu de mult, care, în cartea sa *Das Spektrum Europas*, ne-a închinat un admirabil capitol. Și unul și altul găsesc că spiritul scăpărător al românului nu e o moștenire latină, ci una bizantină, deși amândoi recunosc latinitatea noastră. Constatarea aceasta îl duce pe Keyserling la concluzia că poporul român e singurul care ar putea în viitor, să creeze o civilizație și o cultură neobizantină, pe când Romier nu vede nicio perspectivă dincolo de constatare.

Afară de paginile lui Herman von Keyserling, dintre cărțile scrise despre noi — aceea a diletantului italian Terranova e desgustător de superficială cu toată bunăvoința ei nelimitată, — sunt două, care depășesc interesul zilei: *Le carrefour des empires morts* a lui Lucien Romier și *Rumänien von heute* a profesorului Walter Hoffmann.

Cartea germanului e o mică enciclopedie, care introduce pe cititorul de peste hotare în mediul și instituțiile României, scrisă cu căldură reținută pentru a nu știrbi ceva din obiectivitatea științifică. Succesul ei se menține continuu. S'a bucurat până acum de câteva ediții în zeci de mii de exemplare și e, deci, cea mai citită carte despre România. Aceea a lui Lucien Romier e o îmbinare de impresii proaspete cu o serioasă încercare de definire a sufletului românesc. Publicul francez, mai puțin curios de viața depărtatului popor dela Dunăre, a lăsat-o să se îngroape în prima ediție.

Dar pentru frumusețea ei, pentru adevărurile cumpănite pe care le rostește despre noi,

memoria autorului ei merită un omagiu fierbinte, iar omul, care s'a stins în nenorocirea patriei lui, o adâncă și înlăcrimată părere de rău.

* * *

TH. CAPIDAN a strâns în voluminoasa carte *Limbă și cultură* o serie de studii variate din domeniul lingvisticii. Trebuie observat dela început că nu e vorba de lucruri ce s'ar adresa numai specialiștilor în filologie; autorul, erudit foarte prețuit în materie, e preocupat aici de problemele mai largi și mai generale, ce se ridică din câmpul vast al acestei științe și pot interesa pe orice om de cultură. Astfel, limba considerată ca organism viu și ca expresie specifică a spiritului național, surprinsă în continua ei transformare și în influențele pe care le suferă din atingerea cu alte limbi, constituie probleme de însemnătate culturală generală, ce nu pot fi trecute cu vederea. D. Th. Capidan le conturează în linii largi, cu siguranța omului familiarizat cu ele și cu limepezimea unui scriitor, care știe să le comunice tuturor cu o sprinteneală de spirit, ce nu micșorează nimic din gravitatea lor. Această claritate latină, care nu prea e însușirea erudiților, formează farmecul principal al acestei cărți, care înfățișează lucrurile cele mai averse într-o formă agreabilă și atractivă.

O altă serie de probleme ridicate stă în legătură cu ceea ce d. Capidan numește „unitatea lingvistică europeană”, unitate primordială, dar ipotetică, din care a izvorit diversitatea graiurilor continentale. Preocuparea e actuală azi, când se vorbește de posibilitatea unei unități politice a Europei.

Un lucru ce stă la inima autorului e atenția pe care o dă limbii aromâne, considerată în originea ei, în înrudirile cu albaneza, în influențele reciproce cu bulgara sau cu greaca și turca. Metoda comparată, aplicată cu o adevărată virtuositate, sugerează o sumedenie de idei și de ipoteze ce luminează până departe, în adâncurile primare ale lumii balcanice. Conștiința de român a autorului, care pulsează în toate aceste admirabile pagini, nu-l împiedică totuși să respecte obiectivitatea științifică.

Volumul se încheie cu o evocare a geniului filologic care a fost Hasdeu, cu un cald discurs omagial pentru Sextil Pușcariu, cu o critică foarte vivace a impresiilor de călătorie în Macedonia ale lui D. Bolintineanu și ca o reliefare a importanței lui Daniil Moscopolleanul pentru cultura aromână.

Imposibil de rezumat, *Limbă și cultură* e o minunată introducere a nespecialiștilor în secretele științei limbii, scrisă de un învățat,

care se mișcă în largul orizont al filologiei comparate.

* * *

DESPRE PERIOADA SLAVONĂ în istoria și în cultura noastră, publică d. P. P. Panaitescu un foarte interesant studiu în *Revista Fundațiilor Regale* din Ianuarie. Contrar părerii generale că această perioadă ar însemna o nenorocire pentru dezvoltarea noastră, ținându-ne în loc și separându-ne de binefacerile occidentului, autorul demonstrează că slavonismul a fost o necesitate determinată de starea socială și politică a poporului nostru în cele nouă veacuri cât a durat această perioadă. În locul afirmației că slavonismul a fost cauza întâzierii noastre culturale, d. P. P. Panaitescu susține că n'a fost decât efectul acestei întâzieri. Cităm: „Cultura slavo-bizantină n'a fost cauza pentru care societatea românească a rămas multe veacuri într-o formă de viață simplă și patriarhală, ci tocmai dimpotrivă; a fost efectul acestei forme de viață, datorit împrejurărilor economice. Ea a fost expresia adecvată a acestui stadiu al dezvoltării noastre istorice“.

Autorul arată că slavonismul e de proveniență sud-dunăreană și de dată anterioară întemeierii principatelor române. Faptul că se găsește la fel în biserica transilvăneană dovedește că e anterior chiar năvălirii ungarilor în Ardeal. Slavonismul în biserică și în viața de stat e o întâmpănare a dominației bulgare din vremea când noi nu aveam încă formațiuni politice proprii. D. P. P. Panaitescu îl definește ca o formă populară de limbă slavonă a culturii ortodoxe bizantine. Dacă Bizanțul reprezenta un maximum de înflorire teologică, filozofică, științifică și literară, slavonismul n'a împrumutat din această cultură decât latura convenabilă stadiului de dezvoltare a unei societăți agrar-patriarhală, aceeași la slavii sud-dunăreni și la noi. Cultura apuseană, susține autorul, nu s'a putut înrădăcina la noi în evul mediu, nu din pricina slavonismului, ci fiindcă era o cultură superioară, creație a unei societăți evoluate — cetățile comerciale, — care nu corespundea patriarhalismului nostru. Abia în veacul XIX, când societatea noastră a evoluat spre burghezie, s'a deschis drumul influenței occidentale.

Cu demonstrații de caracter istoric și sociologic, autorul susține, contrar tuturor părerilor de până acum, că slavonismul n'a fost o piedică în dezvoltarea noastră culturală, ci o fază necesară.

Problema e, desigur, mai stufoasă și merită să fie dezbătută pe larg.

Un lucru însemnat, de care trebuie să ținem seamă în această discuție este că *nu există propriu zis o cultură slavonă medievală*. Adevărul acesta îl afirm de trei ani încoace în conferințele publice, tipărite apoi în *Gândirea* și în discuțiile intime ale Academiei Române, unde am propus chiar instituirea unui premiu pentru o lucrare care să-l documenteze. Slavonismul e cel mai steril fenomen de pseudo-cultură, întrucât nu există nicio operă creată de el, care să justifice un geniu slavon. Slavonismul e o însușire servilă a laturii populare din marea cultură bizantină, cum foarte bine observă d. P. P. Panaitescu. El se reduce în esență la o limbă și la un alfabet, prin intermediul cărora am avut liturgia bizantină, cărțile de spiritualitate monahală și pe cele populare, tot de origină bizantină.

Dece dar, ca popor ortodox, n'am luat aceste lucruri direct dela Bizanț? E o chestiune la care răspunde în parte d. Panaitescu când vorbește de condițiile politice anterioare întemeierii principatelor. Dar odată întemeiate, firesc lucru ar fi fost stabilirea unui contact cultural direct cu Bizanțul, care fusese „Parisul evului mediu“ și a cărui amintire strălucitoare trăiește până azi în folclorul românesc. N'a fost posibil pentru că statele române s'au constituit tocmai în preajma prăbușirii imperiului bizantin. Aceasta, cred, e o cauză principală pentru care contactul nostru cu marea cultură bizantină a rămas să se facă mai departe prin intermediul slavonismului. Să mai adăugăm superstiția medievală că limba slavonă ar fi fost o limbă sacră împreună cu greaca și latina, superstiție de care ne-am eliberat în epoca modernă, dar care dăinuie încă în romano-catolicism, pentru latină, la greci pentru elină și la slavi pentru slavonă.

Este iarăși o chestiune dacă un contact direct cu Bizanțul ne-ar fi împins la un stadiu mai înalt de creație culturală. Ne lipsea mediul prielnic. Societatea noastră patriarhală era cu totul altceva decât ierarhizata și rafinată societate bizantină. Ne lipseau școlile, care formează pătura intelectuală și stimulează energiile creatoare. Dovada contrară o avem în Dimitrie Cantemir și în Nicolae Milescu, cari, transplantați în mediul intelectual bizantin, au putut fi personalitățile care sunt și care n'ar fi existat în mediul românesc al vremii.

Astfel, e profund neserioasă aserțiunea că ortodoxia ar fi neapță de cultură superioară în comparație cu romano-catolicismul care, precum se știe, tot din Bizanț își trage substanța. Celor cari ne vorbesc cu ușurătate de cultura apuseană, de care am fi fost lipsiți din pricina credinței noastre răsăritene, trebuie să le spu-

nem că această cultură occidentală înflorește abia în veacurile XII și XIII, după cruciade, adică după contactul direct cu Bizanțul, și într-o vreme când poporul nostru abia începe să fie semnalat ca existență istorică.

E meritul d-lui P. P. Panaitescu că o bună parte din lucrurile, ce stau în legătură cu problema culturii noastre în trecut, le-a pus în lumină adevărată prin acest studiu bogat nu numai ca documentare, dar și ca idei fecunde

* * *

CALENDAR CREȘTIN. Concepute ca enciclopedii de formă populară ale anului, calendarele sau almanahurile au intrat în tradiția noastră culturală, îndeplinind funcțiunea unor cărți de citire pentru popor. Tradiția veche se păstrează și azi cu înclinarea de specializare a acestei categorii de tipărituri după straturile sociale către care se îndreaptă îndeosebi sau cu intenția de propagandă în favoarea instituției care alcătuește almanahul. Valoarea lor instructivă și educativă variază deci dela caz la caz.

Din câte ne-au sosit până acum, vrednic de remarcat e Calendarul creștin, editat de Mitropolia Bucovinei. Tit Simedrea, ierarhul cărturar, a făcut apel la scriitori din afară ca academicianul Nicolae Popescu, Paul Sterian, Constantin Noica și Sergiu Matei Nica, și a alcătuit un almanah de ținută literară distinșă, cume de altfel și acela, mai ușor tipărit, pe care l-a scos ziarul *Bucovina*.

Aflăm din Calendarul creștin o veste îmbucurătoare: celebrul îndreptar de credință răsăriteană, *Mărturisirea ortodoxă* a lui Petru Movilă, va fi editată în limba greacă după manuscrisul aflător la Biblioteca Națională din Paris. Sarcina aceasta meticuloasă și-au luat-o părintele profesor Nicolae Popescu și părintele mitropolit Tit Simedrea însuși, care publică în almanah studiul introductiv, ce va însoți această ediție. Studiul acesta, redactat într-o formă concisă și într-o limbă de calitate remarcabilă, organizând toate datele vechi și noi, ce privesc istoria acestei cărți de valoare ecumenică, e o revelație din punct de vedere al disciplinei științifice. Vădica Tit a publicat puțin, dar ceea ce a dat la iveală poartă pecetia unei riguroase cercetări. O sugestie desprinsă din paginile sale este aceea a reintroducerii în școlile secundare a *Mărturisirii ortodoxe* ca obiect dogmatic. Așa a fost în învățământul românesc până mai deunăzi, când manuale mult mai palide față de formulările ei pregnante au înlocuit-o.

* * *

APOLLONIUS CRITICUL, care semnează și Vladimir Streinu într-o revistă *Kalende*, ne

stroește cu insulte fiindcă nu admite păreri-
rile noastre despre Maiorescu sau despre Eu-
gen Lovinescu. Că nu le admite nici o pagubă.
Ceeace vrem să subliniem în treacăt e pauper-
tatea literară a unor publiciști de soiul prezent,
cari se închipuiesc identificați cu Maiorescu și
vor să-l apere când nu e nevoie și cum nu e
cuvincios. A semna, cum am făcut-o noi, că
Maiorescu a profesat ateismul sau a practicat
francmasoneria nu e un lucru care să pună pe
celebrul critic în situația de-a fi apărat, fiindcă
el însuș a ținut să fie așa. Că aceste idei și al-
tele la fel, din activitatea lui, sunt perimate,
dacă le raportăm la noul spirit al Europei, nu
incupe nicio îndoială. Pentru o revistă de orien-
tare creștină e o datorie s'o spună. Dar dacă
totuși cineva ține să apere asemenea idei în nu-
mele maioreșcianismului, e obligat s'o facă în
stilul școlii care a fost, în primul rând pentru
a ne demonstra nouă, care nu suntem maioreș-
cieni, că acea școală e încă viabilă.

În loc de aceasta, Apollonius își pune mâinile
în șolduri și emite din gura criticului expresii
ca următoarele: *prostitie, călugăr beat, crusta
ignoranței, blindat serios în contra oricărei in-
teligențe și argumentări, revistă de moșteologie
literară, (asta ar fi să fie „Gândirea“ !), ignoran-
ță agresivă și pângăritoare, etc...*

Iată ceeace numim paupertate literară a unui
biet publicist care n'a învățat dela Maiorescu
măcar un lucru într'adevăr viabil: măsura în
expresie, fiindcă de măsura în judecată nici
vorbă nu poate fi, judecata ascunzându-și obra-
zul față de acest limbajiu de apollonică plă-
cintărie beotiană.

Dar criticul nostru, care asudă să ajungă și
el la mai mare, nu știe să scrie măcar grama-
tical. El nu cunoaște sensul cuvintelor și scrie
despre „schisma literară a lui Macedonski“ —
față de Maiorescu! El nu știe să acorde subiec-
tul cu predicatul: „doi anonimi publicase câte
o notiță“. El nu cunoaște consecuția timpurilor:
„când nu semna afirmări mai curajoase cu pseu-
donimul Luciliu, va împrumuta din publicațiile
tovarășilor“. El nu posedă articulațiile sintac-
tice: „împotriva interzicerii a mai tuturor for-
melor de cultură“. El scrie anapoda: „revista
se arată directorului ca singura publicație“,
„Macedonski și ai săi nefiind conformați ab-
stract“, „interesantă în referire la literatura
franceză“, „exactitate cristalografică“, „direseră
opozită celei din Iași“, „abia intraseră
deabinelea în circulație“, și așa mai departe.

Într'un articol de câteva pagini, un morman de
monstruoșități! Și bietul Apollonius criticul
vrea să ne îndrumeze în numele lui Maiorescu!

* * *

REVISTA TINERETULUI editată de oficiul
educației tineretului, e o publicație oficială, de-
stul de luxoasă, cu reproduceri de artă și cola-
boratori din lumea didactică. Ea vrea să îndru-
meze inima școlărimii spre marile idealuri per-
manente ale românismului. E un lucru necesar
nu numai ca atare, dar și în legătură cu anu-
mite evenimente din ultimii ani, care au fost
de natură să abată sufletul tineretului dela
preocupările sănătoase. Școala a trecut în acei
timp printr'o eclipsă dureroasă. N'a trecut mult
de atunci ca răul să se vindece și impulsurile să
se domolească suficient. E necesară încă o pu-
ternică acțiune de purificare. Despre lucrul a-
cesta vorbește cu autoritate cuvântul Mareșalu-
lui către tineret, tipărit în numărul 7 al revistei.

Ceeace se poate observa deocamdată e spiri-
tul mălăieț în care e redactată publicația și o
anumită coloratură politică a colaboratorilor.
N'are ce căuta aici nume ca al d-lui Pcm-
piliu Constantinescu, apologist al evreimii în
literatură și al pornografiei. Dacă a fost un na-
ționalism degenerat de care trebuie să ferim ti-
neretul, tot astfel e un democratism degenerat
cu care nu trebuie să-l infectăm din nou. Între
aceste extreme, locul unei educații sănătoase e
acela al unui naționalism creștin, către realiza-
rea căruia trebuie să năzuie întreaga școală ro-
mânească. Aceasta nu se poate face cu idei năs-
trușnice ca aceea că Eminescu a fost un „uni-
versalist“ în artă și că etnicul nu e o bună
sursă de inspirație literară, cum sunt învățați
școlarii în numărul de față. Și tot astfel, educa-
ția religioasă nu se poate face cu articole de-
sororientate cum e acela al d-lui Vladimir
Streinu despre Pierre Grengoire, un zurbagiu
medieval, laudat fiindcă a batjocorit pe Papa și
clerul francez. Literatura franceză are atâtea
figuri extraordinare, dintre care se pot alege
exemple entuziasmante pentru tineret, altele
decât aventurierul propus de d. inspector școl-
lar din nefericire.

Corpul didactic e numeros și înzestrat cu dis-
tinsse talente necompromise, din care s'ar putea
constitui o falangă de colaboratori pentru a-
ceastă revistă necesară.

NICHIFOR CRAINIC

**Pentru mine...
vei avea mereu
20 de ani!**

**DOAMNĂ, VEȚI INCEPE
ACEST MINUNAT TRATA-
MENT CHIAR DE ASTAZI**

Cautate încetățitoare pe cari le apasa fără încetare
bărbatul care iubeste...

Uscala femeii moderne, ce și Marea de Lantia de albată,
energie, in clada anilor, o strachia incalculabilă; Hareștea
lor și vitalitatea lor parai nu vor descrește nici odată.
Ină este un fapt pe care îl cunosc cei din latinitatea
acestor femei extra-ordnare; și anume că ele au avut
intetioana cea mai mare grăd de persoane lor. Sub forma
diferita, cura de demintizare a fost practicata de către
femeile cari au voiau să imbătrănescă! In sila noastră,
Urodonal se bucură de o reputație unanimă pentrucă el
are privilegiul de a debarasa organismul de toate otrăvurile
cari imblănescă singala, înamă libera mișcare e organului,
fortadu-l astfel de maladia și de bătrănețe prematură. O
lingură de Urodonal într'un pahar cu apă în fiecare seară,
sanctifică cura cea mai sigură de sănătate și de reinținerie.

URODONAL

PĂSTREAZĂ TINEREȚEA

LA FARMACII ȘI BROȘURI

ESTE UN PRODUS CHATELAIN, MARCA DE ÎNCREDERE

EXEM-
PLARUL
LEI 100.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 100.—

A P A R E O D A T Ă P E L U N Ă

GRUPAREA REVISTEI: LUCIAN BLAGA, VASILE BÂNCILĂ, ȘTEFAN BACIU, DAN BOTTA, G. BREAZUL, AUREL D. BROȘTEANU, AL. BUSUIOCEANU, SEPTIMIU BUCUR, OLGA CABA, D. CIUREZU, MARIELA COANDĂ, ION COMAN, † N. M. CONDIESCU, ARON COTRUȘ, N. CREVEDIA, DEMIAN, ARHITECT I. D. ENESCU, GHERGHINESCU VANIA, GEORGE GREGORIAN, RADU GYR, N. I. HERESCU, PETRU P. IONESCU, AL. MARCU, † GIB I. MIHĂESCU, NIȚĂ MIHAI, BASIL MUNTEANU, DONAR MUNTEANU, VICTOR PAPILIAN, CEZAR PETRESCU, ION PETROVICI, ION PILLAT, VICTOR ION POPA, GRIGORE POPA, DRAGOS PROTOPOPESCU, NICOLAE ROȘU, ION MARIN SADOVEANU, D. STĂNILOAE, FRANCISC ȘIRATO, OCTAV ȘULUȚIU, G. TULEȘ, EMILIAN VASILESCU, TUDOR VIANU, PAN. M. VIZIRESCU, V. VOICULESCU, GH. VRABIE

REDAȚIA : NICHIFOR CRAINIC, STR. VASILE CONTA Nr. 5. BUCUREȘTI I

AU APĂRUT :

I. PILLAT

TRADIȚIE ȘI LITERATURĂ

Ed. „Casa Școalelor“

Prețul 300 lei

NICOLAE ROȘU

DESTINUL IDEILOR

Ed. „Fundațiilor Regale“

Prețul 400 lei

VICTOR PAPILIAN

MANECHINUL LUI IGOR

Ed. „Fundațiilor Regale“

Prețul 250 lei

V. VOICULESCU

DUHUL PĂMÂNTULUI

Ed. „Fundațiilor Regale“

Prețul 300 lei

ABONĂMENȚE : 1 AN 1000 LEI ; PENTRU INSTITUȚII ȘI ÎNȚEPRINDERI : 3000 LEI ANUAL
IN STRĂINĂȚATE : 3000 LEI ANUAL

ADMINISTRAȚIA : STRADA DOMNIȚA ANASTASIA No. 16, BUCUREȘTI I

EXEM-
PLARUL
LEI 100.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 100.—

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL“ STRADA BREZOIANU No. 23—25. — BUCUREȘTI

Inregistrat Reg. Com. No. 437/932

c. 14.819.—16.II.94